

Møte for lukkede dører
tirsdag den 13. desember 1966 kl. 9.

President: Ingvaldsen.

Dagsorden (nr. 3):

1. Innstilling fra finans- og tollkomiteen om tollavgifter (Budsjett-innst. S. nr. 274).
2. Innstilling fra den forsterkede skog-, vassdrags- og industrikomite om fullmakt til Kongen til å inngå en avtale mellom Den norske stat og Alcan Aluminium Limited og A/S Årdal og Sunndal Verk og til å foreta de disposisjoner som fra Den norske stats side er nødvendige for å gjennomføre avtalen (Innst. S. nr. 85, jfr. St.prp. nr. 45 og St.meld. nr. 23).
3. Referat.

Etter forslag av presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet.

*Budsjett-innst. S. nr. 274 offentliggjort i sin helhet.
Innst. S.A. delvis offentliggjort i innst. S. nr. 85.
St.prp. nr. 45 og St.meld. nr. 23 delvis offentliggjort,
det samme gjelder debattene, se Stortingstidende side 1690-1747.*

Asbjørn Holm: Hr. president!

Presidenten: Er det til denne sak?

Asbjørn Holm: Det gjelder sak 2.

Presidenten: Presidenten foreslår da at representanten kommer tilbake når sak nr. 2 er tatt opp.

Det foreligger anmodning fra finansministeren om at byråsjef Ivar Lundsten, Finansdepartementet, konsulent Bjørn Frisholm, Finansdepartementet, kontorsjef Haakon Skaarer, Tolldirektoratet og konsulent Magnus Hole, Tolldirektoratet, gis adgang til å overvære møtet ved behandlingen av første sak. - Det anses bifalt.

Representanten Nils Langhelle, som har hatt permisjon, har igjen tatt sete.

Sak nr. 1.

*Innstilling fra finans- og tollkomiteen om tollavgifter
(Budsjett-innst. S. nr. 274).*

Peder Næsheim (ordfører for saken): Da vi i fjor behandlet proposisjonen om tolltariffen, reiste jeg spørsmålet om det var noen avgjørende grunner for at proposisjonen var hemmelig og ble behandlet for lukkede dører. Når dette spørsmålet ikke blir reist igjen i år, henger det sammen med at en av de saker som fins i proposisjonen, er av en slik karakter at det kunne få visse konsekvenser hvis saken ble alminnelig kjent på det nåværende tidspunkt. Det gjelder tollbestemmelsene for import av trekkvogner og semitrailere m.v. Slike trekkvogner er i dag pålagt en toll på 4 pst., og de blir tollfrie hvis de importeres fra EFTA-land.

Departementet mener å ha grunn til å tro at slike innførte trekkvogner bygges om og registreres som lastebiler. En slik praksis er i dag fullt lovlig, men dette hullet i våre tollbestemmelser vil departementet gjerne ha stoppet og foreslår en ny anmerkning til vedkommende tollposisjon, som gir departementet rett til å fastsette nærmere regler som hindrer en slik omgåelse. Hvis det alt nå skulle bli alminnelig kjent at vedkommende hull i tolloven vil bli stengt igjen fra nyttår av, kan det være fare for at en får en forsert import av trekkvogner i den tida som er igjen av året. Dette forhold synes jeg kan gi en rimelig grunn til at i hvert fall denne tariffsaken behandles på et lukket møte.

Også i et par andre saker har komiteen vært såpass sterkt inne på å foreslå tollforhøyelse at det kunne være grunn til å behandle disse sakene på et lukket stortingsmøte. Det gjelder en søknad fra Norsk Hydro om forhøyelse av tollen på plastproduktet polyvinylklorid, og det gjelder søknader fra Nordisk Aluminiumindustri og Raufoss ammunisjonsfabrikker om en tollforhøyelse på halvfabrikata av aluminium. Disse søknadene er vel de mest betydningsfulle i tollproposisjonen i år.

Produksjonen av polyvinylklorid er ett av de tre bein som Hydro i dag står på. Selskapets årsproduksjon av denne varen er kommet opp i en verdi av om lag 50 mill. kroner, og Norsk Hydro har planer om å fordoble produksjonen. Siden selskapet tok opp dette produktet på basis av karbid, har imidlertid alle andre større produsenter gått over til å bruke petroleum eller jordgass som utgangspunkt for sin produksjon. Det har ført til at Norsk Hydro har mistet sin fordel på råstoffområdet. Hydro regner likevel med å være konkurransedyktig hvis selskapet blir tollmessig likestilt med konkurrentene. En slik tollmessig likestilling hevder selskapet at det i dag ikke har.

PVC-produksjonen, dvs. produksjonen av polyvinylklorid, forutsetter store, frie markeder og ensartede markedsforhold

for produsentene, uttaler selskapet. EFTA-området ville for så vidt være stort nok, men der møter både Hydro og selskapets svenske og britiske kolleger en meget sterk konkurranse fra de store markedsblokker USA, EEC og Japan. Disse blokkene har sjøl en ytre tollbeskyttelse som ligger på det dobbelte eller over det av tollen i de enkelte EFTA-land. Tollsatsen vår er 12,5 pst. av verdien, Sveriges er 10 pst., Danmark og Finland produserer ikke sjøl PVC og har ingen toll. EEC er på sin side i ferd med å harmonisere sin tollsats for dette produktet på 20 pst., mens USA har 35 pst. toll og Japan 20 pst.

I ly av disse tollmurene har disse blokkene bygd opp en betydelig produksjon, som ligger langt over hva de sjøl kan absorbere. Dette har ført til en stor lavprisimport av PVC fra Japan og EEC til en rekke EFTA-markeder. Konkurransen skaper store problemer både for Hydro og de andre produsentene. Selskapet søker derfor om at vår tollsats settes opp til EEC's nivå på 20 pst. av verdien, og mener at det kan føre til at en kan oppnå en harmonisering av tollen på PVC mellom EFTA og Fellesmarkedet. Norsk Hydro peker i denne forbindelse på at den registrerte norske tollsats på denne varen er 30 pst., og at denne satsen foreløpig ble satt til 12,5 pst. før den norske produksjonen ble startet.

Forholdet når det gjelder halvfabrikata av aluminium, er langt på vei parallelt med situasjonen for polyvinylklorid. A/S Nordisk Aluminiumsindustri og Raufoss ammunisjonsfabrikker har opparbeidet en betydelig produksjon som er av stor nasjonal betydning og danner viktige grunnlag for industrisamfunn som Høyanger, Holmestrand og Raufoss. Selskapene viser til at deres tollbeskyttelse er 6 pst. av verdien, mens EEC-tollen er 15 pst. Nordisk Aluminium forteller at firmaets eksportmuligheter til EEC er blitt gradvis redusert mens harmoniseringen av EEC-tollen foregikk. Bak sin tollmur kan valseverkene i EEC-landene holde et høyt prisnivå på hjemmemarkedet og eksportere sin marginalproduksjon til langt lavere priser, blant annet da til de nordiske land som har de laveste tollsatser for aluminium halvfabrikata som i dag fins i verden. På denne bakgrunn søker de to selskapene om at tollen settes opp fra 6 pst. til 15 pst., på linje med tollsatsene i EEC.

Industridepartementet har rådd til at søknadene imøtekommes både for PVC og for plater, bånd, stenger og profiler av aluminium. Det viser til at det er en betydelig produksjon av alle disse varene innenfor EFTA, slik at de norske forbrukere ikke vil bli skadelidende ved en tollforhøyelse. Det norske marked bør være like meget beskyttet mot trykk fra EEC-landenes marginalproduksjon som disse beskytter sin egen produksjon, sier Industridepartementet.

Finans- og tolldepartementet har derimot ikke funnet å kunne anbefale søknadene. Forhøyelsene vil få uheldige følger for store deler av vår industri som bruker disse plastråstoffer i sin ferdigvareproduksjon, mener

departementet, og gir en tilsvarende begrunnelse for at det ikke kan anbefale forhøyelse av tollene på aluminiumsproduktene. For begge vareslagene gjelder det at produsenter i andre EFTA-land kan importere slike halvfabrikata tollfritt fra land utenfor EFTA, og at disse derfor vil få et betydelig fortrinn i konkurransen med de norske ferdigvareprodusenter, sier Finansdepartementet.

Finanskomiteen har sett disse søknadene i sammenheng, og slår fast at det er en åpenbar skjevhet mellom våre og andre EFTA-lands tollsatser på disse varene på den ene side, og Fellesmarkedets tollsatser på den annen. Komiteen finner det helt forståelig at dette må skape problemer for vedkommende bedrifter. Finanskomiteen er imidlertid oppmerksom på at disse tollsatsene er blant dem som Norge har brakt i forgrunnen under forhandlingene i Kennedy-runden. En må se resultatet av disse forhandlingene før en kan ta stilling til søknadene. Komiteen vil derfor be Regjeringen om eventuelt å fremme en proposisjon i terminen 1967.

Når Kennedy-runden er avsluttet, må departementet kunne vurdere søknadene om igjen på et fritt grunnlag, på bakgrunn av det resultat en har oppnådd under forhandlingene.

Det er ellers selvsagt noe i at de norske bedrifter som produserer ferdigvarer av de halvfabrikata dette gjelder, vil være best tjent med at de fortsatt får kjøpe av EEC-landenes rimelige marginaleksport, og det gjelder særlig fordi de har konkurrenter i andre EFTA-land som betaler lite eller ingenting i toll på slike varer fra EEC. Dette avdekker for så vidt en av svakhetene ved EFTA-avtalen, og understreker hvor viktig det er å oppnå en harmonisering med tollsatsene i EEC, og helst med en nedbygging av hele muren mellom de to områdene. Men slik situasjonen i dag ligger an, bør det være all grunn til å vurdere søknadene fra Hydro, Raufoss og Nordisk Aluminium på nytt etter Kennedy-runden.

Departementet har videre foreslått at Norge skal ta bort tollene på en del varer som særlig produseres i utviklingslandene. Det gjelder en del krydderslag, kokosnøtter, paranøtter, ull og andre dyrehår, hamp, jute og noen tilsvarende vareslag. Listen er utarbeidet i samarbeid med de andre nordiske utenriksdepartementer. Hensikten med tollfritakene er å åpne for utviklingslandenes eksport.

Komiteen viser til sine merknader i innstillingen som gjaldt ratifikasjon av et nytt kapittel i GATT-avtalen om handel og utvikling. Her uttalte komiteen at en bør søke å realisere Rogstad-utvalgets forslag som gikk ut på at Norge skulle analysere tollsatsene på 14 forskjellige industrivarer med sikte på å oppheve eller redusere tollene for disse varene. Samtlige varer er slike som utviklingslandene nå søker å opparbeide produksjon og eksport av. Komiteen forutsetter at departementet kommer tilbake til dette i tollproposisjonen neste år.

Det er helt på det rene at tollreduksjoner på disse varene vil bli langt vanskeligere å gjennomføre fordi det kan få konsekvenser for norsk produksjon. På den annen side vil

tollreduksjoner på slike vareslag kunne få en langt større betydning for utviklingslandene. En kan ikke regne med at vårt forbruk av pepper, hamp og kakaosmør vil øke i noen særlig grad, fordi varene blir fritatt for toll.

Komiteen foreslår at Stortinget skal gi departementet fullmakt til å refundere tollen på importerte snøscootere som nyttes av reingjetere. Slike unntak som dette reiser naturligvis flere prinsipielle og praktiske betenkeligheter. Komiteen har imidlertid lagt avgjørende vekt på at det i gjeldende avgiftsregler er gjort unntak for en rekke driftsmidler som nyttes i jordbruket. Traktorer er både toll- og avgiftsfrie, og dette gjelder også for snøscootere som er slik innrettet at de kan nyttes som trekraft. Det er kjent at snøscootere i dag er blitt til den aller største hjelp for reingjetere, og det er vel også det eneste tekniske driftsmiddel som kan nyttes i reindriften. Komiteen er derfor kommet til at snøscootere bør sidestilles med driftsmidler i jordbruket, og mener at denne likestilling med traktorer i neste omgang også bør gjennomføres med hensyn til den midlertidige avgift på motorkjøretøyer.

Jeg vil understreke at fritaket ikke skal omfatte snøscootere som nyttes til andre formål. Det vil bare gjelde dem som nyttes av reingjetere. Det kommer til å dreie seg om et ganske begrenset antall som det ikke skulle by på store problemer for myndighetene å holde rede på, for eksempel gjennom lappefogden.

Det vil ellers ta for mye tid å gjøre rede for alle de søknader som er innkommet om endringer i tolltariffen. Komiteen har ikke funnet noe å merke til departementets vurderinger og konklusjoner i andre saker enn dem jeg har vært inne på.

Til slutt vil jeg bare nevne at departementet etter stortingsbehandlingen og stortingsvedtaket i fjor har fastsatt en ny tollsats for plater av pelsklipp og labber. Så vidt jeg kan skjønne, har det vært mulig å finne fram til en løsning som både pelsindustrien og de yrkesvalghemmede hjemmesyerne kan være tjent med.

Langhelle hadde her overtatt presidentplassen.

Bernt Ingvaldsen: I proposisjonen minnes det først om at fra 31. desember 1966 avvikles tollsatsene innen EFTA-området. Det dreier seg om en ganske viktig epoke, og det gir anledning til å sammenligne forholdene i EFTA-området og innen EEC.

EFTA-området er et frihandelsområde hvor de enkelte land har forskjellige tollsatser utad, men har fjernet tollgrensene innad. I EEC er forholdet nærmest omvendt. Der har man koordinert tollsatsene utad, mens man iallfall foreløpig ikke har gjort så meget for å fjerne grensene innad.

I Frihandelsområdet har de enkelte land anledning til å importere varer til forskjellige tollsatser, og man får da

lett et forhold som er kalt «forvridning av handelen». Det fører til at man nå vil at vi også hos oss skal innføre en bestemmelse i tolltariffen om at man skal kunne ilegge antidumpingtoll til fordel for annet land.

Jeg har tidligere ved behandling av tolltariffen uttalt meg om antidumpingtoll til fordel for vårt eget land. Jeg har kritisert den behandling slike saker gis i enkelte tilfelle, og jeg har lyst til å komme tilbake til de bemerkninger hvor man har et avsnitt om antidumpingtoll. Komiteen viser bare kort til proposisjonen når det gjelder dette avsnitt.

Når det gjelder konkurransen, er den blitt meget sterk, og på grunn av at toll er falt bort, kan man si at den er blitt hardere og mer følelig enn noen gang tidligere. Det er også en tiltagende overkapasitet når det gjelder produksjon av de fleste varer. Det foregår en storstilet kamp om markedene mellom de enkelte EFTA-partnere, men også mellom land innen EEC og EFTA-landene når det gjelder vårt norske marked. Etter min oppfatning har våre myndigheter vært altfor forsiktige når det gjelder å beskytte norsk industri mot dumping. Det gjøres som sagt rede for behandlingen her. Jeg kan ikke se at det egentlig bringer noe nytt. Man peker på at man må være nokså forsiktig med disse sakene, fordi man må være forberedt på å forsvare pålegget i GATT. Jeg tror ikke det er noen alvorlig unnskyldning. Etter bestemmelsene er det de norske myndigheter som avgjør hvorvidt det er berettiget å ilegge antidumpingtoll eller ikke. Det jeg har uttalt meg om ved tidligere anledninger, er de kriterier som myndighetene i dette tilfelle finner nødvendig. Der mener jeg at det i høy grad må være importøren som skal bevise at det ikke er dumping. Det gjøres så vidt jeg vet, i andre land, og departementet innrømmer at bevisene kan bli nokså forskjellig vurdert i de enkelte land. Jeg viser videre til at det er en arbeidsgruppe i GATT som skal behandle selve reglene for hvorledes disse sakene skal håndteres. Det står da også:

«Hvis det i GATT på denne måte blir vedtatt at medlemslandene skal iaktta bestemte regler ved behandlingen av dumpingklager og gjennomføringen av antidumpingpålegg, vil en formentlig få større ensartethet på området.»

Hos oss ligger bevisbyrden etter min mening meget ensidig på den skadelidende innenlandske produsent. I de tilfelle hvor det er større anbudssaker, har ikke produsenten kjennskap til alle de priser og salgsbetingelser som gjelder for konkurrerende tilbud. Jeg har selv erfaring fra tilfelle hvor det foreligger tilbud som er innhentet fra 14-15 forskjellige leverandører, for det vesentlige i utlandet, hvor det er anbudsåpning, og for øvrig vet man ikke noe om hvordan konkurrentene ligger an. At man i slike tilfelle legger bevisbyrden over på importøren, er etter min mening en ren illusjon. Gjør man det, må i tilfelle de statsinstitusjoner som bestiller dette materiell, være

behjelpelig med å klarlegge saken, og de må også gi de opplysninger til Antidumpingutvalget som er nødvendige for å vurdere forholdene.

Jeg mener at denne saken vil få stadig større betydning, for det er intet som tyder på at konkurransen vil minskes med det første. For norsk industrireising er dette et fundamentalt spørsmål.

Når det gjelder spørsmålet om å utvide antidumpingtollordningen til også å gjelde til fordel for andre land, ser jeg at det er resultatet av en konferanse innen EFTA. Det beviser så vidt jeg forstår, min oppfatning av at det legges større vekt på dette spørsmål i andre land enn våre myndigheter har gjort hos oss. Men jeg må likevel si at jeg er litt betenkt når man foreslår at dette ikke bare skal gjelde til fordel for EFTA-landene, men at det skal gjelde til fordel for alle land for øvrig som er tilsluttet GATT, så vidt jeg forstår. Det forekommer meg at dette kan bli en nokså vidløftig affære. Hvis det ilegges antidumpingtoll, eller det skal treffes andre beslutninger mot dumping, skal sakene inn for Stortinget. Det er ganske påfallende at våre bestemmelser nå er slike at hvis det blir anlagt en dumpingsak, kan myndighetene avvise den og bare droppe den. Da skjer det ingenting. Men hvis de finner på å skulle støtte norsk industri ved å pålegge antidumpingtoll, skal saken inn for Stortinget. Jeg synes det er en litt foreldet oppfatning. Jeg ser det slik at våre myndigheter i første rekke skulle interessere seg for norske bedrifter og norsk næringsliv. Jeg vil derfor på nytt tillate meg å henlede de ærede statsråders oppmerksomhet på dette spørsmålet.

Jeg er klar over at det er særdeles komplisert og vanskelig, men i og med at man nå finner å skulle kunne ta opp dumpingspørsmålet også til fordel for andre land, må man være forberedt på iallfall å kunne undersøke og nøye vurdere de forholdene som berører vårt eget næringsliv.

Endelig vil jeg peke på en ting som ligger litt i periferien når det gjelder dette spørsmål. Det gjelder våre myndigheters behandling av internasjonale handelsspørsmål. Der er forholdet at det er Utenriksdepartementet som behandler avtalene mer generelt, og som også tar initiativ for at vi skal etterleve alle regler. Videre er det Handelsdepartementet som praktiserer avtalene, og som også har antidumpingsakene. Endelig kommer av og til de departementer under hvilke det hører bedrifter som opptre som store bestillere, inn i bildet. Det kan være Samferdselsdepartementet, Industridepartementet eller Forsvarsdepartementet. Jeg har inntrykk av at det er lite oversikt og koordinering i dette arbeidet. Ialffall har jeg et bestemt inntrykk av at i Utenriksdepartementet har man sett det som en vesentlig oppgave at Norge skal være et foregangsland og opptre som eksempel når det gjelder moralsk fortolkning av alle internasjonale avtaler. Det er da også blitt gjort i stor utstrekning. De andre departementer er fullt klar over at de fleste av våre partnere i disse

avtalene forsøker å utnytte avtalene så godt som mulig til egen fordel. Jeg mener det må være helt klart for våre myndigheter at vårt næringsliv ikke kan greie en konkurranse på så ulike vilkår som det har vært i en rekke tilfelle i de senere år, og som også myndighetene har fått detaljerte opplysninger om.

Bent Røiseland: Eg bad om ordet, fordi komiteen og ordføraren reiste det viktige prinsipielle spørsmål om harmonisering av dei ytre tollsatsar i EFTA. Dei vareslag som er nemnde i tilrådinga, halvfabrikata av aluminium og plast, er vel det mest typiske eksempel vi har på kor uheldig det kan virke når det er såpass ulike ytre tollsatsar som tilfelle er i dei ulike EFTA-land.

Eg er elles samd med komiteen i at vi får vente til vi ser korleis det går med Kennedy-runden. Då vil vi vel også ha ei viss peiling på om det blir tingingar med Fellesmarknaden eller ikkje. Men dersom Kennedy-runden skal mislukkast og dersom det ikkje ser ut til å bli tingingar med Fellesmarknaden, bør ein straks for alvor ta opp spørsmålet om harmonisering av dei ytre tollgrensene i EFTA. Det vil vel også bli gjort, men det må bli eit noko langt lerret å bleike. Spørsmålet kan då vere om vi ikkje - iallfall førebels - burde prøve å få ei raskare harmonisering i Norden. Det vil ikkje seie at vi ikkje skal prøve å få det igjennom i heile EFTA. Men på grunn av tidstabellen trur eg nok at vi skal prøve å få det i Norden. Frå Sverige si side har det alt på førehand vore sagt at Sverige er interessert i ei viss harmonisering av dei ytre tollsatsar.

På norsk side har helst innvendingane vore omsynet til vår verkstadindustri. Det er ei svært stor industrigrein hos oss, og den har stort sett no arbeidt med stål og jern som har vore tollfritt. Skal vi harmonisere dei ytre tollsatsar i Norden, må vi rekne ved at det blir toll på desse varene. Kan verkstadindustrien då ikkje kjøpe frå EFTA-land, får den ei viss belastning, og vil stå noko veikare i konkurransen enn den gjer i dag. Likevel har eg inntrykk av at verkstadindustrien er innstilt på å prøve å greie desse vanskaner av omsyn til den delen av næringslivet vårt som vil ha ein opplagt fordel av tollharmonisering.

Alt i alt trur eg at Regjeringa, og ikkje bare Regjeringa, men politikarane i det heile som møter i Nordisk Råd, bør vere merksame på dette, og vere viljuge til å gå inn for ei viss tollharmonisering, dersom Kennedy-runden ikkje fører fram, og dersom det ikkje ser ut til å bli tingingar med Fellesmarknaden.

Statsråd Willoch: Det er i debatten blitt reist en del spørsmål i tilknytning til Kennedy-runden og samarbeidet i EFTA, og Utenriksdepartementets og Handelsdepartementets håndtering av samarbeidsspørsmål og tollspørsmål, som jeg gjerne vil si noen få ord om.

En taler gav uttrykk for et helt generelt synspunkt i retning av at enkelte av de berørte departementer mener at Norge skal være et foregangsland og et moralsk eksempel for andre under praktiseringen av internasjonale avtaler, mens andre land prøver å utnytte smutthullene så godt som det er mulig. Nå vil det vel bli forstått at jeg ikke godt fra Stortingets talerstol kan gi uttrykk for at vi prøver å utnytte smutthullene så godt som mulig, og at jeg heller ikke prøver å gi noen attest til andre land som de vil kunne påberope seg overfor oss under eventuelle drøftelser. Slike uttalelser vil vel være lite vellykte når dette referat i sin tid skal offentliggjøres. Men jeg tror trygt at jeg rent generelt kan tilbakevise det kritiske innhold som jeg oppfattet i debattantens innlegg, ved en understrekning av at det er mitt bestemte inntrykk at man på saksbehandlernivået, og jeg tør legge til, på statsrådsnivå i de berørte departementer prøver å vareta norske interesser så langt vi finner det forenlig med de internasjonale forpliktelser vi har påtatt oss. Det er klart at disse internasjonale forpliktelser blir vurdert ut fra hvorledes de påvirker norske interesser, men også ut fra den innstilling at vi må oppføre oss slik med hensyn til internasjonale avtaler, at vår opptreden ikke kan få skadevirkninger på grunn av reaksjoner i andre land.

Jeg håper det vil bli forstått at jeg i en debatt som denne vanskelig kan gå mer detaljert inn på den side av saken.

Ellers har jo innstillingen avdekket på en meget illustrerende måte hvorledes tollpolitikken har skiftet karakter etter at vi er kommet med i EFTA. Den har avdekket hvorledes man nå ikke lenger kan anlegge det synspunkt at en tollforhøyelse automatisk vil innebære bedre arbeidsvilkår for norske produsenter. Man er kommet i en situasjon hvor en tollforhøyelse faktisk kan skape en negativ beskyttelse for norsk industri, eksemplifisert ved den situasjon som kan oppstå for norsk plastindustri og norske forbrukere av aluminium halvfabrikata, dersom anmodningen om tollforhøyelse på polyvinylklorid og aluminium halvfabrikata blir etterkommet.

I forbindelse med det som er sagt om denne sak, vil jeg gjerne først få sitere en del av Industridepartementets vurdering som jeg er enig i. Det står i proposisjonen:

«Denne ferdigvareindustri» - det gjelder altså den industri som produserer på grunnlag av plastråstoffer - «kan derimot etter hvert bli truet av import av ferdigvarer fra Danmark og Finland som med sin tollfrihet for PVC vil kunne underselge norske og de øvrige EFTA-lands produsenter av ferdigvarer.»

Her er fingeren satt på et helt vesentlig moment, som det kanskje kan hevdes at komiteen ikke har tillagt den vekt det fortjener. Riktignok hevdes det også at en tollforhøyelse på disse plastråstoffer ikke vil forhøye Norsk Hydros salgspriser innenlands. Det må imidlertid være helt

åpenbart at hensikten er å presse norske forbrukere av plastråstoffer - det vil si norske bedrifter - til å la være å foreta innkjøp der hvor de i dag anser disse mest fordelaktige. Dette vil heve vedkommende norske bedrifters omkostninger, og utsette dem for en sterkere konkurranse fra de EFTA-land som har tollfrihet på disse innsatsvarer. Man kan derfor ikke på noen måte ensidig hevde at en tollforhøyelse på dette industriprodukt alt i alt vil innebære noen fordel for norsk industri. Noen vil få fordeler av det, og andre vil få ulemper av det. Det kan bli et skjønsspørsmål hva som vil veie tyngst. Tilsvarende resonnementer gjelder åpenbart for aluminium halvfabrikata.

Jeg ser at de som har bedt om disse tollforhøyelser på innsatsvarer for norsk industri, mener at norske ferdigvareprodusenter ved eksport kan få godskrevet tollene på importert PVC, slik at tollforhøyelsene ikke kan få noen innflytelse på eksporten av ferdigvarer. Som også såvidt nevnt i innstillingen, blir dette ikke lenger riktig fra 1. januar neste år, idet det da blir gjennomført EFTA-forbud mot såkalt drawback. Situasjonen blir derfor at man ved en slik tollforhøyelse også vil vanskeliggjøre en del norsk eksportarbeid.

Jeg vil gjerne ha understreket disse momenter, ikke som uttrykk for at man ikke behøver å regne med at man vil foreta en nyvurdering av saken, slik som komiteen ber om dersom det skulle bli adgang til det etter Kennedy-runden, men for å understreke at saken også rent norsk industripolitisk har sider som stiller en tollforhøyelse i et ytterst tvilsomt lys.

Ellers er jeg enig med komiteen i at det vil være uheldig også handelspolitisk å foreta en slik tollforhøyelse nå umiddelbart foran sluttomgangen i Kennedy-runden, idet man vil kunne få handelspolitiske tilbakevirkninger av en slik operasjon på det nåværende tidspunkt. Jeg kan imidlertid meddele at de varer det her gjelder, er ført på den nordiske såkalte tilbaketrekingsliste og således ikke vil bli gjort til gjenstand for automatisk 50 pst. tollreduksjon i Kennedy-runden.

Det kan være grunn til å prøve å unngå å gi tollinnrømmelser - altså tollnedsettelse - for disse varer i Kennedy-runden. Men jeg går ut fra at man til tross for at dette er sagt, vil forstå at dette må bli et forhandlingsspørsmål, hvor man må ha handlefrihet under forhandlingene for å kunne oppnå maksimale fordeler for Norge, alt sett under ett.

Industridepartementet og flere talere i debatten har også pekt på at eksemplet med polyvinylklorid og for så vidt også aluminium halvfabrikata understreker betydningen av at man prøver å nå frem til en slags tollharmonisering innenfor EFTA, for å unngå at enkelte land sikrer seg en konkurransemessig fordel ved billigere råstoffimport enn andre. Jeg vil gjerne si at jeg finner dette synspunkt meget forståelig, og at det er meget som taler for forsøk på en

tollharmonisering innenfor EFTA. Men det er dessverre lite realistisk å tro at denne tanke kan bli gjennomført i overskuelig fremtid, særlig fordi Storbritannia har svært liten positiv interesse for denne tanke, som man tydeligvis regner med vil gi EFTA enkelte av de karaktertrekk som man der har regnet som en ulempe ved EEC. Så vidt jeg forstår den britiske oppfatning, er den ikke løfterik når det gjelder muligheter for å få til en tollharmonisering i EFTA. Jeg vil ikke utelukke at stillingen her kan endre seg under andre handelspolitiske konstellasjoner og utsikter enn dem man nå står overfor. Men jeg vil allikevel gjerne ha sagt dette om situasjonen slik den foreligger for øyeblikket.

Forslaget om at det skal være adgang til å pålegge antidumpingtoll av hensyn til tredjelandes interesser, er også nevnt i debatten. Jeg vil da bare peke på at dette er et forslag som er tatt opp på grunnlag av meget sterke danske ønsker innenfor EFTA, med bakgrunn i de spesielle handelspolitiske problemer som Danmark står overfor. Man er altså kommet til at det vil være riktig å ha en slik bestemmelse i den norske tolltariff. Men spørsmålet om i hvilken grad man bør bruke den, må vurderes på grunnlag av de konkrete situasjoner som måtte oppstå.

Bernt Ingvaldsen: Den ærede handelsminister fant ikke å kunne uttale seg om antidumpingsaker for ikke å støte våre utenlandske partnere. Til det vil jeg få lov å bemerke at dette er et hemmelig møte, og det vil, når denne saken er ferdigbehandlet, på vanlig måte bli fremsatt følgende forslag: «Presidentskapet i samråd med Finans- og tolldepartementet foretar offentliggjørelse av proposisjon, innstilling og forhandlinger om tolltariffen.»

Det er nettopp for at Stortinget skal ha anledning til å diskutere disse uhyre viktige ting uten at det skal kunne brukes utad senere. Jeg finner det derfor nødvendig å presisere at disse ting er så alvorlige at de bør diskuteres her i Stortinget.

Jeg festet meg også ved den siste uttalelsen, at når det nå ble fremmet forslag om å utvide antidumpingbestemmelsen til fordel for andre lands interesser, skyldtes det særlig stor pågang fra Danmark. Det finner man altså å kunne gå med på. Jeg har i og for seg ikke noe imot det, men jeg synes det ville ha vært like rimelig om man hadde vært like lydhør overfor de krav som er kommet fra *norsk næringsliv*.

Hans Borgen: Den foreliggende sak og handelsministerens innlegg om den kunne gi grunnlag for en del generelle betraktninger omkring tollbeskyttelse og beskyttelse i det hele tatt av norsk næringsliv. Jeg var dessverre opptatt med en liten sak, som jeg vil komme tilbake til, og fikk ikke høre handelsministerens hele innlegg. Jeg vil imidlertid si rent generelt at jeg tror det er nokså bydende nødvendig at vi fra norsk side ikke er for slepphendte når det gjelder å gi avkall på beskyttelse som vi kan klare å gjennomføre for å

sikre norsk næringsliv, norske arbeidsplasser. Dette gjelder også i utstrakt grad norsk industri. Jeg tror vi internasjonalt rent generelt må anlegge en noe hardere linje enn den vi har vært tilbøyelige til å holde i disse saker. Det er ikke noe «kjære mor» hos de andre. Vi må anlegge en noe sterkere linje for også å forsvare våre interesser. Dette være sagt rent generelt.

Det jeg bad om ordet for å komme inn på, var en spesiell sak, nevnt i proposisjonen på side 14. Det gjelder en ansøking om å få gjeninnført den toll på norsk kasein på kr. 1,50 pr. kg som gjaldt en gang tidligere, men som ble midlertidig opphevet i 1965. Norske Melkeprodusenters Landsforbund har brakt inn denne saken fordi vi har en viss produksjon av norsk syrekasein, som risikerer å bli liggende usolgt hvis vi ikke kan ha denne beskjedne beskyttelsen. Det er i proposisjonen anført at Landbruksdepartementet har meddelt at det i brev av 24. august i år har fått opplyst at norsk kasein for tiden ikke er av den kvalitet som fabrikkene hevder de må ha til produksjon av lim. Dette er en uttalelse som iallfall for mange anvendelsers vedkommende ikke stemmer med de faktiske forhold. Tvert imot. Det er kommet henvendelser fra fabrikker - jeg kan nevne én spesielt, Mesna Karton - som har bedt om at det må bli sørget for at den norske kaseinproduksjon blir opprettholdt, fordi de nettopp trenger den kvalitet som norske kaseinprodusenter framstiller. Og etter de opplysninger jeg har fått rent generelt, har jeg grunn til å tro at dette med å påberope seg at kvaliteten ikke strekker til, for en del andre anvendelsers vedkommende også er bygd på sviktende grunnlag.

Jeg tør derfor be om at denne saken blir undersøkt nøyere av Handelsdepartementet. Hvis det er slik at den overveiende del av de norske forbrukerne av kasein ikke er tilfreds med, og ikke kan bruke den kvalitet som framstilles her, vel, da får man bøye seg for det, og da kan det være grunnlag for ikke å imøtekomme anmodningen om en tollbeskyttelse. Men hvis det er slik som jeg har grunn til å tro i dette øyeblikk, at kvaliteten alt overveiende tilfredsstiller kravene fullt ut, og i enkelte tilfelle endog er bedre enn kvaliteten av importert vare, da bør norsk kaseinproduksjon ha denne lille beskyttelsen, slik at denne varen kan gå til industrielt bruk, istedenfor - som alternativet er - at den går til pelsdyrfôr. Det er nemlig det som er alternativet. Pelsdyrfôr er en nyttig ting, men til det bruk kan det ikke betales på langt nær den samme pris som til industrielt bruk.

Jeg tør derfor henstille om at denne saken blir undersøkt, at den kan bli tatt opp på ny når resultatet av undersøkelsene foreligger, og at det da kan bli foretatt den forhøyelsen som det er bedt om, som er meget beskjedne, og som er en forutsetning for at norsk kaseinproduksjon skal kunne opprettholdes i noe omfang - at den ikke skal tvinges tilbake, og produktene gå til dyrefôr.

Peder Næsheim: Handelsministeren sa at denne saken om tollforholdene for halvfabrikata av aluminium og plast hadde sider som vil stille spørsmålet om tollforhøyelser i et ytterst tvilsomt lys. Jeg synes nok at handelsministeren her tok nokså hardt i. Selvsagt er det så - som det også går fram av komiteens innstilling - at det foreligger interessemotsetninger mellom de norske produsentene av halvfabrikata og de norske produsentene av ferdigvarer. De norske produsentene av ferdigvarer er selvsagt interessert i å få i hvert fall adgang til en billigst mulig import av rimelige halvfabrikata fra Fellesmarkedet og fra andre områder i verden som produserer slike halvfabrikata. Denne interesse blir selvsagt sterkt aksentuert av at tilsvarende industrier i ferdigvaresektoren i andre EFTA-land har adgang til å importere slike halvfabrikata mye rimeligere og delvis tollfritt, for de har slike tollsatser at de har ingen toll eller lav toll. Dette må en da vurdere i forhold til de hensyn som en også skylder norsk produksjon av halvfabrikata, og de hensyn som tilsier at denne produksjonen får en rimelig sidestilling tollmessig sett med konkurrentene i andre land.

Der vil jeg minne om at de norske produsenter av ferdigvarer har adgang til å importere tollfritt fra andre EFTA-land, og det er betydelig produksjon både av halvfabrikata av aluminium og halvfabrikata av plast i andre EFTA-land. Denne produksjon er til dels den mest avanserte i verden - ikke minst gjelder det i plastsektoren - og det er en naturlig følge av hele EFTA-systemet at slike produsenter i andre EFTA-land skal ha preferanse framfor deres konkurrenter utenfor EFTA-området. Det er selvsagt et forhold man også bør legge vekt på i denne forbindelse.

Det er påstått fra de norske produsenter av halvfabrikata - og ikke blitt motsagt fra noe hold, så vidt jeg har sett - at den import som en her har til EFTA-området fra EEC, fra Japan og delvis også fra Amerika, er en import av marginalproduksjon, som delvis selges til langt lavere priser enn de tilsvarende produsenter oppnår innenfor sine egne tollmurer. Det vil da være naturlig å reise spørsmålet om ikke dette er om dumping, og reise dette spørsmålet i forhold til produsentene. De norske søkerne har sagt at det er en meget omstendelig og vanskelig affære, og at det skal veldig mye til å kunne påvise at det drives dumping. Nå synes jeg nok at det hr. Ingvaldsen - med sin erfaring fra norsk industri - sa i sitt innlegg her i dag, bekrefter fullt ut det som disse søkerne har holdt fram overfor finans- og tollkomiteen om dette spørsmål.

Der har vi etter en vurdering av både de hensyn som taler for en fri og rimelig import til norsk ferdigvareindustri, og de hensyn som taler for at en skal gi norsk halvfabrikataindustri en rimelig beskyttelse, kommet til at det er sterke grunner som taler for å legge avgjørende vekt på interessen til halvfabrikataindustrien. Vi har da også tatt med i betraktningen at det her dreier seg om særlig betydelige og særlige viktige norske interesser.

Statsråd Willoch: Her må tydeligvis foreligge en misforståelse mellom hr. Ingvaldsen og meg. Hr. Ingvaldsen oppfattet meg dithen at jeg ikke ville uttale meg om antidumpingsaker av hensyn til våre utenlandske partnere. Den bemerkning jeg kom med i forbindelse med hensynet til forholdet til utenlandske partnere bygget på at jeg hadde oppfattet hr. Ingvaldsens første bemerkning som langt mer generell, i retning av at Norge prøver å være et moralsk eksempel for de andre, mens de andre prøver å utnytte alle smutthull til eget beste. Det var denne generelle karakteristikk som jeg fant det noe vanskelig å ta opp til imøtegåelse i denne debatt. Jeg gikk ikke lenger enn til å understreke at etter det inntrykk jeg har fått, og med det erfaringsmateriale jeg har, synes jeg ikke det er berettiget å si at de berørte norske instanser ikke legger den vekt på norske næringsinteresser som disse i høy grad fortjener.

Når det derimot spesielt gjelder antidumping, er jeg helt enig i at dette må kunne diskuteres i full bredde og gjerne allerede i denne debatt. Jeg noterte at det ikke var noen uenighet om den konkrete bestemmelse som foreligger til godkjennelse i dag, nemlig om antidumping til beste for tredjeland. Men jeg forstår det slik at man mener det generelt sett er for sterk uvilje hos norske myndigheter til å gripe inn overfor dumping som er til skade for norske interesser.

Det er meget vanskelig å besvare en slik bemerkning uten grunnlag i konkrete saker. Hvis man ikke har anledning til å trekke frem konkrete eksempler, som man så kan belyse, er det vanskelig å bekrefte eller avkrefte det generelle inntrykk som gis. Men la meg likevel understreke at antidumpingbestemmelsene ikke kan benyttes bare på grunnlag av et norsk beskyttelsesbehov. Det ligger i sakens natur at de bare kan benyttes hvor det foreligger påvist eksempel på dumping.

Videre vil det sikkert være enighet om at det å pålegge en bestemt leverandør eller importør en toll som går utover det vanlige, i virkeligheten er et nokså betydelig inngrep overfor den som skal betale denne avgift, og at det derfor er berettiget med en grundig og betryggende saksbehandling. Men jeg kjenner ikke til eksempler på at man i tilfelle av påvist dumping ikke har vært villig til å gripe inn med den hjemmel som foreligger. Og hvis slike eksempler foreligger, vil det være naturlig at de blir tatt opp igjen med de berørte myndigheter.

Imidlertid har jeg også lyst til å peke generelt på at man i saker om lavprisimport - hvis man vil vurdere dem fra et beskyttelsessynspunkt - ofte står overfor en viss konflikt mellom de som er interessert i å få billige råvarer til norsk videreforedling, og de som er interessert i å beskytte norsk råvare - og halvfabrikatproduksjon.

Dette bringer meg naturlig videre til det spørsmål som representanten Næsheim kom tilbake til, og som vel kanskje er

det mest interessante spørsmål blant tollsakene denne gang. Jeg tror man kan oppsummere det derhen at det i spørsmålet om polyvinylklorid og aluminium halvfabrikata rett og slett foreligger en klar interessemotsetning mellom norsk råvare- og halvfabrikataindustri på den ene side og norsk videreforedlende industri på den annen side. Jeg kaller dette en interessemotsetning, med det forbehold at det må være klart at hvis man får prisforhold på råvaresiden som vanskeliggjør utbyggingen av norsk foredlingsindustri, vil det i neste omgang slå tilbake på råvareprodusentene, som dermed får begrenset sitt norske marked.

Det ville være enklere å vurdere saken hvis man kunne innskrenke seg til en vurdering av om de utenlandske leverandørers priser er rimelige, og om den konkurranse som de norske produsenter da stod overfor, er fair. Men saken blir unektelig langt mer komplisert når man, uansett hva vi kommer til m.h.t. dette rimelighetsspørsmål, må være oppmerksom på at det finnes konkurrenter for norsk ferdigvareindustri innen EFTA, som får råvarer fra kontinentet til vilkår som de regner som fordelaktigere enn de som tilbys innen EFTA, og som derfor får et konkurransemessig fortrinn, et konkurransemessig fortrinn som blir utdypet hvis vi legger større toll på råvarene og dermed vanskeliggjør forsyninger utenfra. Å bli henvist til EFTA og en adgang til tollfrie råvareforsyninger fra EFTA-markedet er jo en mager trøst, hvis produsentene av ferdigvarer mener at disse leveranser tross alt ikke er så fordelaktige som de som kommer fra kontinentet.

Nå er det heldigvis ikke nødvendig å diskutere denne sak ferdig i dag, fordi alle parter er enige om at den må tas opp til ny vurdering hvis forholdene etter avslutningen av Kennedy-runden gjør dette mulig.

Når jeg nevner disse motforestillinger som reaksjon på den sterke underbygging av kravet om tollforhøyelse som er kommet frem tidligere i debatten, er det for å understreke - og det tror jeg også det er enighet om - at man vel ikke skal oppfatte innstillingen som et uttrykt ønske fra Stortinget om å få en tollforhøyelse på disse varer, men bare som en henstilling om at man på ny vurderer de argumenter som taler for og imot, og som vel nå er nokså godt gjenspeilet i denne debatt.

Representanten Borgen understreket at vi ikke må være for slepphendte med å gi avkall på beskyttelse for norsk produksjon; at vi må holde en hardere linje internasjonalt. Jeg har vanskelig for å forstå hva som kan være den konkrete bakgrunn for disse synspunkter. Vi har jo internasjonalt opprettholdt kanskje mer av vårt tidligere beskyttelsessystem enn mange andre land. Det gjelder vår deltakelse i EFTA, hvor vi har unntak fra tollavtrappingen for en del varer. Vi foretar selvfølgelig en nedbygging i beskyttelsen i den utstrekning det er foreskrevet i internasjonale avtaler. Men jeg savner konkrete eksempler på at man kan si vi har vært slepphendte, og jeg savner konkrete påvisninger av hvor man

mener vi skulle opptrådt hardere internasjonalt. I mangel av slike konkrete påvisninger ser jeg det vanskelig på grunn av slike nokså generelt formede henstillinger, å legge om praksis i forhold til den som hittil har vært fulgt.

Presidenten: Hr. Ingvaldsen har hatt ordet to ganger og får ordet til en kort merknad.

Bernt Ingvaldsen: Etter min mening er det en misforståelse at vi ikke kan diskutere Norges generelle holdning til disse internasjonale avtaler sammenlignet med andre lands holdning, for den er etter min mening temmelig forskjellig fra vår, og jeg har lyst til å dokumentere det.

Vi har hatt atskillig konkurranse fra England i de senere årene, og vi fikk ikke anledning til å konkurrere i England. Jeg har her et brev fra Central Electricity Generating Board - som også Handelsdepartementet har fått kopi av - hvor det står at for det første pleier de ikke å ha alminnelige anbud, men selektive anbud - altså begrenset, og dermed er vi utelukket. Dessuten står det i det brevet - det er skrevet for et par år siden - at de er nølende med å plassere ordres utenlands, så lenge de har «areas of unemployment in this country». Det er en helt annen praksis enn det som fremgår av EFTA-avtalen.

Jeg kan også nevne at etter EFTA-avtalen skal man fjerne toll og restriksjoner. Vi har også en del restriksjoner hos oss, av en litt annen art. Vi har etter min mening fjernet slike snarere litt før man var forpliktet til å gjøre det etter avtalen, uten at jeg tror det var noen bevisst instruksjon om det fra myndighetene. Men jeg har hatt anledning til å se at det likevel blir praktisert slik.

Jeg kunne også vise til brever fra Eksportrådet og fra forskjellige norske ambassader, som bekrefter det jeg her har sagt. Jeg tror ikke det egentlig skyldes noen uvilje, men selve behandlingsmåten - hvor den generelle holdning like overfor utlandet varetas gjennom kontorer i Utenriksdepartementet, mens dumpingsakenes behandling foretas av Handelsdepartementet og i siste instans Finansdepartementet. Så jeg tror nok det ville være en fordel med litt bedre koordinering på dette område.

Statsråd Willoch: Jeg synes det er riktig, etter at representanten Ingvaldsen nå nevnte konkrete eksempler i forbindelse med praktiseringen av anbudsforskriftene, å understreke at dette spørsmål ble gjort til gjenstand for forholdsvis inngående behandling på det siste ministtermøte i EFTA. Jeg tok for min del opp denne britiske praksis som hr. Ingvaldsen henviste til, og gjorde det klart at med mindre man får en omlegging av britisk praksis på disse områder, kan man heller ikke regne med at britiske leverandører vil kunne bli likestillet med norske leverandører på det norske marked. Dette vil fremgå av et innlegg fra min side som er gjengitt i stortingsmeldingen om revisjon av anbudsforskriftene. Jeg

tror derfor jeg trygt kan si at jeg har god samvittighet på dette område, som for øvrig ikke gjelder toll, men gjelder offentlige innkjøp.

Ragnar Christiansen: Når det gjelder spørsmålet om tollbeskyttelse for den norske produksjonen av aluminiumhalvfabrikata og av PVC, synes jeg vi skal være klar over det som er utgangspunktet, nemlig at den industri i Norge som står for denne produksjonen, møter en hard konkurranse fra produsentene innen EEC-området. Innen Fellesmarkedet kan disse produsere i ly av høye ytre tollsatser og selge sin marginalproduksjon til lavere priser i konkurranse med den produksjon som finner sted innenfor EFTA-markedet.

Når komiteen da ber om at en etter at Kennedyforhandlingene er sluttført, nøye vurderer søknadene om økt tollbeskyttelse for aluminiumhalvfabrikata og PVC, må det ses i sammenheng med det uttrykte ønske om at man fra norsk side tar et initiativ for også å få en harmonisering av EFTA's tollsatser overfor tredjeland på dette område. Jeg er for så vidt enig med handelsministeren i at det ville ha liten mening ensidig å øke den norske tollbeskyttelse. Det bør skje i samarbeid med de øvrige EFTA-land.

Presidenten: Debatten er dermed avsluttet.

Komiteen hadde innstillet til Stortinget å gjøre slikt vedtak:

Om tollavgifter fra 1. januar 1967.

I

De bestemmelser om tollavgifter som gjelder den 31. desember 1966 skal fremdeles være gjeldende fra 1. januar 1967 med følgende endringer:

Tolltariffens innledende bestemmelser.

Kap. I, § 3, punkt 2, nytt tredje ledd:

Etter anmodning fra en annen stat kan Kongen pålegge antidumping- eller utjevningstoll også i de tilfelle da dumping eller subsidieringen volder eller truer med å volde vesentlig skade for en næringsvirksomhet i vedkommende land.

Tariff for innførselstoll og for tara.

05.04	Tarmer, blærer og mager av andre dyr enn fisk, hele eller i stykker	fri
05.13	Svamper, naturlige	fri
06.01	-----	

- B. rotknoller og stengelknoller:
1. i blomst:
 - a. begonia (Begonia), fagerblomst (Sinningia) og georginer (Dahlia)
 2. ellers:
 - a. kapkonvall (Freesia)
- 06.02 -----
- A. amerikansk sypress (Chamaecyparis), alperoser/asalea (Rhododendron), barlind (Taxus), blodbøk og vanlig bøk (Fagus), blågran (Picea pungens), buksbom (Buxus), draketre (Dracaena), einer (Juniperus), kamelia (Camellia), kransgran (Araucaria), kristtorn (Ilex), laurbærtrær (Laurus), magnolia (Magnolia), palmer (Palmae), poselyng (Erica), trollhassel (Hamamelis), tuja (Thuja), vinterpryd
- B. nellik (Dianthus)
- 06.04 -----
- B. ellers:
1. av innenlandske lauvtrær og av konglepalme (Cycas), laurbærtre (Laurus), magnolia (Magnolia), ruskus (Ruscus), silkeeik (Grevillea) og vinterpryd (Aucuba) m.n.i.
- 08.01 -----
- A. bananer, ananas, kokosnøtter, paranøtter, akajunøtter fri
- B. dadler pr. kg kr. 0,30
- C. andre pr. kg kr. 0,40
- 08.11 -----
- C. aprikoser og ferskener fri
- 09.04 Pepper av arten Piper; krydderier av artene Capsicum og Pimenta fri
- 09.05 Vanilje fri
- 09.06 Kanel og kanelblomster fri
- 09.07 Nellik og nellikstilker fri
- 09.08 Muskat, muskatblomme og kardemomme fri
- 09.10 -----
- B. timian, ingefær, karri, laurbær og laurbærblad fri
- D. andre pr. kg kr. 1,50
- 11.09 Gluten og glutenmel, også røstet 10 pst.
- Kap. 13, note g.

	garvestoff- og fargeekstrakter (posisjon 32.01 eller 32.04);	
13.03	-----	

	B. pektinstoffer, pektinater og pektater;	
	johannesbrødkjernemel og guarmel	fri

16.04	-----	

	B. ellers:	

	3. kaviar av størrogn	fri
	4. annet	pr. kg kr. 2,00
18.03	Kakaomasse (herunder kakaomasse i blokker)	
	også avfettet	fri
18.04	Kakaosmør (fett eller olje)	fri
28.21	Kromoksyder og kromhydroksyder	fri
34.03	-----	
	A. fremstilt av eller på basis av oljer eller fett,	
	ikke emulgert eller tilsatt emulgeringsmidler	
		pr. kg kr. 0,16

37.01	-----	
	A. plater av glass eller metall; røntgenfilm	
	og -plater	fri

42.02	-----	

	C. andre:	
	1. håndvesker som uten innlegg veier	
	høyst 0,8 kg pr. stk.	12 pst.
	2. ellers	30 pst.
45.02	Naturlig kork i form av blokker, plater eller strimler	
	(herunder terninger og firkantede stykker til	
	fremstilling av flaskepropper og liknende)	fri
Avsnitt XI, note 6.b.		
	varer som ved veving er ferdige til bruk uten søm eller	
	videre bearbeiding, eller som er ferdige bare ved å klippe	
	over skilletråder (f.eks. visse støvkluter, håndklær,	
	bordduker, tørklær og tepper);	
50.02	Råsilke (ikke tvunnet)	fri
53.01	Ull, ikke kardet eller kjemmet	fri
	Anm. utgår.	
53.05	Ull og andre dyrehår (fine eller grove),	
	kardet eller kjemmet	fri
57.01	Hamp (Cannabis sativa), ubearbeidd eller	
	bearbeidd, men ikke spunnet; stry og avfall	
	av hamp (herunder opprevne filler og tau)	fri
57.03	Jute, ubearbeidd eller bearbeidd, men ikke	
	spunnet; stry og avfall av jute (herunder	
	opprevne filler og tau)	fri
59.07	Tekstilstoff belagt med gummilim eller	
	stivelsesholdige stoffer, av en beskaftenhet	

som nyttes til fremstilling av bokpermer, etuier og liknende; kalkerlerret; preparert malerlerret; «rullebook» og liknende tekstilstoff til fremstilling av hatter:

70.04 -----

C. annet pr. kg kr. 0,24
Tara for C: Kasser 18 pst.

Kap. 82, note 3.

Sett (unntatt manikyr- og pedikyrsett (posisjon 82.13)) bestående av et utvalg av verktøy, kniver, skjær, gafler eller andre varer som hører under forskjellige posisjoner i dette kapittel og som innføres i skap, etuier, esker eller liknende, skal tollbehandles som den av settets deler som gir høyest toll.

Avsnitt XVI, note 6, tredje og fjerde avsnitt.

Av ovenfor nevnte motorer skal «ikke-innebygde» elektromotorer på 0,5 hk eller mer til pumper som tariffes under posisjon 84.10, og «ikke-innebygde» elektromotorer på 10 hk eller mer til andre maskiner, samt igangsettelse til slike motorer, svare samme toll som når de innføres særskilt (jfr. posisjonene 85.01 og 85.19).

Med «innebygd» motor forstås
85.12 -----

A. varmtvannsberedere, -beholdere og varmekolber, jord- og romoppvarmingsapparater, elektrotermiske husholdningsapparater, hetelegemer til slike varer; strykejern 10 pst.
B. ellers 20 pst.

87.01 -----

Anm. Tolldepartementet kan fastsette nærmere vilkår for at trekkvogner til «semi-trailers» kan føres under 87.01 A.

Kap. 90, note 6.a.

instrumenter og apparater for måling eller kontroll av elektriske størrelser;

90.19 -----
A. utstyr til bruk ved tannregulering; kunstige øyne og kunstige tenner for mennesker, høreapparater for tunghørte fri

II.

De bestemmelser om toll og avgifter av reisegods som gjelder 31. desember 1966 skal fremdeles være gjeldende fra 1. januar 1967.

III.

Tolldepartementet bemyndiges til fra 1. januar 1967 og inntil videre å sette ned tollen eller gi tollfrihet for følgende varer:

<i>Pos.nr.</i>	<i>Vareslag</i>
01.01	hester for ride- og travsport,
15.10 og	
29.14	destillert talgfettsyre, « kokosoljefettsyre, « jordnøttoljefettsyre, « palmeoljefettsyre, « linoljefettsyre,
29.30	isocyanater,
39.01 C.	hydroksylpolyestere,
43.02 B.	tåkappematerialer bestående av plastprofiler, plater og bodies sammensydd av klipp og annet avfall (herunder hoder, labber og haler): av pelsskinn av bever, ilder, skunk, mink, kolinsky, gaupe, nutria, pensylvan, bisam, moldvarp og gråverk, kr. 28 pr. kg, av pelsskinn av persianer, halvpersianer, shiraz, crimer, astrakan, karakul, indiske lam og bessarabiske lam, kr. 100 pr. kg,
45.03 B. og	
45.04 D.	korkskiver (rondeller) til crownkorkproduksjon, uten belegg av vinylpapir, aluminiumfolie eller andre tetningsmaterialer,
51.01 B.	kunstsilkegarn (rayongarn) i 60 denier eller finere,
59.03	kunstfibermatter til bruk som overflatebeskyttelse i glassfiberarmerte plastprodukter, filtermatter i avpassede stykker til bruk ved luftfiltrering,
70.20	lunter og forgarn (rovings) av glassfibrer,
73.40 og	
76.16	kjølebeholdere for oppbevaring av biologiske materialer,
82.05 C.	borkroner (bergfresere) med frese- eller knuselegemer som roterer i forhold til borkronens holder,
84.06	mopedmotorer og motorer til lettvektsmotor- sykler med sylindervolum ikke over 100 ccm.,
84.22 C.	rulletrapper,
85.01	deler til induktorer,
85.15	avbøyningsenheter og linearitetskontroller,
85.18	elektriske kondensatorer av vekt ikke over 500 g,
85.19	motstander, faste eller variable, for høyst 5 w maksimalbelastning,
85.21	elektronrør, bilderør til fjernsynskameraer, transistorer og deler dertil,
85.02 og	
85.28	keramiske ferritmaterialeer,

87.02 B. lastebilunderstell for ombygging til trekkvogner til «semitrailers».

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Presidenten foreslår at Presidentskapet i samråd med Finans- og tolldepartementet foretar offentliggjørelse av proposisjon, innstilling og forhandlinger om tolltariffene.

V o t e r i n g :

Presidentens forslag bifaltes enstemmig.

S a k n r . 2 .

Innstilling fra den forsterkede skog-, vassdrags- og industrikomite om fullmakt for Kongen til å inngå en avtale mellom Den norske stat og Alcan Aluminium Limited og A/S Årdal og Sunndal Verk og til å foreta de disposisjoner som fra Den norske stats side er nødvendige for å gjennomføre avtalen (Innst. S. nr. 85, jfr. St.prp. nr. 45 og St.meld. nr. 23).

Asbjørn Holm: Som det vil gå fram av siste ledd i min fraksjonsmerknad, har jeg etter nøye overveielse av de rent forretningsmessige hensyn, og da sammenholdt med de store nasjonale interesser denne saken gjelder, funnet å måtte uttale at det ikke kan være tilbørlig eller ha holdbart rettsgrunnlag å avgjøre denne saken i hemmelighet. I tilknytning til dette må jeg også dypt beklage at Regjeringen ved oversendelse av disse dokumenter fant å måtte hemmeligstemple saken.

Denne beklagelse bygger jeg på at Stortinget her har fått seg forelagt til avgjørelse et spørsmål som angår hele nasjonens interesser, en avgjørelse som berører våre viktigste og mest lønnsomme statsbedrifter, hvor samfunnet har investert meget betydelige beløp. Dette skulle etter min oppfatning betinge at avgjørelsen ikke ble tatt før det hadde funnet sted en brei offentlig debatt om saken. En slik forutgående brei debatt ville ha vært best i samsvar med de demokratiske prinsipper som vi bygger på. Og nettopp denne saken, hvor avgjørelsen - enten den går den ene eller den andre veien - utvilsomt vil komme til å koste oss noe, er etter min oppfatning et eksempel på en sak hvor offentligheten burde trekkes inn.

Som sagt har jeg etter nøye overveielse funnet at de nasjonale interesser i saken må veie tyngre enn de hensyn Regjeringen har funnet å ville legge vekt på. Jeg kan ikke med min beste vilje skjønne at det skulle være vanskelig å behandle denne saken uten hemmeligholdelse. Jeg skulle anta at det er en kjent sak på verdensmarkedet at de store truster - i dette tilfelle aluminiumstrusten - gjør det på denne måten når de skal utvide og befeste sin innflytelse. Denne saken skulle da vel ikke røpe noen hemmelighet i så måte.

Når det så gjelder regnskaper og produksjonstall, ville det ikke være noen vanskelighet å holde dem utenfor de dokumentene som er tilgjengelige. I den sak vi nå skal behandle, er det ingen produksjonshemmeligheter som berøres. Det er så vidt jeg kan forstå, mot den bakgrunn jeg har nevnt, verken tilbørlig eller holdbart å avgjøre denne saken i hemmelighet, og jeg vil derfor tillate meg å fremme følgende forslag:

«Stortinget finner ikke å ville behandle St.meld. nr. 23 og St.prp. nr. 45 i hemmelig møte.»

Ingvaldsen hadde her overtatt presidentplassen.

Presidenten: Hr. Asbjørn Holm har tatt opp det forslag som han selv har referert.

Statsråd Rostoft: Jeg kan selvfølgelig godt forstå representanten Holm, det er ikke det. Men St.meld. nr. 23 innleder med å si at den

«inneholder særdeles viktige forretningshemmeligheter. Det kan derfor medføre ubotelig skade for de selskaper det gjelder om uvedkommende på noen måte skulle få kjennskap til saken eller til noen av de detaljopplysninger som er oppgitt til støtte for vurdering og avgjørelse av saken.»

Regjeringen har derfor funnet at denne saken måtte fremmes, og at den må behandles som hemmelig sak.

Finn Gustavsen: Jeg må si at jeg hadde ventet en langt mer utførlig begrunnelse både fra Regjeringen og fra komiteen for at dette møte holdes hemmelig, for at saken har hvilt i all hemmelighet, for at denne saken skal behandles bak det norske folks rygg, uten den offentlige debatt som burde være en selvfølge i et demokratisk samfunn. Når så viktige og store nasjonale interesser står på spill som i dette tilfelle, da er det etter mitt syn altfor lettvtint av en regjering å si at her er det mange forretningshemmeligheter, her er det detaljopplysninger som ikke må komme uvedkommende for øre. Vi har ofte hatt saker i denne sal der det har vært med i bildet forretningshemmeligheter og andre faktorer som har vært hemmeligholdt, og som bare representantene i Stortinget har visst om. Men vi har likevel kunnet behandle slike saker i åpne møter. Det er ingen sak for Stortinget og for Regjeringen å holde de dokumenter for seg selv som er av

en slik karakter at offentligheten ikke bør få kjennskap til dem. Det vet enhver representant i denne sal.

Når man snakker om at det er viktige forretningsinteresser, er det selvfølgelig et viktig moment, men det må også veies mot andre hensyn og andre interesser, nemlig de nasjonale hensyn og de demokratiske hensyn som man bør vise i en sak som denne. Man fristes til å tro at hemmeligholdelsen av denne saken, som er kastet fram på denne måten, som man forlanger at Stortinget hodekulls skal behandle på denne måten, er en del av behandlingsteknikken og en del av behandlingstaktikken. Man må trekke den slutning at de som går inn for denne sak, som har fremmet denne sak, de tror og de har regnet med at den norske offentlighet ikke ville ha godkjent denne sak. Denne sak ville ikke ha kunnet blitt drevet gjennom om det skulle ha vært en bred, offentlig debatt. Og jeg undrer meg på hvor man egentlig har hjemmel for å hemmeligholde en slik sak som denne. Jeg må si at jeg for første gang siden jeg kom i denne sal, har vært fristet til å bryte forbudet mot offentliggjørelse av dokument. Jeg har vært fristet til å bryte det for derved å prøve Regjeringens rett til å hemmeligstemple en sak som denne. Det hadde vært meget interessant, for å se om det fantes hjemmel for å dømme en stortingsrepresentant som hadde latt det norske folk få vite om denne saken før Stortinget i all hast og på denne måten behandler saken.

Jeg synes det er en meget dårlig begrunnelse som er gitt for hemmeligholdelsen, og jeg synes at industriministeren og andre måtte hatt mye sterkere argumenter for å lukke dørene i denne sak, og for ikke å la offentligheten få kjennskap til den. Det blir selvfølgelig hemmelig her, og jeg vil iallfall spørre, før debatten begynner, om det er slik å forstå at hele debatten skal bli offentliggjort etterpå. Det står i meldingen:

«I tilfelle de foreslåtte avtaler ikke blir godkjent eller iverksatt, må saken ikke bli offentlig kjent.»

Jeg går i alle fall ut fra at det betyr at hvis avtalen blir godkjent - slik det dessverre ser ut til - vil offentligheten få rede på alt av vesentlig betydning i denne saken, inklusiv hele denne debatten, også debatten foran den egentlige debatt.

Statsminister Borten: Det er selvfølgelig ingen som er særlig begeistret for å være med å fremme denne saken som vi fremmer her i dag. Men jeg vil ta avstand fra det som representanten Gustavsen antydte, at det er med en viss hensikt man har hemmeligholdt saken. Hr. Gustavsen uttalte at hvis saken hadde vært fremmet offentlig, ville den neppe gått igjennom. Da vil jeg gjerne stille spørsmålet: Hadde man vært med å tjene norske interesser hvis man her hadde ført en debatt om en sak av så stor nasjonal betydning, og det så ikke hadde blitt noen løsning på den etter at den hadde vært fremlagt? Jeg ser det slik at det da hadde blitt

vanskelig for den store industrien ikke å bli vesentlig skadet ved en slik debatt. Så det er ut fra hensynet å tjene norske interesser og norsk næringsliv at Regjeringen har valgt denne fremgangsmåten.

Presidenten: I anledning av en uttalelse fra hr. Gustavsen hvor han betvilte at det var hjemmel for å holde møtet hemmelig, vil presidenten bare henvise til Grunnlovens § 84 som lyder således:

«Stortinget holdes for aabne Døre, og dets Forhandlinger kundgjøres ved Trykken, undtagen i de Tilfælde, hvor det modsatte besluttes ved Stemmeflerhed.»

Ingen flere har forlangt ordet, og hr. Asbjørn Holms forslag - «Stortinget finner ikke å ville behandle St.meld. nr. 23 og St.prp. nr. 45 i hemmelig møte» - er opptatt.

V o t e r i n g :

Holms forslag ble mot 2 stemmer ikke bifalt.

Presidenten: Det er kommet anmodning om at følgende personer får tillatelse til å være til stede ved Stortingets behandling av denne sak: Direktør Thorvald L. Moe, formann i styret for Årdal og Sunndal Verk A/S, generaldirektør Jean Michelet, Årdal og Sunndal Verk A/S, tidligere generaldirektør ved Årdal og Sunndal Verk A/S Aage W. Owe, høyesterettsadvokat Per Brunsvig, Årdal og Sunndal Verks juridiske rådgiver, statssekretær Sigmund Kjos, Industridepartementet, og statssekretær Odd Bye, statsministerens kontor.

Disse foreslåes gitt tillatelse til å overvære behandlingen. - Det anses bifalt.

Kristian Asdahl (ordfører for saken): Det er fire faktorer som er av fundamental betydning for enhver levedyktig industribedrift. Faktorene er disse:

1. Råstoffgrunnlaget må være sikret ikke bare på kort, men også på lengre sikt.
2. Det må være et tilstrekkelig marked for de kvanta som ønskes avsatt.
3. Virksomheten må være i besittelse av nødvendig know how.
4. Virksomheten må tjene tilstrekkelig penger.

Jeg skal i det etterfølgende kommentere disse punkter i relasjon til A/S Årdal og Sunndal Verk, som jeg heretter vil kalle ÅSV. Selskapet har i dag en produksjonskapasitet på 170 000 tonn råaluminium, og høsten 1968 vil denne stige til 215 000 tonn.

På grunn av en temporær god etterspørselssituasjon har ÅSV i dag ingen alvorlige problemer med sitt salg, det tjener penger og har dekket sitt råstoffbehov fram til 1981.

Hva er så årsaken til at styret i en bedrift som i folks øyne hviler på trygg grunn, og som i de senere år har vært blant de fremste i norsk industri i inntjeningsevne og valutatilgang, plutselig fremmer forslag om å utveksle halvparten av selskapets aksjekapital med blant annet 1,1 mill. aksjer i Alcan Aluminium Limited, Canada?

Bakgrunnen er at selv om den vestlige verdens råaluminiumsproduksjon på 5,4 mill. tonn forventes å stige til det dobbelte i løpet av ti år, forventes ÅSV's marked å synke, fordi de store aluminiumsforetagender har foretatt og bevisst foretar oppkjøp av råstoffkilder og videreforedlingsverk. Ved siden av dette inngås omfattende samarbeidsavtaler på tvers av landegrensene innenfor så vel råstoff- og råmetallsiden som videreforedling. Dette skjerper problemstillingen ytterligere.

I dag beherskes 96 pst. av oksydproduksjonen av de store integrerte nordamerikanske og vesteuropeiske aluminiumsforetagender, og på halvfabrikatasektoren behersker 13 av ÅSV's konkurrenter en halvfabrikata-kapasitet som svarer til nærmere 90 pst. av den vestlige verdens produksjon av primeraluminium.

I løpet av siste 10-årsperiode er selvstendige videreforedlere med en årskapasitet på 1 mill. tonn kjøpt opp. Salget i Sverige og Danmark er de siste år sunket til en brøkdel av hva det var, og i USA og Vest-Tyskland har selskapet mistet store kunder, fordi konkurrentene har kjøpt dem opp. Tross prisinnrømmelser for å holde på kundene har verket i de siste år mistet kunder som representerer en kontrakttonnasje på ca. 50 000 årstonn. I relasjon til verkets årskapasitet på 170 000 tonn er dette betydelig.

Selv om markedsforholdene i dag er tilfredsstillende, er det strukturendringene og strukturforholdene, slik de utvikler seg på råvare- og videreforedlingssektoren, som har fått styret til å fremme dette forslag om en avtale med Alcan, som vi i dag skal ta standpunkt til.

I et nøtteskall er spørsmålet hvilken fremtidig trygghet vi i en utrygg utvikling kan sikre verket med hensyn til råstoff og kunder.

Ved vurderingen av denne sak må vi ha klart for oss at A/S Årdal og Sunndal Verk i dag er den eneste større og betydelige aluminiumsprodusent i den vestlige verden som er uten egen råstofftilgang og uten videreforedlingsanlegg. Verket har hittil avsatt sitt metall til selvstendige videreforedlere på det frie aluminiumsmarked. Det har hittil lyktes å få avsatt produksjonen, men det er sannsynlig at det frie aluminiumsmarked, som er skrumpet inn til ca. 10 pst. av totalmarkedet, vil minske ytterligere, til tross for forventet forbruksøkning. Man må derfor regne med at konkurransen på råaluminiumsmarkedene i fremtiden vil bli

meget hård og pristrykkende, og at ÅSV's langsiktige avsetning og økonomi dermed kan bli utrygg.

Som kjent har så vel Elektrokemisk som Norsk Hydro funnet det riktig å gå i samarbeid med store integrerte aluminiumselskaper. Det er grunn til å tro at dette delvis er diktert av ønsket om sikring av råstofftilgangen, og avsetning av råmetall gjennom vedkommende partners utbygde videreforedlingsnett. ÅSV's ønske om å tilpasse seg de endrede markedsforhold ved et samarbeid med Alcan må ses på samme bakgrunn. Ifall det ikke blir gitt anledning til dette, vil det i realiteten bety at ÅSV får et alvorlig handikap i forhold til sine konkurrenter.

Det kan være naturlig å sammenligne den stilling ÅSV nå befinner seg i, med Norsk Hydro, som i slutten av 1920-årene så det som en livsbetingelse for selskapet å gå over fra Birkeland-Eyde-metoden til Haber-Bosch-metoden i samarbeid med tyske eierinteresser. Hydro hadde neppe vært hva det er i dag hvis ikke dette drastiske skritt var blitt tatt.

Jeg har nevnt at en hovedforutsetning for at en industribedrift skal kunne fortsette sin virksomhet, er at råstoffdekningen er sikret. ÅSV har som kjent ikke sikret sin forsyning av hovedråstoffet aluminiumoksyd, som fremstilles av bauxitt, lenger enn til 1981. De fleste av de hittil kjente bauxittforekomster kontrolleres i dag av de store konkurrerende aluminiumselskaper, som ofte i fellesskap utbygger bauxittgruber og oksydverk. Når ÅSV's byttekontrakter i sin tid utløper, vil man, slik som utviklingen er gått, derfor kunne bli avhengig av sine store konkurrenters villighet til å bistå verket med å dekke oksydbehovet, som i dag for 96 pst. vedkommende beherskes av konkurrentene. At dette er en utrygg og utilfredsstillende posisjon på litt sikt, sier seg selv.

For ÅSV å sikre seg råstoff fra egne bauxittforekomster, som vesentlig finnes i subtropiske strøk og i stater med ustabile politiske forhold, ville, om man i det hele tatt så sent som n kunne komme inn, være meget kapitalkrevende og utrygt. Man ville også da være avhengig av én kilde for tilgang på råstoff, med den risiko dette innebærer. Etter min oppfatning er dette i dag ingen farbar vei.

For å bøte på de stigende salgsproblemer ÅSV kommer til å stå overfor i årene som kommer, melder spørsmålet seg om en videreforedling av verkets produkter vil være en riktig løsning. Uten tilknytning til EEC er det etter min oppfatning ganske utelukket at dette er realistisk løsning for ÅSV alene. Selv innenfor EEC vil videreforedling i ÅSV's egen regi ikke kunne få et slikt omfang at den vil kunne sikre avsetning av verkets stigende råmetallproduksjon i fremtiden. Videreforedling er dessuten meget kapitalkrevende. Det er stor overkapasitet på dette felt i dag, og i lang tid fremover antas denne å gjøre slik produksjon tapbringende. Samarbeid med selvstendige videreforedlere i utlandet er også en linje, men dette vil fordre store investeringer ute og gi tilsvarende mindre

kapital for sysselsetting i Norge. ÅSV's styre har derfor gjennom alle år, og også i dag, klart gitt uttrykk for at videreforedling i ÅSV's egen regi enten i Norge eller i utlandet i noen utstrekning av betydning ikke er realistisk og ikke vil kunne dekke avsetningen av verkets råmetall. Denne vurdering tror jeg er riktig.

For å sikre den langsiktige råstoffdekning og avsetning av ÅSV's økende metallproduksjon samt styrke grunnlaget for økt ekspansjon innenfor aluminiumsektoren som helhet i Norge, har ÅSV's styre derfor funnet det riktig å søke samarbeid med et av de andre store og allerede helintegrerte aluminiumselskaper.

Hvem er så denne partner man har funnet fram til? Gjennom flere år har verkets styre hatt følere ute hos flere av de store aluminiumselskaper for å undersøke muligheter og betingelser for et eventuelt samarbeid. Utgangspunktet har hele tiden vært å finne et selskap som har en solid råstoffdekning i flere land, og som dessuten kan by gode avsetningsmuligheter for råmetall til et forgrenet nett av videreforedlingsanlegg, fortrinnsvis i vår egen verdensdel. De underhåndsundersøkelser som har vært foretatt tidligere og også i den senere tid, har gjort det klart at de vilkår man kunne oppnå hos Alcan, var de gunstigste og også de eneste hvor norsk kontroll i fremtiden vil være garantert.

ÅSV har helt siden 1947 hatt et meget nært og godt samarbeid med Alcan Aluminium Limited (Canada) i forbindelse med levering av hovedråstoffet aluminiumoksyd i bytte mot metall. Dette selskap eier betydelige bauxittforekomster, flere anlegg for fremstilling av aluminiumoksyd og videreforedlingsanlegg over hele verden. I Vest-Europa har selskapet den største videreforedlingskapasitet ved siden av Pechiney, og det rangerer blant de største videreforedlingsverk i verden. Alcans kapasitet i Europa er i dag på ca. 300 000 årstonn, og fra slutten av 1968 vil den øke ytterligere med 50 pst. eller med 150 000 årstonn ved fullføringen av det nye valseverk i Vest-Tyskland.

I Norge eier Alcan halvparten av råaluminiumsverket i Høyanger og videreforedlingsanlegget i Holmestrand, med avgjørende stemmer i disse selskapers styre. Alcans norske partner - holdingselskapet A/S Høyanger - har gjennom alle år hatt et meget godt og åpent samarbeid med kanadierne, som aldri har nyttet sitt stemmeovertak i styret.

Gjennom sin verdensomfattende transportvirksomhet chartrer Alcan en betydelig norsk tonnasje, som innbringer Norge vel 100 mill. kroner årlig i fremmed valuta.

Den til sammenligning justerte anleggskapital i Alcan var 10,9 milliarder kroner pr. 1. januar i år, mens den var 1.025 mill. kroner i ÅSV.

På denne bakgrunn og på bakgrunn av at Alcan syntes å kunne by de beste betingelser for løsning av ÅSV's råstoff- og integrasjonsproblem, var det naturlig for ÅSV's ledelse å undersøke mulighetene for et nærmere samarbeid med dette selskap.

I og med at Regjeringen på visse premisser gav tillatelse til dette, tilsa alminnelig forretningsskikk at man ikke samtidig kunne føre drøftelser videre med andre mulige partnere.

Hvordan skal vi så bedømme det avtaleforslag som er fremsatt?

Avtalens grunnidé bygger på et likeverdig 50-50 samarbeid, men den norske stat skal dog ha den avgjørende stemme i styre, representantskap og generalforsamling. Unntatt herfra er avhendelse av vesentlige deler av ÅSV's faste aktiva og opptak av større lån.

Komiteen har gitt uttrykk for at den helst hadde sett at de norske aksjeinteresser hadde hatt den avgjørende stemme i alle saker, og jeg er naturligvis enig i dette. På den annen side vil jeg gjøre oppmerksom på at styrets formann som skal være norsk statsborger bosatt i Norge, vil ha den avgjørende stemme i alle løpende administrative og forretningsmessige avgjørelser, og at styreflertallet skal være nordmenn bosatt her i landet. I realiteten vil dette si at den norske stat har den endelige avgjørelse i alle saker hvor den måtte ønske å bruke sin stemme, for i et samarbeidsforhold hvor begge parter står likt med hensyn til ansvar og risiko, vil ikke den ene part i praksis med sin stemmegivning - om han skulle ha rett til det - f.eks. påtvinge den annen å være med på store millioninvesteringer som de måtte være uenige i.

I store og avgjørende saker som berører selskapets ve og vel, treffer man i et styre av denne karakter vanligvis ikke avgjørelser på bakgrunn av en votering, men på bakgrunn av tillitsfulle drøftinger som resulterer i konklusjoner hvor voteringer er unødvendige.

Et viktig spørsmål i denne avtale er naturligvis hvilke verdier vi får igjen for de aksjer vi utveksler, eller med andre ord: hva får vi for halvparten av aksjekapitalen i ÅSV?

Det er, etter anmodning fra ÅSV, av uavhengige kjente nordamerikanske revisjonsfirmaer foretatt en inngående sammenligning og vurdering av Alcans og ÅSV's bokførte verdier og inntjeningssevne. Grunnlaget for bytteverdiene er i første rekke basert på hva anleggene har vist og antas å kunne vise av inntjeningssevne. Hva anleggene har kostet og hva de er bokført til, er kommet i annen rekke. Jeg har ingen bemerkninger til denne fremgangsmåten, idet det har liten interesse hvilke verdier som er investert i et foretagende hvis verdiene ikke kaster nok av seg. - Det er nok i denne forbindelse å vise til Jernverket og Koksverket.

Basert på selskapenes inntjeningssevne de tre siste år og den antatte inntjeningssevne de kommende tre år er det foreslått at halvparten av ÅSV's aksjer pålydende 57,5 mill. kroner skal utveksles med 1 100 000 Alcan-aksjer pluss 4 millioner US dollar. Baseres kursen på Alcan-aksjer på den gjennomsnittlige børsnotering på New York første halvår 1966, svarer betalingen for de aksjer vi utveksler, til en kurs på 550.

Den foretatte uavhengige sammenligning av de to selskapers bokførte verdier gav som resultat at bare 50 pst. av ÅSV's egenkapital etter justering til sammenlignbare verdier, utgjorde 407,7 mill. kroner. Det er da tatt hensyn til aktiva ervervet til lav pris fra Nordag og ekstraordinære avskrivninger, samt kanadisk bokføringspraksis i skattesaker. Hvis verdien av 1 100 000 Alcan-aksjer tillagt 4 millioner US dollar i kontanter skulle være lik halvparten av egenkapitalen i ÅSV, måtte kursen på Alcans aksjer være 23 US dollar pr. aksje. Selv under kursfallet på New York-børsen for en tid siden var ikke Alcans aksjer nede på dette nivå.

De etter Regjeringens anmodning innhentede uttalelser fra The First Boston Corporation og fra Drexel Harriman Ripley, Incorporated, konkluderer med at en investering i ordinære Alcan-aksjer må anses som en gunstig langsiktig investering, og at kursene kan forventes å gå betydelig opp i de nærmeste år.

Drexel Harriman Ripley, Incorporated har etter anmodning fra ÅSV gitt en uttalelse som konkluderer med at de anser det for å være en rimelig og passende godtgjørelse som her er oppnådd for ÅSV's aksjer.

På bakgrunn av det materiale som foreligger, er det etter min oppfatning neppe særlig å innvende mot det oppgjør man er blitt enig om, og noen risiko ser det ikke ut til å være for staten å sitte med de aksjer som i tilfelle erverves.

Tvert imot ser det ut til at avkastningen på disse aksjer som i dag årlig ligger på ca. 7 mill. kroner, vil øke til det dobbelte i 1970, og at kursene vil stige, hvis ikke uforutsette konjunkturukslag skulle finne sted.

Som tidligere nevnt er det ÅSV's behov for sikring av en langsiktig råstoffdekning og for avsetning av råmetallet til videreforedlingsanlegg som i første rekke har foranlediget ønsket om en samarbeidsavtale med Alcan, og de foreliggende forslag til avtaler synes å sikre ÅSV på disse felter.

Hva råstoffet angår, opplyser Alcan at dets nåværende bauxittreserver er tilstrekkelige til å forsyne eksisterende smeltekapasitet i mer enn 50 år. ÅSV er sikret oksyd etter gamle avtaler til 1981, og når nye avtaler skal inngås, er det forutsetningen etter § 6 at de økonomiske vilkår i det vesentlige skal svare til de nåværende vilkår, og under ingen omstendigheter skal vilkårene være ugunstigere enn de vilkår Alcan gir andre storkjøpere, inklusive selskaper der de selv eier 50 pst. av aksjekapitalen.

Det har i komiteen vært drøftet om ÅSV på dette punkt på litt sikt kan bli utnyttet. Slik avtalen og industrikomiteens innstilling er formulert, er det min oppfatning at ÅSV med dette vil få sikret sin råstoffbasis utover 1981 på ikke dårligere premisser enn i dag.

Det er videre oppnådd at Alcan vil gjøre sitt beste for å erstatte aluminiumoksyd med bauxitt hvis dette blir aktuelt. I denne forbindelse vil jeg særlig understreke at etter denne avtale er mulighetene for å få reist et

aluminiumoksydanlegg i Norge til stede så snart markedsforholdene ligger til rette for det. Dette vil naturligvis også styrke råstoffdekningen til ÅSV.

En viktig side ved selve avtalen er også det grunnlag som vil bli lagt for videreforedling i Norge ved at ÅSV får styrekontroll over videreforedlingsanlegget A/S Nordisk Aluminiumindustri, Holmestrand, som har en årskapasitet på 37 000 tonn. Avtalen forutsetter også et nært produksjons- og salgssamarbeid mellom Alcan, ÅSV, A/S Nordisk Aluminiumindustri og Raufoss ammunisjonsfabrikker. Også denne konstellasjon kan befordre en videreforedlingsvirksomhet i Norge.

Ved siden av de videreforedlingsmuligheter samarbeidet med de her nevnte selskaper byr, forutsetter avtalene også at det vil bli bygd og drevet nye videreforedlingsanlegg for aluminium i Norge under ÅSV's ledelse så snart slik ny produksjon har forretningsmessig berettigelse. I denne forbindelse skal man være oppmerksom på de muligheter som synes å foreligge ved en spesialisering på videreforedlingssektoren innen Norden, ved at Alcan også eier betydelige interesser i videreforedlingsanlegg i Danmark og Sverige.

Samarbeidsforslaget forutsetter at ÅSV, i fall det er i Norges nasjonale interesse, også kan ta fatt på annen virksomhet enn aluminiumsfremstilling. Denne mulighet kan åpne interessante perspektiver, men industrikomiteen går ut fra at slik virksomhet ikke vil skape vanskeligheter for eksisterende norsk produksjonsliv.

Et uhyre viktig punkt i avtalen er den pris Alcan skal betale for råaluminium fra ÅSV. Med den indeksreguleringsgaranti som samarbeidsavtalen forutsetter, ligger prisen høyere enn den gjennomsnittspris som ÅSV har oppnådd i de senere år, og den vil svare til en årlig merinntekt fra og med 1971 på ca. 10 mill. kroner i forhold til hva man ville ha oppnådd på samme salgskvantum med 1965-priser.

Den avtalte basispris er 20 cent pr. pund fob., mens den offisielle internasjonale pris i dag er 24,50 cent pr. pund cif. Selv om vi korrigerer for frakt, toll, importavgifter etc., synes basisprisen på 20 cent å ligge i underkant av dagens markedspris. På bakgrunn av at avtalen er langsiktig, skal gjelde i perioder hvor markedet kan være svakere enn i dag, samt sikrer ÅSV salg til en høyere pris enn ÅSV selv har vært i stand til å oppnå de senere år, finner jeg at prisen må kunne aksepteres.

En side ved prisavtalen som vi skal være oppmerksom på, er at hvis vi kommer inn i Fellesmarkedet, skal prisen justeres etter det som er rimelig og rettferdig for begge parter. Denne justering ville vi naturligvis slippe hvis vi valgte å drive ÅSV alene som hittil, men ønsker vi å kjøpe noe mer trygghet, må vi også finne oss i å betale en forsikringspremie.

Et vesentlig biprodukt ved avtalen er det tekniske samarbeid og den utveksling av forsøks- og forskningsresultater som er forutsatt. I årene fremover vil det styrke konkurranseevnen til ÅSV. Enkelte vil kanskje spørre om et stort foretagende som ÅSV har noe å lære på det tekniske område. Under debatten om Husnes i sin tid ble det under henvisning til ÅSV hevdet at vi hadde den tilstrekkelige know how selv. Selv om ikke alle var overbevist om dette, skal jeg ikke komme nærmere inn på denne problemstilling, idet alle i dag selv kan se hva know how'en har betydd for det foretagende vi den gang drøftet, og som i dag har en effektivitet som ligger langt over ÅSV's. Det eneste jeg vil peke på, og som gir grunnlag for tilstrekkelige refleksjoner på dette felt, er at i 1965 hadde de ledende nordamerikanske aluminiumsverk en produksjon pr. arbeider som var over dobbelt så høy som ved ÅSV, idet tallene var 130 tonn pr. arbeider pr. år i Amerika mot 56 tonn i ÅSV.

Selv om ÅSV sannsynligvis er det verk i verden som har den billigste kraft, ligger produksjonsomkostningene pr. pund ingot ved ÅSV i perioden 1963-1966 gjennomgående ca. 10 pst. høyere enn ved Alcan. Med de tall det her opereres med, betyr denne differanse enormt, og hadde vi hatt den samme lave produksjonspris pr. pund som Alcan, ville nettooverskuddet ved ÅSV, som hittil har vært tilfredsstillende, vært over dobbelt så stort som det har vært.

Disse tall har intet med de ansattes dyktighet ved ÅSV å gjøre. Våre folk er sikkert like dyktige som Alcans. Det disse tall direkte reflekterer til, er den teknikk og den know how Alcan har ervervet seg gjennom mange års forskning og utvikling, ikke minst takket være sin størrelsesorden og det at det er et helintegrert internasjonalt foretagende. Tallene indikerer også tydelig hva know how betyr. Ja, jeg anser verdien av den tekniske viten og innsikt som ÅSV uten betaling vil kunne få gjennom denne avtale, for å være minst like verdifull som avtalene på den råstoff- og salgsmessige side.

Hvis denne avtale bifalles, vil staten bli største enkeltstående aksjonær i Alcan med en representant i selskapets styre. Staten vil videre få en representant i styret i Alcan Industries Ltd., Alcan Aluminiums-Werke G.m.b.H. og Alcan Jamaica Ltd. Selv om staten med en styreplass i disse selskaper ikke vil kunne få en avgjørende innflytelse, vil styreplassene uten tvil gi verdifulle globale informasjonen fra bauxittgruvene fram til halvfabrikata.

Det er et spesielt argument som taler imot inngåelse av denne avtale, og som vi sikkert alle kan være enige i. Argumentet hviler på det nasjonale og følelsesmessige plan. Enkelte vil kanskje si at vi med denne avtale firer det norske flagg over A/S Årdal og Sunndal Verk - det som hittil har vært en stolthet.

Med det innhold og det perspektiv avtalen har fått, vil jeg ikke se det på denne måte. Naturligvis er det alltid morsomt og tilfredsstillende å kunne eie en ting alene, men hvis valget står mellom halvt medeierskap i et foretagende som går godt, og eneeier i et fremtidig risikobetont foretagende som går dårlig, foretrekker jeg det første.

Dessverre er det vel også grenser for hvor langt vi i en sak som denne er villige til å ofre økonomisk trygghet på det nasjonale alter.

Det er også et spørsmål om vi av hensyn til alle dem som er avhengige av sin lønningspose i dette selskap, har lov til å velge det alternativ som på lang sikt presenterer seg som det avgjort ugunstigste. Verken styre, representantskap eller de ansattes tillitsmenn har vært villige til det.

Et lite mindretall på tre medlemmer i industrikomiteen har kritisert at komiteen har fått altfor liten tid til å behandle denne sak. Jeg er enig i at tiden har vært kort, og at komiteen har arbeidet under et ekstraordinært press, men jeg er uenig i at saken av den grunn ikke har fått en betryggende behandling. Jeg er også uenig med hr. Holm som trekker parallell mellom denne sak og den forrige aluminiumsak som Stortinget behandlet 10. desember 1962. Det eneste de to saker har til felles, er tidspresset - intet annet.

Jeg vil oppsummere saken slik:

- 1) Avtalen med Alcan vil sikre ÅSV råstoff etter 1981. ÅSV er i dag den eneste større vestlige aluminiumsprodusent som ikke har egen råstofftilgang. Da 96 pst. av verdens oksydproduksjon i dag beherskes av de store konkurrerende aluminiumsforetagender, vil det være risikabelt ikke å bringe råstoffbasisen i orden på lang sikt.
- 2) Avtalen vil sikre ÅSV's salg av råaluminium, idet Alcan fra 1971 garanterer å kjøpe 75 pst. av det kvantum ÅSV har disponibelt for salg. Med minst tre års varsel forplikter Alcan seg til også å avta resten hvis ÅSV skulle ønske det. Da nær 90 pst. av halvfabrikatamarkedet beherskes av ÅSV's konkurrenter, vil det være lite omtenksomt ikke å sikre salget, særlig da ÅSV i 1968 øker sin kapasitet betydelig.
- 3) Basisprisen på råaluminium til Alcan er satt til 20 cent pr. pund fob. Den skal justeres i samsvar med offisielle internasjonale prisnoteringer. Prisen ligger i underkant av dagens markedspris, men over den pris ÅSV har vært i stand til å oppnå de senere år. Ved vurdering av prisen må det tas hensyn til at ÅSV ligger fraktmessig ugunstig til i forhold til de amerikanske verk. Etter min oppfatning bør prisen kunne aksepteres.
- 4) Avtalen innebærer betydelige muligheter for tilførsel av ny know how til ÅSV.

Da produksjonsomkostningene ved ÅSV ligger vesentlig høyere enn ved Alcan - tross billig norsk kraft - bør avtalen på det tekniske og effektivitetsfremmende område ha meget å by ÅSV.

- 5) Avtalen skaper realistiske muligheter for bygging av en oksydfabrikk i Norge og for utbygging av halvfabrikatasektoren. Uten denne avtale vil disse muligheter neppe være til stede.
- 6) Avtalen forutsetter at ÅSV utveksler halvparten av selskapets aksjekapital med 1 100 000 aksjer i Alcan pluss 4 mill. U.S. dollar. Kursen på ÅSV's aksjer svarer til ca. 550. Det er videre forutsetningen at Alcan overdrar til staten sine aksjer i Norsk Aluminium Co. A/S og A/S Nordisk Aluminiumindustri, hvor Alcan i dag har 50 pst. av aksjene og styreflertall. Staten blir den største enkeltstående aksjonær i Alcan med plass i dette og andre av selskapets styrever. Disse styrever plasser vil gi ÅSV verdifulle impulser og oversikter. Det økonomiske oppgjør er bygd på selskapenes inntjeningsevne og synes realistisk. Aksjene i Alcan forventes å stige.
- 7) Flertallet av medlemmene i styret i ÅSV skal være norske statsborgere bosatt i Norge. Den norske formann eller viseformann i styre, representantskap og generalforsamling skal med visse forståelige unntakelser ha den avgjørende stemme i tilfelle stemmelikhet.

Komiteen betrakter løsningen av denne oppgave som en nasjonal sak. Derfor har også komiteens flertall - unntatt hr. Holm og bortsett fra en særuttalelse fra hr. Borgen og hr. Dyring - funnet fram til en enstemmig innstilling. På bakgrunn av innstillingen, de dokumenter som foreligger, og de betraktninger jeg her selv har kommet med, vil jeg derfor anbefale Stortinget å godkjenne avtalen.

Ut fra nasjonale helhetsbetraktninger er jeg etter moden overveielse kommet til at det vil kunne få meget uheldige konsekvenser for ÅSV slik selskapet i dag står, om Stortinget ikke gjør det. Hvorvidt styret på et tidligere tidspunkt ved andre disposisjoner kunne forhindret den situasjon vi nå befinner oss i, finner jeg det lite fruktbart å komme inn på. Jeg har heller ikke materiale til å vurdere det spørsmål. Jeg har her utelukkende konsentrert meg om dagens og fremtidens faktiske realiteter. På denne bakgrunn tror jeg det er grunnlag for, tross alt, å gi styret i ÅSV en kompliment fordi styret, mens selskapet ennå er i en gunstig forhandlingsposisjon, har presentert et opplegg som skal gjøre det mulig for ÅSV å møte utviklingen på det internasjonale aluminiumsmarked på en tryggere måte enn tilfellet er i dag.

Presidenten: Det har tegnet seg 25 talere. Presidenten foreslår at de talere som heretter tegner seg, får en taletid på inntil 2 minutter. - Det anses bifalt.

Presidenten vil nødig foreslå noen begrensning av taletiden for de inntegnede talere, men vil gjøre oppmerksom på at det vil være meget ønskelig om denne sak kan bli ferdigbehandlet i dette møte.

Det blir replikkordskifte etter hr. Asdahls innlegg.

Finn Gustavsen: Hr. Asdahl sa at det eneste denne saken har til felles med spørsmålet om Sør-Norge Aluminium, er tidspresset. Jeg er ikke enig i det. Men om så var, er vel det ille nok? Den gang fikk vi høre fra Regjeringens representanter at Stortinget måtte avgjøre saken fordi aksjetegningen skulle og måtte skje på det sveitsiske marked pr. januar måned 1964. Det som etterpå viste seg å være faktum, var at aksjene ikke ble lagt ut til tegning før i mars 1964.

Denne gang får vi vite at direktøren for Alcan har undertegnet, og han forteller Kongeriket Norges nasjonalforsamling at det gjelder bare hvis den erklærer seg enig innen 15. desember - etter en helt uforsvarlig og kort behandling av saken. Jeg synes den er alvorlig nok, den parallellen med Husnes-saken.

For øvrig mener jeg at sakens ordfører ikke gir Stortinget riktige opplysninger om den faktiske situasjon. Når han framstiller det som om den norske formann, som at Norge, har den avgjørende innflytelse og den avgjørende stemme i de store og viktige spørsmål, med visse forståelige unntak, som han sa, kan jeg ikke se at det er en korrekt framstilling av det faktiske forhold.

I innstillingen unnlater man å ta med det viktigste i stortingsproposisjonen om dette spørsmål. Man peker riktignok på at det er bare i begrenset utstrekning man har oppnådd at den norske aksjegruppe får en avgjørende stemme, men man har ikke tatt med følgende:

«I avtalens § 6 a finnes det riktignok en slik bestemmelse. De forbehold som er tatt, gjør imidlertid at de fleste beslutninger av vesentlig betydning for selskapet som faller utenfor den løpende forretningsdrift ikke omfattes av bestemmelsen.»

Der står det nøyaktig det motsatte av det sakens ordfører sier. Der står det at i de vesentlige spørsmål har norske interesser ikke den avgjørende stemme, mens han framstiller det akkurat motsatt.

Kristian Asdahl: Hele komiteen har gitt uttrykk for at det ville være en fordel om de norske medlemmer av styret hadde en avgjørende innflytelse i selskapet i alle saker. Det er innlysende, og det er ganske klart at det ville være en fordel.

Men jeg synes ikke det er urimelig om de utenlandske partnere som er med på 50-50 prosentbasis i dette

foretagende, får være med på den endelige avgjørelse når det gjelder for eksempel større utbygginger. Når man er med i et foretagende av denne karakter, på like basis, må utgangspunktet være at man diskuterer seg fram til enighet om de store utbyggingsplaner. Noe annet er uholdbart. I praksis vil det ikke være slik at en styreformann vil bruke sin stemmerett når det gjelder store utbyggingsplaner, hvis den andre halvparten er uenig.

Når det gjelder spørsmålet om tidsfristen, vil jeg bare referere til hva jeg sa, at selv om denne saken skulle bli utsatt, vil det etter min mening ikke ha noen betydning for realiteten. Denne sak er tilfredsstillende og betryggende behandlet i komiteen, selv om tiden som har stått til komiteens disposisjon, har vært kort. Men jeg vil bestemt fraråde at man reflekterer mer over dette med utsettelse, fordi det vil komme til å skade denne sak mer enn kanskje noe annet. Jeg vil i hvert fall ikke være med på å ta ansvaret for eller risikoen ved en utsettelse.

Finn Gustavsen: Det er altså klart at det er ikke norske interesser, men de utenlandske som har den avgjørende stemme.

Når hr. Asdahl er inne på praksis og - som han sa i sitt hovedinnlegg - at det skjer på grunn av tillitsfullt samarbeid osv., bør man ta med i betraktningen hvordan forhandlingene her har artet seg, hvilke betingelser som har vært stilt fra de utenlandske interesser som man vil gi den avgjørende innflytelse i ÅSV. Det har vært beinharde vilkår fra ende til annen. Når hr. Asdahl komplimenterer styret i ÅSV for forhandlingsresultatet, må jeg få lov til å minne om at Regjeringen i sin forhandlingsfullmakt prinsipielt krevde at Alcan ikke skulle få aksjer; subsidiært krevde Regjeringen at de skulle få mindre enn 50 pst. Under tvil krevde så Regjeringen at det skulle være 50-50. Selv ikke det alternativ for forhandlingsfullmakten som Regjeringen under tvil kunne gå med på, er akseptert. Og så tror man at her er det bare å gå inn og la de utenlandske interesser få den avgjørende innflytelse og å tro på et tillitsfullt samarbeid.

Hr. Asdahl er heller ikke i overensstemmelse med de faktiske forhold når han sier at vi blir representert i styret for Alcan. Jo, enkelte steder står det slik formulert, men ser man på side 32 i meldingen hvor utkastet til avtalen finnes, står det i § 7 at Alcan skal

«gjøre sitt beste for at en person som er utpekt av ÅSV's styre til å representere Kongeriket eller som er utpekt av person eller selskap som nevnt, blir medtatt blant administrasjonens kandidater for valg ...»

Man bør lese visse formuleringer, så får man se at saken fortøner seg ikke så lys som sakens ordfører framstiller det.

Kristian Asdahl: Hvis hr. Gustavsen leste dokumentene og visste å forstå innholdet av avtalen som han siterte, ville han forstå at de utenlandske interesser ikke har den avgjørende innflytelse i dette selskap. Styrets formann har

den avgjørende innflytelse i alle daglige, løpende, forretningsmessige og administrative avgjørelser. I store policy-pregede utbyggingsmessige spørsmål må de norske og utenlandske aksjonærer sammen finne fram til hva de skal gjøre. Hvis de norske aksjonærer ikke ønsker å følge det eventuelle utenlandske opplegg, kan ikke de utenlandske aksjonærer overhodet tvinge igjennom noen ting. Det er sakens realitet.

For øvrig har jeg ikke gitt styret noen kompliment for forhandlingsresultatet. Jeg har gitt styret kompliment for at de i tide tok opp til drøfting disse alvorlige spørsmål som berører A/S Årdal og Sunndal Verk, slik at vi kan møte de alvorlige markedsmessige problemer som selskapet står overfor.

Jon Leirfall: Også når det galdt Husnes-saka, uttala hr. Asdahl, med om lag dei same orda som han brukte i dag, at saka var tilfredsstillande forberedt, og at vi hadde hatt nok tid til å setje oss inn i den. Eg tillet meg å tvile den gongen, og fekk då høyre i Høyres hovudorgan at eg stod i eit merkeleg ljøs. Eit halvt år etterpå vart det reist ein interpellasjon av representanten John Lyng, der han sterkt kritiserte behandlingsmåten. Eg er redd for at noko av det same vil gjenta seg også denne gongen.

Eg må vidare beklage at saksordføraren - i motsetning til Regjeringa, som i proposisjonen har sagt tydeleg frå at dei fleste beslutningar av vesentleg betydning ikkje blir omfatta av bestemmelsen om at formannens stemme skal vere avgjerande - no freistar å bortforklare det og framstille det på ein gunstigare måte enn det går fram av proposisjonen.

Kristian Asdahl: Det er riktig som hr. Leirfall sier, at hr. John Lyng noen måneder etter at Husnes-saken ble bifalt her i Stortinget, kritiserte den behandlingsmåte Husnes-saken fikk. Men den kritikk som hr. John Lyng den gang kom med, gjaldt ikke industrikomiteens behandlingsmåte - hr. Leirfall var den gang selv medlem av industrikomiteen - men den behandlingsmåte som den daværende industriminister hadde gitt saken. Hvis hr. Leirfall mener at det er grunnlag for å sammenligne Husnes-saken og denne sak på dette punkt, retter jo hr. Leirfall i realiteten en kritikk mot sine egne partifeller i Regjeringen. Det går jeg ut fra ikke var hr. Leirfalls mening.

Jeg har ingen grunn til å tro at vi i denne sak ikke har fått alle dokumenter på bordet. Det var nemlig tilfellet under Husnes-saken, og det var dét kritikken den gang gjaldt.

Jon Leirfall: Kritikken galdt at også Stortinget hadde behandle saka utan at alle opplysningar var komne fram, og at det var brukt for kort tid på den. Når hr. Asdahl freistar å gi det utsjåande av at eg sjølv blir ramma av den kritikken eg no kjem med, vil eg berre opplyse om at mitt parti

protesterte mot at saka skulle pressast igjennom i Stortinget på så kort tid.

Presidenten: Replikskordskiftet er avsluttet.

Hans Borgen (komiteens formann): Jeg må få innlede med å si at jeg synes det er en trist dag vi har for oss når vi ser oss nødt til å anbefale et forslag som det som er lagt fram for oss angående ÅSV's samarbeid med Alcan.

Som det framgår av den særuttalelse min partifelle Teddy Dyring og jeg har tatt med i innstillingen, har vi vært i overmåte stor tvil; men på den annen side har vi også vært klar over at det har vært så vanskelig å vurdere alle forhold vedrørende saken, da spesielt avsetningssiden, at vi har funnet det vanskelig å gå imot selve konklusjonen.

Men jeg må nok få si med hr. Leirfall at det har vært en lite tilfredsstillende behandling av saken på grunn av tidspresset. Stortingsmeldingen er datert 4. november. Den kom først nokså mye senere til komiteen, og først helt på slutten av november måned kunne komiteen begynne arbeidet med meldingen. Senterpartiets stortingsgruppe fant det nødvendig å be om at departementet søkte utvirket en utsettelse av fristen 15. desember, som er den magiske dato for denne saken. Vår gruppe sendte den 1. desember et brev om det, men vi fikk et negativt svar. Spørsmålet ble forelagt ÅSV, men den part som selvfølgelig var den som her i tilfelle måtte spørres, nemlig Alcan, er så vidt jeg kan skjønne, ikke spurt.

Proposisjonen om saken er datert 2. desember. Den ble forhåndssendt til komiteen, slik at vi var i fullt arbeid med den på det tidspunkt da den ble referert her i Stortinget og oversendt komiteen.

Alle her kjenner Stortingets arbeidspress denne tid på året. Jeg behøver ikke bruke noe større tid på å si hvordan vi i den forsterkede industrikomite har hatt det i disse dagene, med opptil tre komitemøter pr. dag på dager da Stortinget hadde formiddags- og ettermiddagsmøter. Men det er ikke bare dette med tidspresset som kommer inn her. Jeg fant det for min del på et visst tidspunkt - etter at vi hadde fått meldingen og proposisjonen - nødvendig å prøve å få en del tilleggsopplysninger. Lørdag 3. desember bad jeg ordføreren - som ikke på det tidspunkt akkurat var i huset, så jeg bad om det skriftlig - om å skaffe en del tilleggsopplysninger. Dette fikk vi ganske raskt svar på i form av en mappe med nye dokumenter fra ÅSV. Jeg kan gi honnør for rask besvarelse, men ikke fullt samme honnør for fullstendigheten av de svarene vi fikk. Vel, tidsfristen var kort, og kanskje var heller ikke spørsmålene jeg stilte, så konkrete at de lett kunne besvares helt ut etter det jeg hadde tenkt meg fra først av.

Bare for på nytt å holde meg til fristene - måtte vi i komiteen av hensyn til datoen, 15. desember, avgi vår innstilling senest lørdag den 10. Vi avgav innstillingen

fredag den 9. Når en tar i betraktning sakens omfang, dens vanskelighetsgrad og dens konsekvenser, må jeg dessverre si at dette er lite tilfredsstillende - for å bruke et mildt uttrykk om saksbehandlingen. Jeg har tidligere ved forskjellige anledninger kritisert en annen regjering for at vi har fått for korte frister og vanskelige forhold å arbeide under. Jeg kan heller ikke denne gang la være å rette en kritikk. Den går ikke i første rekke til Regjeringen, men til ledelsen av Årdal og Sunndal Verk, som har innrettet seg slik at også Regjeringen fikk for kort frist, og som har lagt fram for Regjeringen et ferdig utarbeidet og underskrevet utkast til kontrakter, og der satt inn den fatale tidsfrist 15. desember. Det er en behandlingsmåte som, hvis en regner at en står overfor en hard motpart, jo er overordentlig svak - for også å bruke et mildt uttrykk i denne henseende.

Det er klart at med et slikt opplegg var det svært lite for det første Regjeringen kunne gjøre for å påvirke utformingen av avtalene, og det var svært lite komiteen og dermed Stortinget kunne gjøre for å påvirke dem. Her var det «take it or leave it». Det er en aldeles utilfredsstillende måte å få en så stor og viktig sak forelagt Stortinget på.

Jeg kommer tilbake til sakens direkte realiteter. Det er tre saksområder som en spesielt må ta standpunkt til når forslaget skal vurderes. Det er råstofftilgangen, det er kvalitetsproblemene vedrørende Årdal og Sunndal Verks produksjon av råaluminium, og det er avsetningsproblemene.

Jeg prøvde i og med at jeg bad om tilleggsopplysninger, å få en del avklaring nettopp når det gjaldt disse punktene.

La meg først si litt om råstofftilgangen. Det har vært hevdet - og det framgår så vel av stortingsmeldingen som av proposisjonen - at et av de store og vanskelige problemer var at ÅSV ikke har sikret sin råstofftilgang utover 1980, og at man da kunne risikere å bli klemmt fordi man ikke hadde bauxitt. Dette anstilte jeg en liten prøve på. Jeg bad en professor i geologi, som fikk en fremragende kollega til å hjelpe seg, om å gi meg en oversikt over verdens beholdninger av kjente forekomster av aluminiumsråstoff. Jeg visste på forhånd at aluminiumsforbindelser er noe av det mest alminnelige av metallforbindelser vi finner på vår klode. Jeg fikk en oppgave som bekreftet dette fullt ut. Mens ÅSV ifølge disse tilleggsopplysningene kanskje på noe begrenset basis når det gjelder innholdet av aluminium i råstoffet, er kommet til noe slikt som 6 mill. tonn kjent tilgang, går den oppgave jeg fikk, som gjelder bauxitt med 50-85 pst. Al_2O_3 - aluminiumoksyd - ut på 36,8 mill. tonn - altså det sekssdobbelte. Vel, vi skal ikke ta disse oppgavene for bokstavelig; det kan være svakhet på begge sider. Men dette gav iallfall meg en følelse av at spørsmålet om råstofftilgangen ikke var det springende og vanskelige punkt som vi opprinnelig fikk inntrykk av. Dette ble da også bekreftet da vi i konferanse med representanter for ÅSV fikk høre at det egentlig ikke var så ille på dette område. Vi fikk det svar at det forslaget til avtale som foreligger,

ville ha vært framlagt likevel, selv om råstoffproblemet ikke hadde eksistert.

Et annet forhold i samme forbindelse var *fordelingen* av råstoffkildene. Vi fikk høre at de store trustene behersket det alt overveiende. Ordføreren nevnte, så vidt jeg hørte, at 96 pst. av de tilgjengelige kilder beherskes av trustene. Dette er overordentlig vanskelig å forstå når en ser på den fortegnelse jeg har her fra et oppslagsverk utgitt av American Institute of Mining i 1960, der verdens reserver av bauxitt i konsentrasjonsgrad 48-60 pst. bauxitt viser seg fordelt på et meget stort antall land, og langt fra bare på slike land som - som det er uthevet i de dokumenter som foreligger, og som ordføreren nevnte i dag - er politisk ustabile. Vesentlige forekomster finnes også i land der det er stabile politiske forhold, og hvor det vil være mulig å sikre seg leveranser. Og hvis en først skal snakke om ustabile politiske forhold, vil det også springe i øynene at nettopp Alcan får det vesentlige av sine tilførsler fra områder som i annen forbindelse - og når det snakkes om mulighetene for oss til å sikre oss - er betegnet som politisk ustabile.

Jeg snakket om dette i komiteen. Men uten å røpe noe fra forhandlingene der må det være meg tillatt å si at det jeg kom med, ikke ble betraktet som offisielle dokumenter, og komiteen ville ikke ha noe særlig med det å gjøre. Jeg synes det er grunn til at de to oppgaver som jeg her har nevnt, følger saken og kan ses på av andre som måtte ha interesse av det, så jeg tillater meg å legge de to oppgavene på presidentens bord.

Når det så gjelder kvalitetsproblemene, har vi fått høre at det også er en meget vanskelig sak. ÅSV klager over at deres kunder stiller stadig strengere krav til renhetsgraden av aluminium og til forskjellige typer av aluminiumlegeringer. Det siste er forresten ikke kommet tydelig fram, det er særlig renhetsgraden det gjelder.

Jeg har også prøvd å anstille en liten prøve på det og synes å komme til det resultat at også her er oppgavene satt noe på spissen, at ikke problemene er av den størrelsesgrad som det her er framstilt. Riktignok er det slik at renhetsgraden av aluminium kan være et problem, men det er først og fremst avhengig av renhetsgraden av råstoffet. Nå er det snakk om delvis nye metoder. Det er nevnt i våre dokumenter at det er på tale muligens å gå over til en prosess der man går veien direkte fra bauxitt til smelting og sløyfer oksydfremstillingen. Den prosessen vil nødvendigvis føre med seg nye, betydelige problemer av kvalitetsmessig art, fordi en fører inn forurensninger ved det mindre bearbeidede råstoff, nemlig bauxitten. Det kommer på den annen side til å stille mye strengere krav enn før til renhetsgraden av bauxitten, og det foreligger iallfall ikke for meg noen ting som sier at Alcan sitter akkurat med de kilder som for denne prosess gir den største renhetsgrad. Framstillingen av legeringer byr på problemer, men etter det

jeg har fått opplyst på den korte tid som har vært til rådighet, er heller ikke det noe fundamentalt problem.

Ordføreren nevnte spørsmålet om know how. Vi har fått høre også direkte fra representanter for ÅSV at det så å si har framstilt seg som en uomgjengelig nødvendighet at avtalen med Alcan blir inngått for at ÅSV skulle få nytte godt av den tekniske kunnen som Alcan sitter inne med. Jeg viser til det ordføreren sa om dette, at det er ikke svært lenge siden de samme ÅSV-representanter gav uttrykk for at man trengte ikke gå utenlands og betale store, kostbare uttelling for å få know how - det hadde vårt verk. I dag får vi det framstilt den motsatte veien. Sannheten ligger antakelig et sted midt imellom. Det er sikkert nødvendig for ÅSV å beskjeftige seg vesentlig med kvalitetsproblemene, men jeg har liten grunn til å tro at det koster så mye at det er uoverkommelig å skaffe seg den know how som skal til, uten å gå til noen slags integrering med noen, og at det vil være mulig å få til en fullt ut tilfredsstillende kvalitetsproduksjon ved hjelp av overkommelige utgifter på annen måte.

Jeg mener derfor en kan fastslå at disse to problemkomplekser - råstofftilgangen og kvalitetsproblemene - ikke er av den størrelsesgrad at de berettiger et så vidt alvorlig skritt som å binde sin framtid til et utenlandsk konsern.

Det samme kan jeg dessverre ikke si når det gjelder avsetningsproblemene. På den siden har jeg ikke hatt mulighet til å foreta de undersøkelser jeg gjerne skulle ha foretatt. I den oppgave vi fikk ekstraordinært fra ÅSV, er det nevnt en del om avsetningen. Det er referert hvilke land og for en del hvilke kunder som er de største og viktigste avtakere. Det er en forholdsvis god spredning, så bildet ser for så vidt ikke så ille ut. Men det som skremmer, er den integrering som har funnet sted, og at de store konserner har gått på og kapret kunder. Det er en opplysning her som ikke kommer direkte fram av meldingen og proposisjonen, som jeg nok synes er av litt interesse. Det er opplyst fra ÅSV i de dokumenter jeg snakker om, at av de 50 000 tonn som verket har mistet kunder for, er det det samme selskap som vi nå akter å inngå avtale med, som har kapret det alt overveiende. Vi skal kanskje siden ha nytte av at det er en hard og sterk forretningspartner uten særlige skrupler, men jeg synes nok det er verdt å notere seg at det er det samme selskap som for en vesentlig del har brakt vårt verk i den situasjon det er når det gjelder avsetningen.

Men som jeg sa, når det gjelder avsetningssiden, er det overmåte vanskelig å ha en sikker vurdering. Her kommer det noe eiendommelige forhold inn at hittil har det vært produksjonen av råaluminium som har gitt det beste økonomiske utbytte. Foredlingsvirksomheten har vært mindre lukrativ og har vært vanskelig å etablere. Men en må jo stille seg spørsmålet om hvorfor det ikke i tide er gjort noe mer for å sikre avsetningen. Hvorfor har det ikke vært gjort sterkere forsøk på å knytte til seg avtakere ved avtaler - la gå av

denne type som vi har for oss i dag, men på et noe annet grunnlag?

Det er blitt meg fortalt at Alcans avtale med Svenska Metallverken går ut på at Alcan der bare har 20 pst. av aksjene, og det kan vel være mulig rundt omkring i en verden, der det tross alt er mange land som ikke ser med blide øyne på de store konserner, å finne avtakere som ville være villige til på faglig grunnlag å knytte til seg en stor leverandør - som ÅSV også er - av råaluminium, for å verge seg mot trusten, når den kommer fra en annen kant.

Jeg kjenner ikke fullt ut til hva som måtte være gjort på dette feltet fra ÅSV's side. Det er mulig jeg gjør urett, men jeg savner iallfall opplysninger om at alvorlige forsøk på en slik framgangsmåte er prøvd. Jeg savner også opplysninger om at ÅSV annet sted har prøvd å gjøre alvorlige forsøk på å sikre seg avtaler av langvarig art og for å spre sin risiko når det gjelder tilførselen av bauxitt.

Når det gjelder selve den avtale som foreligger, er det åpenbart at den har visse svake punkter. Vi har diskutert det i komiteen og prøvd å rette på noe av det ved våre formuleringer - hvor langt det nå måtte rekke. Jeg nevner at råvaretilgangen ikke er særlig godt sikret prismessig i avtalene. Det er ikke den samme faste formel når det gjelder råvareprisen, som når det gjelder prisen på ferdigvaren metall, så en kan oppleve at det blir gjort forsøk på at konsernet vil ta ut større fortjeneste på råvaresiden og på den måten øke sitt utbytte på vår bekostning. Dette er noe uklart og diffust. Komiteen har som sagt prøvd å stramme det opp. Men det innbyr til tvil om det er en god sikring der.

Punktet om fordelingen av aksjekapitalen er selvfølgelig også svakt. Jeg nevnte Svenska Metallverkens stilling vis-à-vis Alcan. Vi hadde selvfølgelig vært i en helt annen sikker posisjon for å kunne vareta norske interesser om aksjefordelingen hadde vært en annen og med en klarere overvekt på norske hender.

Jeg nevner også begrensningen av styreformannens stemmevekt. Ordføreren kommenterte det en del. Selvfølgelig er det slik at det er vanskelig å treffe avgjørelser i en stor bedrift - et stort konsern - hvis man ikke arbeider seg fram til en viss grad av enighet i styret, slik at det er vel ikke sikkert at dette med stemmeovervekten så ofte kommer til anvendelse. Men når det gjelder de virkelig store avgjørelsene, kan det jo tenkes tilfelle da det er nødvendig å bruke denne stemmeovervekten, når en sak kan komme til å stå på spissen, og da er denne begrensning som er innført for formannens stemmevekt, av vesentlig betydning og kan komme til å være et vesentlig drawback for oss.

Når det gjelder selve engangsoppgjøret - vurderingen av verdiene på begge sider av disse to selskapene - er det min oppfatning at det ikke er noe særlig godt.

La meg imidlertid først si litt om den basispris som var oppgitt, 20 cent pr. pund fob med indeksregulering. Hr. Asdahl nevnte at noteringene for tiden er 24,5 cent pr. pund

cif, og at dette da gikk omtrent opp i opp når frakt, importavgifter osv. er tatt i betraktning.

Jeg har undersøkt fraktomkostningene litt. Jeg regner med at for rundt 30 kroner pr. tonn - kanskje 33 kroner pr. tonn - går det an å frakte varer av denne type fra havner i den midtre del av Norge - Vestlandet og Trøndelag - til kontinentet. Forskjellen mellom 24,5 cent og 20 cent pr. pund dreier seg om 64 kroner pr. tonn.

Viktigere er det imidlertid, synes jeg, at en må regne med at det blir en meget raskt økende etterspørsel etter råaluminium. Jeg føler meg ikke trygg på at denne formel som er satt opp for indeksregulering, vil kunne rekke helt fram til å dekke opp den prisstigning som kommer, nettopp fordi en av partene som er interessert i denne formelen, er en meget stor faktor når det gjelder å fastsette de priser som verdensmarkedet preges av.

Det er for øvrig grunn til å feste seg ved dette bildet av behovet for aluminium, sammenlignet med kapasiteten også i andre forbindelser. Det framgår av dokumentene som vi har fått, at det foreligger en prognose for aluminiumsforbruket i 1980 på 14 mill. tonn, mens verdenskapasiteten i dag er 5 mill. tonn. Det foreligger kjente planer for 1,5 mill. tonn og antydde planer for 3 mill. tonn. Kapasiteten i dag pluss kjente og antydde planer går opp i 9,5 mill. tonn. Det mangler altså 4,5 mill. tonn - langt bortimot det kapasiteten er i dag - for å dekke det prognoserte behov i 1980. En må derfor regne med at det blir en relativt fin konjunktur for råaluminium framover i 1970-åra, og det skulle selvfølgelig telle til fordel for et gunstig oppgjør for en råaluminiumprodusent.

Aksjekursene har vært nevnt en del. De teller ikke så mye direkte i en oppgjørsmåte der det er inntjeningsevnen som er det vesentlige, men dog en del. Der synes jeg det er grunn til å merke seg forskjellen i vurderingen av aksjer i Nord-Amerika, der selskapene først og fremst går etter utbytte på sine aksjer, mens det i vårt tilfelle - Årdal og Sunndal - har vært praktisert en lav utbytteutdeling for å bevare verdiene i bedriften for utvidelser og modernisering.

På den tiden avtalen var inngått, var Alcan-aksjene notert - hvis jeg ikke husker feil, jeg har ikke fått kontrollert det, men det står i dokumentene - og jeg mener det er 36,6 dollar pr. aksje. Ifølge en børsmelding siste uke var aksjene den 9. desember i 28,5 dollar pr. aksje. Det er en nedgang på denne tiden på ca. 22 pst.

Jeg har undersøkt hvordan aksjemarkedet ellers har utviklet seg på denne tid, fordi det anføres at aksjekursene jo generelt er gått nedover. Dow Jones' industriaksjeindeks har gått ned siste halvåret fra 892 til nå 802, altså med 92 poeng, nokså nøyaktig 9 pst. Dette må sammenlignes med Alcan-aksjenes 22 pst. nedgang. Med andre ord, hadde oppgjøret foregått på et tidspunkt nærmere det vi er nå, hadde bildet fortonet seg nokså mye annerledes. Selv om inntjeningsverdien bygger på en del andre forutsetninger,

mener jeg at også dette teller med i bildet, og viser at sannsynligvis er det ikke noen særlig god forretning denne engangsoperasjonen som gjelder overtakelsen. Men la meg i denne forbindelse si at dette med oppgjøret er en engangsforeteelse. Det kan være ergerlig hvis det er blitt for dårlig, men det er ikke avgjørende i forhold til det som skal skje framover. Det er der det viktigste ligger. Men vi må jo være klar over at et konsern som er interessert i en stor kapasitet, må ha lagt veldig vekt på å få et verk som vårt - med en meget stor ferdigkapasitet, med utbygde kraftkilder og billig strøm - som partner. Det må ha fortonet seg meget tillokkende, og jeg stiller meg derfor uforstående til at man skulle være så engstelig for at de skulle løpe fra denne avtalen, at den ikke skulle tåle noen utsettelse for å gi også Stortinget bedre tid til vurderinger.

Jeg vil gjerne komme litt tilbake til det som har passert, og som har brakt ÅSV og oss i den situasjon som nå foreligger. Jeg må virkelig spørre: Hvorfor har ikke ÅSV nyttet sine ressurser gjennom gode driftsresultater nå i mange år, relativt store avskrivninger og avsetninger til fonds, til å foreta en fornyelse for å komme à jour og være konkurransedyktig?

Ordføreren nevnte en del data - arbeidsforbruket som ligger på over det dobbelte pr. tonn hos oss mot hva det gjør hos våre nordamerikanske konkurrenter, at elektrisitetsforbruket ligger på 10 pst. høyere hos oss enn hos konkurrentene.

I de oppgaver vi fikk fra ÅSV, inngår også regnskapsoppstillingene for de siste seks år. De gir - bedømt isolert sett - et meget vakkert bilde av driftsresultatet. Men når en sammenholder det med de data som ordføreren nevnte for konkurranseposisjonen, må en spørre seg selv: Hvorfor i all verden har ikke verket tidligere gått på for å modernisere og komme à jour? Isteden har de valgt å gå veien om ytterligere utvidelser, og Stortinget har vært med på å vedta å bygge ut Sunndal III. Der bindes så mye kapital at det - når en ser det hele i sammenheng i dag - vil bli vanskelig å få finansiert både den omlegging av metoder som nå holder på å tvinge seg fram, og samtidig den utvidelse som følger. Utvidelsen blir etter mitt syn under ellers like omstendigheter en ny klamp om foten på verket som jeg ikke kan begripe at ansvarlige industriledere har villet påføre det.

Her melder det seg for meg et spørsmål som ligger på siden av denne sak, men som er av rent generell karakter: Hvordan står det egentlig til med kvaliteten og effektiviteten når det gjelder våre industriledere? Hvilke muligheter har de for å kunne gjøre det vi må kunne vente og forlange av dem? Hvor er det det svikter? Jeg tror Stortinget trenger å vurdere på bredt grunnlag også dette punktet, og jeg håper departementet vil gi oss en mulighet for det. Jeg tror det er grunn for å vurdere om den form vi

bruker i dag når det gjelder ledelsen av våre statseide storindustribygg - med styreutpeking og med f.eks. den ene direktøren som medlem av styret i et annet verk og vise versa - er den riktige. Det verste eksemplet har vi i at generaldirektøren for Jernverket midt under den krise som denne bedrift var oppe i, påtok seg vervet som styreformann i Husnes. Jeg synes det illustrerer hvordan oppfatningen er.

La meg nå føye til at dette gjelder ikke personer. Om jeg skulle ha pekt ut et styre for Årdal og Sunndal Verk etter det vanlige opplegget vi har i dag, kunne jeg ikke ha funnet bedre folk rent personlig vurdert. Det har ingenting med det å gjøre. Det er systemet jeg tror må tas opp til en meget alvorlig overveielse.

Jeg er ny når det gjelder arbeidet med industrisaker, men jeg har oppdaget det iallfall, at de gjør det ikke på denne måten i utlandet. Der er det en generaldirektør som arbeider intenst med sin egen bedrifts sak, og styret er også engasjert intenst i sin egen bedrifts sak. Det er en helt annen karakter på opplegget, og hvis vi skal kunne konkurrere, tror jeg vi må over på noe av det samme.

Proposisjonen viser at Regjeringen har vært i meget sterk tvil når det gjelder denne saken. Det er ikke det minste rart. Det er en tung, en ubehagelig og en sørgelig sak. Vi har før strevd for å kjøpe hjem igjen aksjer i norske storindustriforetak. Jeg har vært med på lukkede møter i denne sal hvor en har behandlet spørsmålet om å sikre tilbake aksjer i Norsk Hydro.

Nå er det vel ikke sikkert at det blir all landsens ulykke fordi om en inngår denne avtalen. Vi sikrer tilgang på råstoff, og vi sikrer avsetning under visse forutsetninger. Men det blir en trang ramme om det. Det blir en uinteressant framtid for et verk som hos mange har stått som idealet av en statsbedrift.

De innvendinger jeg har kommet med i dette innlegget - og det har vært overveiende innvendinger, nesten bare innvendinger - skulle kanskje ha ført fram til den konklusjon at jeg gikk rakt imot selve avtalen, at jeg ikke ville anbefale den. Og det har sannelig ikke vært langt unna. Men jeg savner oversikt på ett punkt, og på det viktigste av punktene, nemlig når det gjelder avsetningsmulighetene og hva en der kan gjøre. Og stilt overfor det at vi kanskje skulle få et nytt problem av typen Norsk Jernverk - at vi når vi kommer åtte-ti år fram i tiden, år etter år kanskje, må skyte til for å holde bedriften gående fordi vi har disse aluminiumsbyene hvor det så å si ikke gis noen annen ervervsmulighet, og hvor befolkningen er ensidig avhengig av bedriften - og overfor det at det her må ofres noe for å skape sikkerhet og trygghet, har jeg likevel - alt tatt i betraktning - funnet det nødvendig å gå med på å anbefale at avtalen blir inngått. Men det er med tungt hjerte jeg gjør det. Jeg mener, som jeg sa, at denne sak bør gi oss foranledning til å ta opp en god del ting til nyvurdering.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Trygve Bratteli: Hvis jeg oppfattet komiteens formann riktig, uttrykte han seg i begynnelsen av sitt innlegg på en måte som for meg virket lite klar. Han ville ikke kritisere Regjeringen, han ville kritisere verkets ledelse, og det fikk vi da høre mer om senere i foredraget. Men jeg oppfattet det som om han i den sammenheng sa at verkets ledelse hadde lagt fram en ferdig kontrakt for Regjeringen, og som senere ble lagt fram for Stortinget. Hr. Borgen brukte selv uttrykket at en stod i den situasjon at en hadde «to take it or leave it». Denne fremstilling kan, så vidt jeg skjønner, ikke være i samsvar med det som har foregått, og det svarer heller ikke til det som står i komiteens egen innstilling om behandlingen av denne sak også i tiden før kontrakten ble undertegnet av henholdsvis de to selskapene ÅSV og Alcan. Men dette var slik som det ble sagt av komiteens formann, såpass - skal vi si - uklart at det kunne være nyttig å få det helt klart.

Hans Borgen: Hr. Bratteli har selvfølgelig rett i at saken hadde en forhistorie før den kom så langt at kontrakten ble undertegnet. Men det er *der* jeg mener at det ble gjort en feil, nemlig at den ble underskrevet - og med datering - og med så kort frist.

Jeg vet ikke nok om dette til å kunne gjøre rede for hva som har foregått mellom Regjeringen og verkets ledelse på dette punkt, men slik det framstiller seg for meg, er det iallfall en fastlåsing på en måte som måtte gjøre behandlingen av saken - av vilkårene for den - overmåte vanskelig.

Jeg kjenner ikke til at det har foregått på den måten før at det har vært lagt fram en så bundet kontrakt og med en tidsfrist som gjør at både Regjeringen og Stortinget befinner seg i vanskeligheter.

Trygve Bratteli: Regjeringens behandling får Regjeringen selv svare for; det er ikke min sak i dette tilfelle. Men det fremgikk jo forsåvidt nå av formannens siste uttalelse at det ikke var slik at Regjeringen her ikke kunne gjøre noe i denne saken før det forelå et underskrevet kontraktsutkast. Så vidt jeg skjønner, hadde Regjeringen god anledning til å gjøre sin innflytelse gjeldende på et tidspunkt da det ikke forelå noe slikt av selskapene endelig undertegnet kontraktsutkast. Det var bare det faktum jeg gjerne ville ha klarlagt her, for det er et nokså viktig poeng i saksbehandlingen.

Hans Borgen: Det er min oppfatning av det stoff som foreligger, jeg har gitt uttrykk for. I den utstrekning det er uklart for hr. Bratteli og andre hvordan forholdet har vært mellom styret for ÅSV og Regjeringen, går jeg ut fra at industriministeren vil gjøre rede for den siden av saken.

Kristian Asdahl: Hr. Borgen var i sitt innlegg inne på bl.a. spørsmålet om basisprisen ved salg av råaluminium.

Jeg gav i mitt innlegg uttrykk for at basisprisen i dag synes å ligge under det nåværende markedsnivå. Men når vi vurderer denne prisen, må vi være klar over at Årdal og Sunndal Verk med denne basispris har oppnådd en høyere pris enn Verket har vært i stand til å få for sin råaluminium i de siste årene.

I 1963 var gjennomsnittsprisen i US-cent pr. pund for ingot 18,3 og i 1964 lå den på 18,8. Med denne bakgrunn som utgangspunkt ved prisforhandlingene må jeg si at det var grenser for hvor langt styret ville være i stand til å få tøyd prisen oppover, særlig når man i tillegg tar i betraktning at det her skulle gjøres en langsiktig avtale for tre fjerdedeler av selskapets salgskvantum.

Hr. Borgen er vant til å sitte i prisforhandlinger, og jeg går ut fra at han vet å vurdere et problem som dette, og også kan vurdere hvor lett det er å få prisene opp når man har en slik bakgrunn som denne. Jeg har lyst til å spørre om hr. Borgen har tatt hensyn til det og har vurdert dette forholdet når han kritiserer basisprisen slik som han gjør.

Hans Borgen: Hr. Asdahl var i sitt første innlegg inne på noe som iallfall lignet en tvil om hvorvidt basisprisen var så god som den burde være. Han refererer nå til prisforhold som ligger bak oss, og til at prisen vurdert på denne bakgrunn, må anses gunstig. Men det må da være soleklart at en i en situasjon da en skal forhandle om framtiden, også vurderer behovet som er prognosert, og kapasiteten som er kjent og prognosert. Det er da noe som alle og enhver vet, at det er en voldsom utvikling i anvendelsen av aluminium på alle hold. De tall jeg refererte fra de dokumenter vi har, viser at det fortsatt er et gap - et betydelig gap - mellom prognosert forbruk og det vi vet vil være bygd ut av kapasitet omkring 1980. Dette mener jeg at forhandlerne måtte være fullt oppmerksom på. De som arbeider i bransjen, må da være klar over dette, og det skulle gi grunnlag for å eliminere den mulige svekkelse av forhandlingsposisjonen som ligger i at aluminiumsprisen nå i noen år bak oss har vært noe svakere.

Statsråd Rostoft: Den første konferansen med styret i Årdal og Sunndal Verk fant sted på mitt kontor den 3. mars, så vidt jeg husker, og da diskuterte vi verkets langsiktige salgspolitik - samarbeidsavtale. Jeg bad den gang om å få saken bedre dokumentert, flere opplysninger, og den 17. mars fikk jeg en lengre utredning om hele problemet, med anmodning om å få fullmakt til å forhandle videre med Alcan. Etter den tid hadde vi mange drøftelser i Regjeringen. Den 26. mai fikk styret beskjed om at de kunne forhandle med Alcan om en løsning, og de fikk en meget detaljert forhandlingsinstruks. Vi fikk saken tilbake i Regjeringen den 24. august. Da var det spørsmål om å inngå avtaler eller ikke, så da var for så

vidt saken kommet så langt at det ikke var mulig å influere ytterligere på resultatet.

Presidenten: Replikskiftet er avsluttet.

Asbjørn Holm: Det er en tung, trist og ubehagelig sak, sa representanten Borgen. Jeg kan sjølsagt fullt og helt slutte meg til hans uttalelse der. Men jeg synes dog at representanten Borgen burde ha konkludert annerledes enn han gjorde, når han føler saken å være så tung og trist og ubehagelig som han har gitt uttrykk for i sitt foredrag.

Når det i dag kan hevdes at det er vanskelig å stemme for noe annet enn det flertallet i industrikomiteen har gått inn for, så skyldes det forhold som har røtter helt tilbake til aluminiumsverkets tilblivelse. Jeg viser her til Dok. nr. 5 av 1948 som forteller om første gang det ble gitt etter for utenlandske interesser under reisingen av denne statsbedriften.

Jeg tenker her på det vedtak Stortinget fattet 8. juli 1946, som innbefattet at den påbegynte oksydfabrikken i Saudasjøen skulle nyttiggjøres for igangsetting av aluminiumsproduksjonen i Årdal i Sogn. I Innst. S. nr. 142 for 1945-46 om denne saken heter det blant annet som en begrunnelse for at denne oksydfabrikken skulle gjøres ferdig:

«En avhengighet av utenlandske oksydfabrikker må ansees for uheldig, så det vil være ønskelig at også oksydfabrikken bygges ferdig så snart som mulig.»

Trass i denne klare forutsetning og entydige meningsytring fra Stortingets side inngikk det daværende styret i A/S Årdal Verk en avtale med aluminiumstrusten om levering av oksyd på betingelse av at Årdal Verk ikke opptok noen selvstendig oksydfremstilling. At dette ser ut til å bli en helt skjebnesvanger avgjørelse, tyder nå flertallsinnstillingen fra komiteen på. Men mot denne bakgrunnen virker det litt uforståelig for meg hvordan det samme komiteflertallet da i det innledende avsnittet til innstillingen kan si at det ved flere tidligere anledninger under drøftingen om Årdal og Sunndal Verks råstoff- og avsetningsproblemer har «gitt uttrykk for ønske om ordninger som kunne sikre verkets råstoff-forsyning på ubegrenset tid, eventuelt i forbindelse med bygging av et oksydverk i Norge». Dersom komiteflertallet her ikke har drøftet en rett som vi allerede tidligere har fraskrevet oss, så er dette et viktig, for ikke å si avgjørende spørsmål i den saken vi i dag skal ta stilling til.

I nevnte Dok. nr. 5 av 1948 siteres et brev fra to stortingsvalgte representantskapsmedlemmer i Årdal Verk, og disse konkluderer med en anmodning om at Stortinget bør undersøke tre konkretiserte spørsmål:

«1. Om det har skjedd en innfiltrering med den amerikansk-britiske-kanadiske trustkapital, hvorved denne utenlandske faktor gradvis blir bestemmende for selve produksjonsprosessen ved A/S Årdal Verk.

2. Om den nasjonale selvbestemmelsesrett over denne største nasjonaliserte industrielle bedrift herved blir gjort illusorisk.

3. Om overgangen til statsforetak i dette tilfelle således betyr at den letter den utenlandske kapitals inntrengen, istedenfor ventet å skape et sterkere nasjonalt grunnlag for landets næringsliv.»

Når en i dag leser komiteflertallets innstilling og den fraksjonsmerknad som er gitt av medlemmene Borgen og Dyring, kan det vel være liten tvil om at alle de tre spørsmål brevskriverne i 1947 forela Stortinget, må besvares med et klart ja.

Det har skjedd en infiltrasjon av utenlandsk trustkapital i denne statsbedriften som har gjort at denne utenlandske faktor har blitt bestemmende for selve produksjonsprosessen ved A/S Årdal Verk. Den nasjonale selvbestemmelsesrett over denne største nasjonaliserte industrielle bedrift har blitt gjort illusorisk. Overgangen til statsforetak betydde i dette tilfelle at den lettet den utenlandske kapitals inntrengen, istedenfor som ventet å skape et sterkere nasjonalt grunnlag for landets næringsliv.

Det er bare gjennom å si nei til det forhandlingsresultat som foreligger, gjennom å sette til side den tidsfrist som er satt, at Stortinget kan vise at det ikke er bundet på forhånd, og at de tre spørsmålene fra 1947 vil kunne besvares med at vi fremdeles bestemmer over våre egne nasjonale bedrifter.

Det er så ofte i denne salen snakket om den frie verden. Like ofte har vi hørt uttrykk som «det frie næringsliv» i motsetning til «tvang og tvangsdirigering». Holdt opp mot dette er St.meld. nr. 23 rystende lesning. I brevet av 19. mars 1966 fra styret i Årdal og Sunndal Verk A/S til Industridepartementet blir vi kaldt og nøkternt fortalt hvordan de store aluminiumstrustene gjennomfører hva brevet kaller en «stadig sterkere integreringstendens». Brevet sier videre at hensikten med denne integreringen er klar. Det heter således i brevet:

«Det siktes på å beherske hele produksjonregisteret fra bauxitten, via aluminiumoksyd - metall og halvfabrikata til ferdigvaren».

Vi får videre høre at de nordamerikanske selskapene i dag behersker 80 pst. av verdens oksydproduksjon, og at de samme selskapene fullstendig dominerer den vestlige verdens råmetallproduksjon med ca. 70 pst. Og i halvfabrikatasektoren har de seks store 82 pst. av kapasiteten i USA. Og hva som skjerper konturene i bildet: I England dominerer nordamerikanerne ca. 90 pst. av markedet, og i Vest-Tyskland har nordamerikanerne hånd om ca. 70 pst. Vi får videre høre hvordan disse såkalt store i våre naboland ved aksjeovertakelser har tatt ASV's største kunder. Som en konklusjon på alt dette opplyser styret at råaluminiumsmarkedet er på vei til å bli et lukket marked behersket av verdenskonsernene.

Når så styret går over til å behandle vår egen stilling, blir vi fortalt at dersom Alcan ikke fikk den ønskede samarbeidsavtalen med ÅSV, har trusten underhånden meddelt at da vil Alcan ta sikte på å bygge sitt eget råmetallverk i Europa, hvilket ville medføre at ÅSV ikke fikk sitt salgsmetall avsatt til Alcan. Dette er ikke noe annet enn en ren trusel. Og så forteller styret oss på side 11 i stortingsmeldingen for det første at skulle vi ikke bøye oss for dette, ville man «komme i en salgsmessig uholdbar situasjon», og videre at man ville «sannsynligvis måtte akseptere den pris Alcan fant å ville betale». For at ingen skal være i tvil, sier styret videre - det står nederst på side 9 - at «de store verdenskonserner vil også sikkert gjøre en ekstra anstrengelse for å gjøre livet surt for ÅSV's eventuelle halvfabrikataverk ute».

Jeg blir fristet til å stille et spørsmål: Er det slike forhold og slike tilstander som er karakteristisk for det økonomiske system som er kalt «et fritt næringsliv»? Er det virkelig frihet vi har fått berettet om i denne stortingsmeldingen? Til dem som sammen med oss alltid har hevdet at det var et annet samfunnssystem og et annet næringsliv de hadde som sin politiske målsetting, kunne jeg være fristet til å stille et spørsmål om det er i samsvar med denne målsettingen og i samsvar med arbeiderbevegelsens tradisjoner å kapitulere overfor det press vi her blir utsatt for.

Studerer vi dokumentene vi har fått framlagt i denne sak, er det en rekke forhold som springer en i øynene. La meg først få si at det generelle inntrykket etter lesningen blir at man er forsøkt stilt med ryggen mot veggen av et sterkt, verdensomfattende konsern. Jeg synes nesten at det som er mest karakteristisk for det styrkeforhold mellom forhandlingspartnerne som man får framstilt, kommer klart til uttrykk i den nesten lakoniske beskjed man får om at presidenten for Alcan, Mr. Davis, har gitt sin underskrift på utkastet til forhandlingsavtale, men at den bare er bindende for Alcan hvis forslaget blir godkjent av Stortinget og undertegnet innen 15. desember i år.

Komiteen har hatt mindre enn tre uker på å behandle denne omfattende, kompliserte og viktige saken. Jeg vil, som de foregående talere, dypt beklage den korte tid vi har hatt til behandling av denne store og viktige saken.

Etter min mening er det St.meld. nr. 23 som er det viktigste og grunnleggende dokument i saken. I dette dokumentet er det ÅSV's styre som er overlatt å gi framstillingen og vurderingen. Jeg beklager å måtte si at jeg er skuffet og utilfreds over styrets måte å framlegge saken på. Jeg sitter igjen med det inntrykket at styret i framstillingen har begynt med konklusjonen, slik den blir lagt fram for oss på side 12 annen spalte. Her heter det:

«Styret er derfor av den mening at det i realiteten ikke foreligger noe annet alternativ enn samarbeid med

Alcan hvis man på noe lenger sikt vil sikre avsetningen av Verkets produksjon.»

Når jeg sier at det ser ut som om konklusjonen har vært utgangspunktet, så er det fordi premissene som fører fram til denne konklusjonen, etter min oppfatning er så ensidige og så fulle av argumenter utelukkende i retning av konklusjonen og så totalt i mangel på vurderinger i retning av andre og flere alternativer. Slik det her er framstilt, gis Stortinget etter mitt skjønn intet valg, og det er i grunnen det som i første rekke har vært utslagsgivende for det forslag jeg har fremmet i min fraksjonsmerknad.

Jeg har tidligere i innlegget nevnt en del av de utsagn som jeg ikke har funnet noen annen karakteristikk for enn trusler. De ulempene og vanskelighetene som Alcan har stilt oss i utsikt dersom vi ikke går med på det forhandlingsresultat de vil akseptere, er klart og entydig formulert. Jeg kunne være fristet til å si at her er det virkelig beinharde ting til å ta og føle på.

Men det kan man slett ikke si når vi kommer inn på de fordelene som stilles oss i utsikt dersom vi går med på avtalen. Når det gjelder den siden av avtalen, er fordelene nesten uten unntak beheftet med alle mulige forbehold, og alt det Alcan lover som gjenytelser, er beheftet med framtidige skjønnsmessige vurderinger. Jeg vil få lov til å nevne noen konkrete eksempler på dette.

Når det gjelder spørsmålet om bygging og drift av nye videreforedlingsanlegg for aluminium i Norge under ÅSV's ledelse, heter det at dette kan bli aktuelt så snart en slik ny produksjon har forretningsmessig berettigelse.

Litt senere heter det at ÅSV vil på dette vis med en gang kunne komme med i videreforedling, og økt slik virksomhet i Norge er tilrettelagt så snart forholdene tillater det.

Når det gjelder spørsmålet om reising av et eget aluminiumoksydanlegg i Norge, heter det at det vil bli tatt under alvorlig overveielse, forutsatt at det er rimelig økonomisk grunnlag for et slikt anlegg.

Når det gjelder spørsmålet om ÅSV's adgang til leveranser av aluminium til det videreforedlingsanlegg for aluminium i Vik i Sogn som man i lengre tid har forsøkt å få reist, heter det i proposisjonen på side 17, annet spalte:

«Vik-prosjektet kan derfor ikke baseres på metall fra ÅSV.»

Dette negative utsagnet har sin årsak i at Alcan ikke kan akseptere den prisen som var forutsatt. Også her blir det pusset på inntrykket, men med like svevende og uklare formuleringer som ellers når det gjelder positive utsagn. Det heter således:

«I forståelse med Alcan har imidlertid ÅSV erklært at selskapet vil forsøke å skaffe annen virksomhet til Vik.»

Også direkte fra Alcan foreligger det et tilsagn. Det heter om dette i proposisjonen at Alcan har «erklært at det

gjennom sine representanter i ÅSV' styre vil ha Vik i tankene».

Vel, det er jo noe, men jeg synes det er tynt og snevert.

Når det gjelder spørsmålet om norsk representasjon i Alcan's styre, heter det på side 16 i St.meld. nr. 23:

«Staten vil med 1 100 000 Alcan-aksjer bli selskapets største enkeltaksjonær, og vil så lenge den beholder minst 600 000 aksjer, regne med å få et medlem av Alcans styre.»

På side 32 i meldingen, hvor utkastet til avtalen finnes, står det i § 7 at når det gjelder en slik representasjon, «skal Alcan gjøre sitt beste for at en person som er utpekt av ÅSV's styre til å representere Kongeriket eller som er utpekt av person eller selskap som nevnt, blir medtatt blant administrasjonens kandidater for valg» osv.

Av St.prp. nr. 45 går det også tydelig fram at heller ikke Regjeringen er tilfreds med denne formuleringen. Det heter nemlig på side 20 i proposisjonen:

«Videre forutsetter Regjeringen at man fra norsk side er sikret representasjon i Alcan's og de tre datterselskapers styre. Man går ut fra at den noe svake form denne forpliktelse har fått, kun har sin årsak i formelle hensyn.»

Jeg må si at jeg synes dette er temmelig tynt.

Det er i det hele tatt en sørgelig og beklemmende lesning når man av dokumentene ser på den ene side den forhandlingsinstruks Regjeringen gav styret i ÅSV for forhandlingene med Alcan, og på den annen side det resultat som er oppnådd. Regjeringen må da også i proposisjonen vedgå at forhandlingsresultatet ikke på alle punkter dekker de hensyn som Regjeringen ifølge sin forhandlingsinstruks ønsket ivaretatt. Regjeringen innrømmer således at både første, annen og tredje forsvarslinje - forhandlingsinstruksens punkter 1, 2 og 3 - har måttet oppgis. Dette betyr ganske enkelt at statsbedriftene i Årdal og på Sunndalsøra vil bli underkastet aluminiumstrusten Alcans egne interesser dersom Stortinget aksepterer denne avtalen. Dette svarer godt til det styret i ÅSV i brevet av 19. mars i år sa var trustens målsetting, nemlig å beherske hele produksjonregistret fra bauxitt til ferdigvarer.

I min fraksjonsmerknad tar jeg utgangspunkt i at jeg ikke kan akseptere den korte tidsfrist som er satt for Stortingets avgjørelse i saken. Jeg har tidligere i innlegget mitt karakterisert den korte fristen og den måten dette er meddelt på, som krenkende for Stortingets verdighet. Det avgjørende er at vi med en så kort tidsfrist ikke på noen måte har vært gitt muligheter til å drøfte saken på tilfredsstillende måte, eller har kunnet få de nødvendige utredninger, slik at vi er blitt stilt i den situasjon at - som komiteens medlemmer hr. Borgen og hr. Dyring har uttrykt det - «det har vært meget vanskelig å vurdere konsekvensene av på den ene side å *inngå*, på den andre siden å *avslå*

avtalene». Det har ikke bare vært vanskelig; på grunn av manglende utredninger har det vært umulig å vurdere disse konsekvensene. Det har ganske enkelt ikke vært mulig å foreta noen forsvarlig vurdering fordi det ikke har foreligget noen alternativer, noen valgmuligheter.

Jeg vil tillate meg å gå litt nærmere inn på hva jeg her sikter til. Slik saken er lagt fram av ÅSV's styre, må det tillates at det stilles et stort spørsmålstegn ved styrets fullstendig negative konklusjon om at Stortinget ikke har noe alternativ, når man ser denne konklusjon på bakgrunn av de utredninger som refereres om den sannsynlige behovsøkning for aluminium på lengre sikt. Av disse utredningene går det fram at man for å tilfredsstille det beregnede behov i 1980 må ha en samlet produksjonskapasitet på nærmere 14 millioner tonn. Den kapasitet som eksisterer i dag, er på ca. 5 millioner tonn. Videre er det offentliggjort planer om en kapasitetsøkning på vel 1,5 millioner tonn, og det er antydning planer om ca. 3 millioner tonn i tillegg hertil. Nåværende kapasitet med maksimal kapasitetsøkning vil etter dette til sammen utgjøre ca. 9,5 millioner tonn. Det vil da være et gap mellom behov og kapasitet på ca. 4,5 millioner tonn. I prosent vil dette bety et underskudd på vel 30. Aluminiumstrustens målsetting er klar: Ved å beherske hele produksjonprosessen allerede i løpet av den nærmeste framtid vil trusten stå uhyggelig sterkt når det gjelder prisfastsettingen, i en situasjon med så stor forskjell mellom behov og kapasitet.

På den annen side er det nettopp denne situasjon som bør kunne gi et realistisk grunnlag for utredninger om alternative løsninger. Og det er slike utredninger vi savner, og som jeg finner er så vesentlige at vi uten dem ikke kan avgjøre denne saken. Dette så meget mer som vi jo etter kontrakten er sikret råvareleveranser helt fram til 1980, og med andre ord kan fortsette produksjonen i hele det tidsrom som denne behovsutredningen foregår. I nær sammenheng med dette må det også kunne forlanges nøyaktige og pålitelige utredninger om hvilke realistiske muligheter som finnes for å få dekket vårt bauxittbehov utenom de områder som disse vestlige trustene behersker. I tråd med dette trenger vi også utredninger og kalkulasjoner for reising av eget oksyverkk.

Jeg vil heller ikke unnlate å understreke meget sterkt at det kan ikke være riktig, med en slik behovsprognose foran oss og med råvareleveransene sikret helt fram til 1980, at vi i dag låser fast situasjonen med å inngå en slik avtale. Vi er inne i en tid med rivende teknisk utvikling og en tid hvor vi gjennomgår store, politiske og handelsøkonomiske strukturendringer. Vi må ikke stille oss slik at man i 1980 ser tilbake på denne avgjørelsen med en hoderysten og beklager dagens politikere som kortsynte og perspektivløse. Med den utviklingen vi gjennomgår, er det langt fram til 1980, og det er ikke mulig å ha noen oversikt over de strukturendringene som da vil være skjedd. Også mot denne

bakgrunn er det jeg sterkt vil advare mot at Stortinget i dag fattet en beslutning som vi ikke kan se alle konsekvensene av.

La meg så til slutt få si at det er to andre forhold ved denne saken som også må trekke sterkt i retning av at Stortinget ikke aksepterer forhandlingsresultatet som det foreligger i dag, men forlanger å få bedre tid på seg. For det første: Dersom vi aksepterer de såkalte integreringsbestrebelsenes styrke og de eksisterende trusters utvilsomme interesse i å få underlagt seg og få kontroll over råvareprodusentene, så må det i vår situasjon være naturlig at vi også forhandler med andre interessenter innenfor aluminiumssektoren. I denne forbindelse vil jeg nevne at når det i styrets utredning legges så stor vekt på de vanskelighetene vår aluminiumsindustri avsetningsmessig kan bli stilt overfor i framtida, på grunn av at vi står utenfor Fellesmarkedet, måtte det vel være både naturlig og forretningsmessig riktig at man da under utredning av alternative løsninger også tok kontakt med fransk aluminiumsindustri. Det er vel ikke urimelig å tro at fransk og nordamerikansk aluminiumsindustri ikke har helt sammenfallende interesser i denne saken. På den annen side heter det i styrets utredning at Alcan finner å ville måtte betale så meget for å få 50 pst. av våre aksjer at det innebærer at staten vil bli selskapets største enkeltaksjonær. Betrakter vi da forhandlingsresultatet, må det være tillatt å undre seg over at vi mot denne bakgrunn ikke har hatt noen sterkere forhandlingsposisjon.

Vi har tidligere her i Stortinget hatt erfaring for at vi har vært stilt overfor tidspress og forhandlingsresultater som ikke har vært særlig gunstige på alle punkter for oss. Jeg tenker her på Sør-Aluminium. Da viste det seg at selv om Stortinget hadde latt seg presse til å fatte vedtak som ble sterkt beklaget av en stor del av Stortingets representanter, så lyktes det likevel å komme fram til et gunstigere resultat på tross av og etter Stortingets beslutning.

Det er mot denne bakgrunn jeg mener det er realistisk å anta at om Stortinget i dag avviser forhandlingsresultatet, vil ikke det bety at vi er helt avskåret fra nye forhandlinger med Alcan. Slike forhandlinger måtte da ha som målsetting at det blir oppnådd en avtale som bedre ivaretar våre nasjonale interesser, og jeg vil her nevne at punktene 1 og 2 i Regjeringens forhandlingsinstruks kunne være et for Stortinget akseptabelt utgangspunkt for forhandlingene.

Men aller viktigst er det at saken blir utsatt, slik at Stortinget kan få seg forelagt flere utredede alternativer i tråd med det jeg har nevnt ovenfor.

Mot denne bakgrunn tillater jeg meg å sette fram følgende forslag:

«Saken utsettes slik at Stortinget kan få seg forelagt flere utredede alternativer, eventuelt et nytt forhandlingsresultat med Alcan.»

Presidenten: Hr. Asbjørn Holm har fremsatt det forslag han selv nettopp refererte. Presidenten oppfatter det som dette er et realitetsforslag, ikke et alminnelig utsettelsesforslag, og debatten fortsetter derfor.

Presidenten foreslår at taletiden for de inntegnede talere nå begrenses således: Komiteens medlemmer får en taletid av inntil 20 minutter, de øvrige inntil 10 minutter. Statsråden er foreløpig ikke omfattet av begrensningen. - Det anses bifalt.

Presidenten forbeholder seg videre om en stund å komme tilbake til ytterligere innskrenkning av taletiden.

Representanten Halvard Lange, som har hatt permisjon, har igjen tatt sete.

Einar Gerhardsen: Gjennom de snart 20 år Årdal og Sunndal Verk har vært i drift, har vi vennet oss til å se på denne bedriften som en av de beste og mest solide i landet. Den gir arbeid til 3300 arbeidere og funksjonærer, hvorav vel 2000 i Årdal og vel 1000 på Sunndalsøra. Verket har vært i stadig ekspansjon, produksjonen har økt, fortjenesten har vært god, og da storparten av produksjonen går til eksport, er landet tilført store valutainntekter. Dette er noe vi alle har kunnet glede oss over. Arbeiderpartiet har hatt en særlig grunn til å glede seg over Årdal og Sunndal. Vi har kunnet vise til denne bedriften som et eksempel på at en statlig industribedrift kan gå godt.

Industridepartementets melding om samarbeidsavtalen med Alcan kom som litt av et sjokk på oss alle, uventet og overraskende. På en temmelig brutal måte ble vi gjort oppmerksom på en utvikling i verden som vi nok lenge har sett, men som liksom ikke angikk oss. Vi hører så ofte at verden er én, men vi er lite tilbøyelige til i vår holdning og i våre handlinger å innrette oss etter det. Nå er vi blitt minnet om at Norge er en del av den verden vi lever i. Og vi kan ikke melde oss ut, selv om det skjer ting som vi ikke liker. I en sak som den vi nå skal ta stilling til, vil det selvfølgelig være plass for ulike meninger og vurderinger. Ingen vet noe sikkert om den framtid vi går inn i. Vi har derfor ikke annet å gjøre enn å bygge på de tilgjengelige opplysninger og på det grunnlag prøve å gjøre oss opp en mening. Det er en vanskelig sak, der mange innfløkte tekniske og forretningsmessige hensyn spiller inn. Ingen kan vente at stortingsrepresentantene skal kunne kjenne en slik sak i alle dens detaljer. Vi må bygge på det materiale og på de vurderinger som bedriftens styre og departementet legger fram. I en sak som denne mener jeg for mitt vedkommende at vi må ha tillit til bedriftens ledelse, dens styre og representantskap, og tillit til at Industridepartementet har vurdert en sak av denne karakter så grundig og så samvittighetsfullt som det har vært mulig. Den avgjørelse vi står overfor, er etter min mening ikke noen partipolitisk avgjørelse. Det er en sak av alminnelig nasjonal interesse.

Når jeg har sagt dette, vil jeg gjerne legge til at det er særlig tungt for Arbeiderpartiet å gå med på den foreslåtte ordning, også fordi en med dette vedtaket gjør en ren statlig bedrift til en blandet statlig-privat bedrift. I den utstrekning vi kan ha vært i tvil, har hensynet til arbeidsplassene blitt utslagsgivende. Det dreier seg om mer enn 3000 arbeidere og funksjonærer i de to moderne industrisamfunn som er bygget opp i Årdal og på Sunndalsøra omkring de to aluminiumsbedriftene. For disse to samfunnene ville det være en katastrofe dersom bedriftene skulle bli slått ut i konkurransen og bli nødt til å innstille.

Integreringstendensene innenfor aluminiumsindustrien er ikke av ny dato, men de ser nå ut til å øke. En liknende tendens ser en også i stålindustrien. En kan godt beklage en slik utvikling, selv om den vel fører til en mer effektiv produksjon og billigere produkter. Vi kan beklage utviklingen, men ikke stanse den. Og så får vi innrette oss etter forholdene slik de faktisk er.

Situasjonen kan aktualisere spørsmålet om Norge bør fortsette å satse på nye aluminiumsbedrifter og annen særlig kraftkrevende industri. Personlig vil jeg tro at vi nå skal tenke oss godt om før vi går inn for å starte opp ny kraftkrevende industri. Jeg tror Kristen Nygaard har rett når han i et intervju med «Arbeiderbladet» for lørdag hevder at vi må satse mer på industri der vi bygger på et høyt utdannelsesnivå, at vi må satse på produkter med høy kvalitet som krever et høyt teknisk nivå. Det menneskelige talent må komme sterkere inn i bildet. Vi har eksempler på at selv et lite land som Norge kan hevde seg når det gjelder spesialprodukter og kvalitetsprodukter.

Den menneskelige arbeidskraft er kanskje vårt største aktivum. Jeg liker ikke skryt om at nordmenn er bedre enn andre, men jeg liker heller ikke de pessimister som ikke har tro på nordmennene. Vi er ikke bedre enn andre, men vi er like gode som andre. Og vi må ha tro på oss selv, våre evner og våre muligheter. Bl.a. vil verdifulle krefter kunne utløses gjennom et mer tillitsfullt samarbeid innenfor de enkelte bedrifter og virksomheter.

De store bedrifter vi allerede har, må imidlertid tilpasses utviklingen i den verden vi lever i. De aluminiumsbedrifter vi har i Norge, og de som er planlagt eller under arbeid, er integrert i en av de store sammenslutningene. Så vidt jeg vet, gjelder det alle unntatt ÅSV.

Det er grunn til å merke seg at det ikke er Alcan, men ÅSV som har tatt initiativet til å få forhandlinger om en samarbeidsavtale. Årdals initiativ har direkte sammenheng med utviklingen på aluminiumsmarkedet. Verket har etter hvert blitt sterkt berørt av denne utviklingen. Det har mistet kunder som representerer en samlet kontrakttonnasje på ca. 50 000 årstonn. Det er grunn til å merke seg at verket allerede i 1962 mistet sin største kunde i Sverige og med det mistet avtak av ca. 10 000 årstonn. Fra vel 30 pst. av det

svenske marked sank Årdals andel ned til ca. 6 pst. Året etter hendte noe tilsvarende i Danmark, der Årdals markedsandel gikk ned fra mer enn 40 pst. til 2,6 pst. ÅSV's ledelse vurderer den antatte utvikling slik at man må regne med at den nåværende kundekrets kan bli redusert ytterligere.

Det dreier seg om bare ca. 25 aluminiumsproduserende firmaer som avtar 85 pst. av ÅSV's samlede kvantum salgsmetall.

En svikt i en eller noen av de samarbeidsavtaler verket har med disse kunder, vil med en gang få betydelig innflytelse på de totale salg. Styret regner med at det frie marked for aluminium vil minske ytterligere. Det mener derfor at det kan bli meget vanskelig i årene framover å få avsatt det salgskvantum av metall som selskapet har kapasitet til fra høsten 1968. Styret uttaler at dette vil kunne true beskjeftigelsen og inntektsgrunnlaget i Årdal og på Sunndalsøra i framtiden. I sammenheng med avsetningsproblemene må en også se de stadig stigende kvalitetskrav og mulighetene for på lengre sikt å sikre ÅSV's råstofforsyning.

Når bedriftens ledelse og styre ser situasjonen så alvorlig, må det være deres plikt å undersøke mulighetene for å trygge bedriftens produksjon og salg i årene som kommer. Styret er kommet til at det bare kan skje gjennom et samarbeid med et av de store aluminiumselskaper i verden. I alle år siden 1947 har ÅSV hatt samarbeid med Alcan, og har gode erfaringer fra dette samarbeidet. Det var derfor naturlig også å undersøke muligheten av å få til et samarbeid med dette selskap. Resultatet av de forhandlinger som ble opptatt, er det forslag til avtale som nå foreligger, og som styret, representantskapet og departementet går inn for.

Fordi saken har måttet behandles som hemmelig, er det ikke mange som har kunnet uttale seg om det foreliggende avtaleutkast. De sakkyndige som har uttalt seg, er imidlertid enige om å karakterisere avtalen som meget god. Når Alcan har gått med på en avtale som man også på norsk side kan betegne som en god avtale, mener man at det kan ha sammenheng med at selskapet i mange år har samarbeidet med Norge og norske bedrifter, at de har gode erfaringer fra dette samarbeidet, og at vi i Norge har stabile arbeidsforhold og stabile politiske forhold. Den viktigste årsaken er vel likevel at ÅSV er en god bedrift og derfor en likeverdig forhandlingspartner. I dag er den det. Hva den vil være om noen år, vet vi ikke. Det er grunn til å tro at dens stilling for så vidt vil svekkes etter hvert, og da kan det bli langt vanskeligere å få til en akseptabel avtale. Derfor må tidspunktet nå være det rette.

Sosialistisk Folkepartis representant i komiteen foreslår saken utsatt. Så vidt jeg forstår, vil en utsettelse i realiteten bety at saken avvises, og det er et standpunkt en i og for seg kan respektere. Men det er interessant å merke seg at SF ikke avviser saken på prinsipielt grunnlag. Begrunnelsen for det negative

standpunkt er ikke den at privat kapital kommer inn med 50 pst. i et statsselskap, og ikke at utenlandsk kapital kommer inn med samme aksjeinteresse i et rent norsk selskap. Partiet ønsker fortsatte forhandlinger med Alcan for å prøve å oppnå et bedre resultat, og dessuten forhandlinger med andre utenlandske selskaper for at Stortinget skal få seg forelagt flere alternativer. Også SF's representanter burde forstå at dette neppe er noen realistisk utvei.

SF bør også være klar over at det ikke er tenkelig at en kan få til en avtale av den karakter det her er spørsmål om, uten at visse norske interesser må vike til fordel for det selskap en inngår avtale med. Spørsmålet er om de fordeler Norge på sin side oppnår, oppveier det en må gi avkall på. En god samarbeidsavtale skal gi likeverdige fordeler til begge parter. Bare da er den forsvarlig og holdbar.

Komiteens formann, hr. Hans Borgen, har åpenbart hatt større betenkeligheter og større vanskeligheter i denne saken enn de andre medlemmer av komiteen. Nå er det prisverdig at et komiteemedlem - og særlig da en komiteformann - er innstilt på kritisk å vurdere forslag som kommer fra Regjeringen, også om hans egne partifeller er med der. Men når han holder et hovedinnlegg i saken der han bare kommer med innvendinger mot det forslag han selv akter å stemme for, da har en grunn til å undre seg.

Jeg kan ellers ikke helt fri meg fra en mistanke om at en del senterpartipolitikere bærer på en belastning i form av en inngrodd mistillit til industrien som næring. Denne innstilling har jeg aldri kunnet forstå. Jeg kan forstå at jordbruksnæringen er den næring som står deres hjerte nærmest, men som de fornuftige mennesker de er, må de da vite at Norge ikke kan leve av jordbruk alene. Industrien er ved siden av handelsflåten vår viktigste næring. Det er disse næringene som gjør at Norge ikke er et økonomisk tilbakeliggende land. Skal det gå godt med andre næringer og med norsk økonomi i sin alminnelighet, så må industrien og handelsflåten, og kanskje særlig industrien, gi en stadig økende avkastning. Derfor må vi ha en positiv holdning til industrien, dens problemer og dens oppgaver.

Vi kunne vel saktens bli enig om at det ville være en fordel om all industri i landet kunne være på norske hender så sant den under de omstendigheter ville være i stand til å hevde seg i den stadig sterkere internasjonale konkurransen. Men slikt er dessverre bare romantiske ønskedrømmer. Alle land i den frie verden - også de største og rikeste - har utenlandsk kapital involvert i en større eller mindre del av sin industri. Alcan alene har fabrikker i 27 land, derunder også i USA, Storbritannia og Vest-Tyskland. Alcan bygger nå i samarbeid med et statseid vesttysk selskap Vest-Europas største aluminiumsvalseverk, som skal ha en årlig startkapasitet på ca. 180 000 tonn. Dette samarbeid bygger etter det jeg har fått opplyst, på det samme prinsipp som avtalen mellom Alcan og ÅSV. Det er ikke bare Norge og ikke bare de små land som inngår slike samarbeidsavtaler.

Og det er ikke noe nytt i Norge. De fleste av de store industriselskaper er helt eller delvis på utenlandske hender. Og vi kan ikke si at vi har dårlige erfaringer. Det mener de iallfall ikke i de industrisamfunn som er bygd opp omkring disse bedriftene - i Odda, Sauda, Høyanger, Eydehavn og Mosjøen, for å nevne noen av dem. Nå får vi nye slike industrisamfunn på Husnes, Karmøy og Lista. Kommunene er lykkelige over å få denne industrien, og de spør som regel ikke om det er utenlandsk eller norsk kapital som står bak. Også i Oslo og i andre byer har vi store bedrifter som helt eller delvis eies av utenlandsk kapital. La meg nevne bedrifter som Elektrisk Bureau og Standard. Til daglig er det ingen som tenker på eller merker noe til at disse bedrifters egentlige eiere ikke er norske.

Det er nok så at ÅSV nå må dele utbyttet med et utenlandsk selskap. Men bedriftene blir fortsatt liggende i Norge, det er norske arbeidere og funksjonærer som fortsatt skal ha sin beskjeftigelse og sine lønninger der, og kommunene og staten får fortsatt skatteinntektene. Dette er realiteter som en ikke bør se bort fra.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Hans Borgen: Hr. Gerhardsen uttrykte undring over mitt innlegg og mitt standpunkt. Jeg kan villig medgi at mine innvendinger har vært så vidt sterke at jeg kanskje overtonet den ansvarsfølelse jeg står med overfor en slik avgjørelse, også som formann i komiteen. Men når denne overtoningen er kommet såpass sterkt fram, skyldes det de forhold vi har måttet behandle saken under. Hadde vi fått arbeidet lenger med den, kan det hende at det hadde vært unngått.

Jeg bad om ordet mest for å replisere til hr. Gerhardsen når han mistenker oss i Senterpartiet for å ha et gammelt kompleks av industrifiendtlighet, at det skal ha påvirket mitt standpunkt. Jeg tror ikke det er berettigelse for å si noe slikt. Når vi snakker om distriktsutbygging, er det bestandig industrien som er i forgrunnen. Jeg tror vi i Senterpartiet har gjort vårt for å få industrien godt fordelt, men der hvor vi har hatt betenkeligheter, har vært nettopp overfor den type industri som vi behandler i dag, den store, kraftslukende industri.

Jeg merket meg også med litt undring, men med glede hr. Gerhardsens bemerkning om at vi heretter må betenke oss noe mer på å satse på ny kraftslukende industri, og at han henviste til Kristen Nygaards artikkel og opplegg, at kanskje vår menneskelige arbeidskraft, den menneskelige faktor, tross alt er vårt største aktivum. Det er også nye toner på den kanten, og kan vi møtes på det grunnlag, tror jeg det ville være fruktbart.

Einar Gerhardsen: Jeg vil også tro at om vi hadde fått mer tid på saken - og det gjelder kanskje særlig komiteen -

ville kanskje hr. Borgen litt trøstigere ha gått inn for det standpunkt han dog likevel kommer til å bli stående på.

Nå sa jeg ikke at en del senterpartipolitikere hadde et kompleks. Det er mulig at det ikke er noen stor forskjell, men jeg valgte uttrykket «en belastning», og det er det mitt bestemte inntrykk at de har. Disse senterpartipolitikere får ha meg tilgitt, men gjennom mange, mange år har en jo vært i den situasjon at nettopp disse politikerne har inntatt en negativ, en nærmest motvillig stilling til en stor del av industripolitikken og - jeg vil gjerne også si - med det til industrien.

Spørsmålet om kraftkrevende industri blir det ikke tid til å komme inn på ytterligere ved denne anledning. Jeg mener at inntil nå har det vært riktig det som er gjort på dette område. Men nå er situasjonen en annen, og etter min mening bør vi, som jeg sa, om det er spørsmål om ytterligere start av ny kraftkrevende industri, tenke oss godt om. Vi får stå fritt til ethvert prosjekt som kan komme, men jeg har en tid ment at vi skal være mer varsomme enn vi har behøvd å være inntil nå.

Presidenten: Replikkordskiftet er avsluttet.

Ingolv Helland: Det er sjølvsagt heilt rett det som representanten Gerhardsen sa, at Årdal og Sunndal Verk er ein av dei mest solide industriar vi har i dette land. At bedrifta er viktig for landet, går klårt og tydeleg fram av dei opplysningane som er lagde fram både i stortingsmeldinga og i proposisjonen. Eg kan berre nemna at i dag arbeider ca. 3 300 arbeidstakarar ved bedrifta, og berre i lønningar vart det i 1965 utbetalt 86,9 mill. kroner. Rekneskapen for 1965 viser eit overskot - etter at det er gjort ordinære og ekstraordinære avskrivningar, men før skattar - på ca. 42 mill. kroner. Selskapet hadde ei omsetning i 1964 på om lag 548 mill. kroner og i 1965 på om lag 476 mill. kroner. Av denne store omsetninga var det berre ca. 3 pst. som gjekk på den innanlandske marknaden.

Av denne korte oppsummeringa går det klårt fram at Årdal-Sunddal Verk er ein viktig faktor i landet sin økonomi. Det vil derfor vera innlysande for alle at det må vera ei nasjonal oppgåve å tryggja desse bedriftene si framtid. Men eg har vanskeleg for å forstå at sjølv om vi er samde om at dette er ei nasjonal oppgåve, skal det i vesentleg grad gå ut på å seia nei. Det har eg vanskeleg for å skjøna. Dersom det er vår meining at det er ei nasjonal oppgåve av dei største å tryggja desse bedriftene si framtid, må vi vurderer kva måte vi best tryggjer denne framtida også av nasjonale grunnar.

Utviklinga innan den internasjonale aluminiumsindustrien har i dei seinare år gått mot ei stendig aukande integrering, slik at dei store aluminiumsprodusentane meir og meir får råderetten over dei viktigaste råstoffkjeldene og over

marknaden for ferdigvarene. Om dette heiter det i eit brev av 19. mars til industriministeren frå styret i ÅSV:

«Hensikten med integreringsbestrebelsene og samarbeidsavtalene er klar. Det siktes på å beherske hele produksjonsregisteret fra bauxitten, via aluminiumsoksyd - metall og halvfabrikata til ferdigvaren.»

Styret i ÅSV var tidleg klår over denne utviklinga. Generaldirektøren i ÅSV opplyser såleis i eit brev til komiteen at styret alt i april 1962 tok opp spørsmålet om samarbeid med eit av dei store aluminiumskonserna, nemleg Harvey - vel det same som no er gått saman med Norsk Hydro i utbygginga på Karmøy - men styret kunne ikkje godta det grunnlaget for samarbeid som dette selskapet la fram.

I 1963 tok så styret opp ei planmessig sondering hos fleire av dei største aluminiumsprodusentane på verdsmarknaden for å få klårlagt eventuelle vilkår for samarbeid, for på denne måten å sikra verket si framtid før integreringsprosessen var komen så langt at det hadde sett oss meir eller mindre utanfor i konkurransen. Resultatet av desse etterrøkingane var den gongen at styret festa seg ved tilbodet frå Alcan som det mest fordelaktige. Men heller ikkje desse vilkåra var så fordelaktige at styret fann det forsvarleg å rå til at ein tok opp realitetsdrøftingar på dette grunnlaget.

Det er såleis ikkje tilfelle - som ein må få inntrykk av etter mindretalet, representanten Holm, sin dissens i innstillinga - at ikkje fleire alternativ har vore vurderte.

Som det går fram av meldinga og proposisjonen, går denne integreringsprosessen stendig vidare. Situasjonen i dag er den, seier styret,

«at de store behersker markedet, og at det bare er et begrenset antall selvstendige videreforedlere som holder stand mot gigantene».

ÅSV er i dag den einaste større aluminiumsprodusent i den vestlege verda utan eigen råstofftilgang og vidareforedlingsanlegg. Det seier seg derfor sjølv at den utviklinga som vi er vitne til, er alvorleg for verket si framtid. Vi har då også alt teke til å merka verknadene. Det er i så måte nok å peika på den utviklinga som vi har vore vitne til i dei seinare år berre her i Norden. Som representanten Gerhardsen nemnde nettopp i stad, då eit av dei store konserna overtok ein stor aluminiumsindustri i Sverige i 1962, gjekk Årdal-Sunndal Verk sitt sal ned. Frå å ha 30 pst. av den svenske marknaden gjekk det ned til 6 pst. Det same hende, som hr. Gerhardsen sa, året etter i Danmark, og på den måten gjekk salet på den danske marknaden ned fra 41 pst. til 2,6 pst. Det er klare og tydelege tal for kvart einaste realistiske menneske som er viljug til å sjå realitetane i auga.

Det er også dette som er den realistiske bakgrunnen for at styret i ÅSV hausten 1965 fann at situasjonen hadde utvikla seg slik at det var rett på nytt å venda seg til det

selskapet som i 1963 hadde kome med det mest fordelaktige tilbudet, nemleg det kanadiske selskapet Alcan. Dertil kom at dei kjende dette selskapet godt gjennom fleire års godt forretningssamband. Det er resultatet etter desse etter måten langvarige tingingane som i dag er lagde fram for Stortinget. At også Regjeringa har påverka tingingane, går klårt fram av meldinga.

Det er også all grunn til å merka seg den oppgåva som står på side 7 i St.prp. nr. 45, og som viser at alle dei andre aluminiumsverka her i landet er integrerte med eit av dei store utanlandske selskapa, og stort sett etter det same prinsipp for eigarinteressene, nemleg 50 pluss 50. Vi finn i denne oppgåva alle aluminiumselskapa her i landet, og ho viser, som eg sa, stort sett den same modellen som den vi står framfor her.

Eg har prøvt så nøktern og realistisk som råd er, å vurdera det framlegget til avtale som vi skal ta stilling til, og eg har då mått stilla meg to spørsmål. Det første er: Kva tapar vi på å gå med på ein slik avtale? Og det andre er: Kva føremoner oppnår vi?

På det første spørsmålet, kva vi tapar, må eg svara at vi for det første sjølvsagt tapar halvdelen av aksjeutbyttet i A/S Årdal og Sunndal Verk, men dette får vi meir enn kompensert ved aksjeutbyttet i Alcan. Det viktigaste er likevel dei tre punkta a, b og c i § 6 i avtalen. Innhaldet av desse punkta er vel at vi i framtida ikkje kan gå til større utviding av fabrikanlegga eller starta nye bedrifter ut frå ei einsidig norsk vurdering, men at heile styret - altså også Alcan sine representantar - må vera samd i det. Men ein må vel også ha rett til å gå ut frå at dersom eit prosjekt er forretningsmessig forsvarleg, vil heile styret vera interessert i å realisera planane. Er det ikkje forretningsmessig forsvarleg, er det vel mindre interesse også frå norsk side. På den andre sida kan ikkje styret gjera vedtak om nedlegging av bedrifta eller delar av bedrifta utan norsk medverknad - det må vi ha heilt klårt for oss.

Eg kan ikkje forstå at vi leverer frå oss andre ting, men sjølvsagt er det synd at vi tapar litt av sjølvråderetten over ei bedrift som går så godt som denne. Det er vel berre det at vi ved å køyra vidare som no kan risikera å tapa meir enn dette av vår sjølvråderett. Vi står no ein gong ikkje utanfor utviklinga i verda, og kan ikkje på nokon måte, som også hr. Gerhardsen sa, melde oss ut av samarbeidet og samhandelen med andre land, om vi i det heile vil ha ei framtid.

Men kva føremoner oppnår vi så ved ein avtale som denne? For det første sikrar vi gode og trygge arbeidsplassar så langt som vi kan sjå inn i framtida, vi er sikra tilgang på råstoff så langt som vi kan ha oversikt over, og vi er sikra avsetning for heile produksjonen ved ASV både no og i framtida, til prisar som vil gi betre økonomisk resultat av drifta enn det som var tilfelle ved siste årsrekneskap. Det

skulle etter alle dei sakkunnige si vurdering gi verket ei trygg økonomisk framtid. Dertil får vi aluminiumsindustrien i Høyanger og i Holmestrand over på norske hender, om vi så vil. Men kan hende er det av aller mest verdi for framtida at vi kjem i eit intimt samarbeid med eit av verda sine fremste konsern når det gjeld aluminiumsproduksjon, og i det heile får nytte av den røynsle, know how og forskning som eit slikt samarbeid kan gje oss. I så måte er eg heilt samd i det som saksordføraren, hr. Asdahl, gav uttrykk for.

Resultatet av desse tingingane mellom ÅSV og Alcan viser etter mitt syn at vi i dag står i ein god tingingssposisjon. Hadde vi ikkje gjort det, ville sikkert tingingresultatet ha vore eit heilt anna. Ingen kan seia det heilt sikkert, men kan henda kunne utviklinga ha gått slik at ÅSV kunne ha makta å hevda seg i konkurransen i mange år framover med den same status som i dag. Men det er ingen ting i den utviklinga vi alle kan konstatera, som tyder på at det ville vera tilfelle. Tvert om er det all grunn til å rekna med at vår tingingssposisjon ville ha vore langt dårlegare om nokre år. Kven er det då som vågar å ta ein så stor risiko mot ei ukjend framtid, når vi som no har høve til å sikre framtida?

Dette er ei tung, trist og ubehageleg sak, sa formannen i komiteen, hr. Borgen. Men er det grunn til å måla det i så triste og tunge fargar? Eg trur ikkje det. Vi prøver å tryggja og sikra framtida ved bedrifta. Det er det faktiske forhold, og det treng i og for seg ikkje vera noko trist, tungt og mørkt, men vi må vurdera saka ut frå den situasjon vi står i, og ut frå det utviklinga ute i verda klårt og tydeleg viser oss.

Røynslene frå dei utanlandske industriselskap som vi frå før av har her i landet - der er eg heilt samd i det som representanten Gerhardsen sa - og frå det samarbeid vi frå før har med utanlandske selskap, er ikkje på nokon måte dårlege. Tvert imot. Dette samarbeidet har vore med å byggja opp ein god del av den beste industri i vårt land. Internasjonalt samarbeid tvingar seg meir og meir fram etter som tida går, og ingen kan vera meir interessert i eit godt internasjonalt samarbeid enn skipsfartsnasjonen Norge. Det er for så vidt interessant at sjølv SF også vil forhandla vidare på dette grunnlag.

Så langt eg har kunna vurdera situasjonen er eg derfor komen til det same resultat som eit samrøystes styre i A/S Årdal og Sunndal Verk og - så vidt eg skjønar - seinare eit samrøystes representantskap og ei samrøystes regjering. Slik som situasjonen er, vil det vera til fordel for våre nasjonale interesser at vi går med på den avtalen som er lagd fram, og eg går ut frå at det også vil bli den overveldande del av Stortinget sitt standpunkt.

Lars Aasgard: Saka som vi handsamar her i dag, er som alle veit, samrøystes frå komiteen bortsett frå SF sin medlem, men som særuttalen viser, er det delvis på ulike premissar ein er komen fram til det samrøystes resultat.

Frå ei side sett er det vel rett å seia at ingen liker at det har vorte nødvendig med denne utviklinga for ei av våre store bedrifter. Men eg vil gjerne få lov å seia det slik også - særleg med tanke på det formannen i komiteen, hr. Borgen, nemnde om ansvarsforholdet - at eg trur ikkje ein særuttale og ei mistenkeleggjering av ein heil del av dei opplysningar som saka byggjer på, vil frita for noko slag ansvar dersom ein likevel til sjuande og sist røystar for det som ligg føre. Det er i grunnen på den måten ansvaret i denne saka skal og må visast.

Det er ikkje noko særskilt for denne saka at det har gått for seg ei veldig utvikling i vårt næringsliv, ikkje berre i vårt land, men i heile Europa og den industrialiserte verda i åra som har fare, og det er sjølvsagt at ei slik ombygging og ei slik omvelting ikkje berre skapar glede.

Dersom ein berre tenkjer på vårt eige land og den utviklinga som har vore i vårt næringsliv fram gjennom åra, veit vi at det er mange gode, små bedrifter som har mått forsvinna, fordi utviklinga fór frå dei, og vi kan vel heller ikkje seia det annleis enn at det på ein viss måte var nødvendig for vår konkurranseevne og for vår levestandard. I den siste tida har denne utviklinga gått svært fort - fortare enn før - og ho har råka ikkje berre små bedrifter, men også dei som etter våre forhold må reknast for å vera store. Men for ein stor del har omorganisering og samansmelting gått for seg på det nasjonale plan, og det er lettare å gå med på det då enn når det kjem over på internasjonalt plan, slik som med den saka vi handsamar her i dag.

Vi er her borte i ein bransje der vi trass vår store fordel med relativt billeg elektrisk kraft ikkje har noka særleg sterk stilling. Vi har krafta, men vi har ikkje råstoff, vi har ikkje marknad og til dags dato ikkje apparat for vidareforedling. Vi er heller ikkje store nok til å greia eksperimentering og den tekniske standard som må til for å halda seg på topp. Resultatet ved ASV, som har vore og er ei god bedrift, viser det tydeleg. Resultatet til no kan ein seia er bra frå ei side sett. Styret og representantskapet kunne for så vidt ha late det gli enno ei tid. Bedrifta er ikkje i øyeblikkeleg nød, men styret har ikkje slått seg til ro med det. Det har vurdert stillinga slik ho er i dag, og slik det meiner ho vil bli i åra som kjem. Det kan ikkje ha vore nokon lett veg for styret og direktøren å gå, men dei har gått han likevel. Dei har ikkje venta til nøda banka på, men sett seg til tingingsbordet før dei kom i vanskar.

Eg skal ikkje trøytt med å ta opp att tal og opplysningar om utviklinga og utsiktene, berre nemna nokre punkt som eg meiner er bakgrunnen for det som har hendt, og bakgrunnen for at ein kan sjå med noko otte på framtida dersom ein skal køyra vidare i det spor som ein har køyrt i til no. Eg tenkjer på det som har vore nemnt av fleire, dette om den monaleg mindre produksjonen pr. mann enn i andre moderne bedrifter; vidare dette med tap av kundar på grunn av

at marknaden endrar seg og storkonsern kjøper opp kundar ute, og kanskje til sist det som ikkje akkurat er mest aktuelt i dagens situasjon, men som kan bli det, dette om usikker råstoffsituasjon.

Resultatet av styret sine overleggingar ligg i dag på Stortingets bord. Det er fullt høve til kritikk, og den er gjeven og vil bli gjeven. Når eg samanliknar opplysningane som kritikken byggjer på, og dei opplysningar som styret byggjer på, må eg seia at eg foretrekkjer dei siste. Det som har vore stapla på beina av motforestillingar, verkar ikkje særleg overtydande. Det kan ein vel heller ikkje venta, for styret og dei som har stelt med dette og kjenner det ut og inn, har ei heilt anna utgangstilling.

Eg trur at når det gjeld industri av ein viss storleik, og der ein er avhengig av utlandet både ved kjøp av råstoff og sal av halvfabrikata, vil vi nok måtta finna oss i samarbeid over landegrensar. Vi kan sjølvsagt la vera, men vi kan ikkje det utan å ta med dei skadeverknader som vil koma.

Det er godt mogleg at vi bør knyta endå fleire slike samarbeidsavtalar mens vi enno har sjansen. Fordelen med billeg elektrisk straum kan bli slått ut, og då blir våre sjansar mindre til å koma med i konkurransen om dei store tiltak.

Så litt om avtalen. Kor god eller lite god den er, vil eg ikkje gå særleg inn på, av den enkle grunn at eg ikkje sit inne med så mykje kunnskap om det saka gjeld, at det vil vera rett å uttala seg så sterkt. Eg vil berre nemna at det økonomiske oppgjer er kome i stand etter lange forhandlingar, at ÅSV har bruka ekspertar av dei beste som kunne skaffast, både av norske og utanlandske, og det er så langt eg kan sjå, ikkje noko som tyder på at aktiva i begge selskap ikkje er vurderte så objektivt som mogleg.

Det som komiteen sin formann nemnde om aksjekursen på Alcan-aksjane, er det etter mi meining ikkje riktig å trekkja inn her, for dette oppgjeret er ikkje bestemt ut frå aksjekursane korkje på den eine eller den andre børsen, men det er bestemt ut frå ei vurdering av dei verdier som er lagde ned i dei to selskapa det gjeld, og av den innteningsevna som desse verdier har og reknast å få.

Styret skal veljast med like mange frå kvart selskap. Alcan skal på si side velja ein norsk statsborgar, slik at fleirtalet i styret skulle bli norsk. Vidare skal formannen veljast av ÅSV. Han skal ha begrensa veto, dvs. innan visse grensar når det gjeld økonomiske disposisjonar. Eg trur ikkje det skulle vera nokon særleg grunn til å beklaga seg over det. Eg trur at den ordning vi har fått, er betre enn om det var ubegrensa.

Tilhøva til NACO og Nordisk Aluminiumindustri vil eg ikkje koma inn på, fordi forholdet til desse ikkje er heilt avklåra, og det vil koma tilbake til Stortinget i si tid, dersom det blir noko av dette.

Kva kan så ÅSV vinna ved dette? Det er vel det viktigaste spørsmålet og vel det spørsmålet som er det vanskelegaste å gje eit svar på som kan vera holdbart også i framtida. Det er vel her som det blir sagt ofte at det er vanskeleg å spå - og særleg om framtida. Men det vi må kunna rekna med som sterkt sannsynleg, er at ÅSV vil få fordel av å vera knytt til ein råvareleverandør som har forekomstar i fleire verdsdelar, med den trygd dette gjev. Det er ikkje nok berre å visa til at det finst bauxitt her og der i verda, det er også viktig at dei er tilgjengelege, at dei er økonomisk drivverdige, og det er også viktig kven som har hand om dei. I dette tilfellet får ein med eit firma å gjera som rår over fleire forekomstar i fleire verdsdelar. Ein kunne vel tenkja seg til at det måtte vera ei trygd.

ÅSV blir integrert med eit selskap med eit verdsomspennande salsapparat, med eit sterkt utbygt vidareforedlingsanlegg. At dette må bli ein fordel, er vel dei fleste samde om. Denne integrering vil også løysa spørsmålet om teknisk bistand på høgste plan, noko som det elles kunne vera vanskeleg for eit firma som ÅSV å skaffa seg.

Vidare vil den norske stat når avtalen blir sett i verk, bli den største aksjonær i Alcan og på den måten få eit viktig tilknytingspunkt, noko som kan koma vår aluminiumsindustri til gode på mange måtar.

Så er det nokon som slår fast at ein må ikkje gjera seg forhåpningar om noko særleg godt samarbeid eller fordelar for Norge, for Alcan er ikkje eit selskap som er ute for å hjelpa oss, men det gjeld beinharde forretningsmenn. Det er sikkert ingen av oss som har trudd at ein skulle få nokon fordel; det er berre det at Norge kjem med sin del av dei aktiva som her er, både på den eine og andre kanten, og Alcan kjem med sine, og så vil en vel på det vis få del i fordelane på begge sider. Det er etter mi meining forresten ikkje nokon grunn til å seie noko anna enn at dei norske forretningsmenn som har handtert denne saka, ser ut til å ha greidd sin del av oppgåva nokså tilfredsstillande.

Ein av dei ting som vel har vore av ÅSV sine aktiva, og som det store selskapet har vore ute etter, er Årdal sin tilgang på billeg elektrisk energi. I samband med dei fordelar det kan bli tale om, vil eg nemna det som meldinga og innstillinga har med om vonene for ein oksydfabrikk i Norge i ÅSV's regi. Etter det som ligg føre i dokumenta, skulle ein - dersom utviklinga går godt, og dersom prognosane for bruk av aluminium er så lyse som det har vore framstilt her - ha den aller beste forhåpning om at også Norge skulle kunna koma med når det gjeld vidareforedling av aluminium. Dette har komiteen tatt med i innstillinga som noko av eit faktum.

Eg vil konkludera med at det er rett å gje styret honnør nettopp fordi det har teke spørsmålet om ÅSV's framtid opp til vurdering medan utgangstillinga var god. Det er mitt syn at styret har handla slik eit ansvarleg styre bør, og

ikkje vike tilbake for å tilrå den medisin som det meiner kan sikra trygge arbeidsplassar og valutainntekter.

Etter mi meining er det heller ikkje rett å seia at nemnda ikkje har hatt tid til ei forsvarleg handsaming av denne sak. Eg trur ikkje at saka hadde vore så mykje annleis om ho hadde vore handsama i lengre tid. Eg trur eg kan seia, etter den intensitet som komiteen gjekk laus på dette med, at det er ikkje så ofte at ei sak blir så godt klårlagd frå alle kantar som nettopp denne saka er vorten.

Lat meg då til slutt få seia at dette konsernet - Alcan - som vi her kjem saman med, ikkje er nytt og ukjent. Det har verka her i Norge tidlegare, m.a. som eigar av halvparten av aksjane i NACO i Høyanger. For min del kan eg ikkje seia at eg har lagt merke til at det har hatt slike katastrofale følgjer for oss, korkje på det økonomiske eller på det nasjonale plan. Sjølv om eg kan vera einig med dei som meiner at det hadde vore meir gildt for oss som norske om vi kunne ha greidd denne saka sjølv, trur eg det er grunn til å gle seg over det vedtak Stortinget gjer i dag på bakgrunn av det framlegg til avtale som ligg føre. Det skulle vera grunn til å tru at det skulle gje ei av Norges største bedrifter, og ei av våre gode bedrifter, levevilkår og vekstvilkår i tida som kjem.

Presidenten: Presidenten foreslår at adgangen til replikkordskiftet oppheves, bortsett fra etter statsrådets innlegg senere - og anser det for bifalt.

Gunnar Alf Larsen: Utgangspunktet for denne debatten bør være om det foreligger en slik situasjon at det er nødvendig og riktig å foreta en omlegging av den linje man har fulgt i Årdal og Sunndal Verk inntil nå. Har utviklingen i de senere år gått i en slik retning at det med det opplegg Årdal og Sunndal Verk har, kan oppstå problemer? Det er sjølsagt at man må være på vakt overfor nye og sterke tendenser i utviklingen, for å kunne foreta de disposisjoner som til enhver tid er nødvendige.

Bakgrunnen for den sak vi her behandler, er den stadig mer omseggripende integreringstendens som lenge har vært kjent, og diskutert. Jeg vil i denne forbindelse få sitere noe fra Årdal og Sunndal Verks beretning for driftsåret 1961, som også gir en forklaring på hva vi mener når vi taler om integrering:

«Det viktigste trekk i den senere tids markedsutvikling er imidlertid den omseggripende integrering som finner sted innenfor aluminiumindustrien. Denne integrering skjer dels ved at de eksisterende råmetallprodusenter finansierer, bygger eller kjøper opp fabrikanter og på den måten skaffer seg avsetning for sitt råmetall, og dels ved at større uavhengige fabrikanter erverver egne aluminiumverk og går inn for å fremstille råmetallet selv.

Denne utvikling fører til en begrensning av den frie omsetning av råmetall og til en skjerping av konkurransen på halvfabrikatområdet, som igjen vil bli avgjørende for de priser som kan oppnås for råmetall.»

Jeg understreker at dette var fra beretningen til Årdal og Sunndal Verk i 1961. Siden er denne saken omtalt av mange og på mange steder, så selve den tanke som ligger bak dette avtaleforslag, kan jo ikke på noen måte sies å være ny. Også i Stortinget har dette spørsmål vært debattert, sist under debatten om Norsk Jernverk.

Det som har skjedd, er altså at det frie marked stadig er blitt mindre som følge av at ferdigvarefabrikker er kjøpt opp, eller har inngått samarbeid med råvareprodusenter, eller disse har bygd egne ferdigvarefabrikker. Dette er bakgrunnen for den vurdering som foreligger.

Når man har registrert denne bakgrunn, melder spørsmålet seg: Hvordan kan eller bør denne situasjon møtes? Hvilke alternativer finnes? Det første, å fortsette som nå, synes ikke å være fristende, på bakgrunn av det jeg tidligere har omtalt. Det betyr ikke at det er noen øyeblikkelig fare, men det er antakelig bedre å handle før faren er akutt og alvorlig. Neste alternativ som kunne komme på tale, var å få en ren salgsavtale med en storavtaker om bestemte kvaliteter og kvantiteter. Dette vil jo bety liten eller ingen innblanding utenfra. Dette ser ut til å være en ordning som ingen av de store aluminiumsfabrikker synes å være interessert i, hvis man da ikke går så langt ned i pris at det liten eller ingen fortjeneste blir. Dessuten - og det er kanskje det viktigste - vil man kunne komme i en salgsmessig uholdbar situasjon hvis en så plutselig måtte avsette metall på annet hold. Det neste alternativ som kan drøftes, er om ikke Årdal og Sunndal Verk kunne gå for full kraft inn i videreforedlingssektoren i egen regi. Jeg skulle tro at mange vil synes at det ville være det mest gunstige fra et rent nasjonalt synspunkt. Men det knytter seg helt bestemte forutsetninger til en slik linje.

Først og fremst må man være villig til å betale det som det vil koste. Det kan komme til å dreie seg om flere hundre millioner kroner, hvorav de fleste må gå til å bygge ferdigvarefabrikker, eller til deltakelse i byggingen av slike ute i de store forbrukersentra som i Tyskland og USA.

Det er antakelig lett å tenke seg at det ville kunne by på vanskeligheter for Regjering og Storting å bevilge penger og bruke valuta til å bygge så vidt store bedrifter som det her er tale om, utenfor landets grenser når vi vet hvor mange oppgaver vi har å løse i vårt eget land. Dessuten er det ikke slik at det bare er å gå i gang. Det ville være mange vanskeligheter som her måtte overvinnes, særlig på den kunnskapsmessige og salgsmessige siden.

Etter en totalvurdering av dette alternativ - som for så vidt er meget interessant - vil man nok komme til at det ikke er særlig realistisk, selv om det på mange måter kunne være ønskelig.

Da kommer vi til slutt fram til det alternativ som her foreligger. Dette er, så vidt jeg har forstått, det mønster som vanligvis blir brukt ved de fleste samarbeidsavtaler. Det er sjølsagt slik at dette også er et forholdsvis radikalt skritt. Det er uvant for oss, og når det er så uvant, har det kanskje først og fremst sammenheng med at samarbeidet her gjelder et utenlandsk firma. Men for Årdal og Sunndal Verk er dette nokså naturlig. Det er på det internasjonale marked de selger sitt produkt. Det er derfor på det internasjonale marked det finnes samarbeidspartnere som kan komme på tale.

Hva den avtale som foreligger til behandling her i dag, inneholder i detalj, skal jeg ikke gå inn på. Noen punkter må jeg likevel få fremheve.

Punkt 1: Det er ikke spørsmål om å selge norske aksjer i Årdal og Sunndal Verk, men om å utveksle aksjer med en samarbeidspartner for å oppnå gjensidige rettigheter og samarbeid.

Punkt 2: Årdal og Sunndal Verk vil fortsatt være et norskkontrollert selskap med flertall av norske medlemmer i styret.

Punkt 3: Årdal og Sunndal Verk får den avgjørende stemme i styre, representantskap og generalforsamling, med det unntak som tidligere er nevnt.

Punkt 4: Årdal og Sunndal Verk vil bli representert ute i tre forskjellige bedrifter, foruten med en representant i hovedledelsen i Canada.

Punkt 5: Årdal og Sunndal Verk får selge sitt metall til tilfredsstillende priser.

Punkt 6: Den langsiktige råstoffdekning er sikret.

Punkt 7: Mulighetene for deltakelse i annen virksomhet er åpne.

Punkt 8: Økte muligheter for utvidelse av råmetallproduksjonen og videre bearbeidelse synes å bli bedre enn før.

Punkt 9: Staten er sikret forkjøpsrett ved salg av Årdal og Sunndal Verks aksjer ute.

Punkt 10: Den kontroll som Alcan har hatt over NACO-Nordisk vil bli overtatt av Årdal og Sunndal Verk.

Dette er viktige momenter. Det er sjølsagt flere, og alle er sett i sammenheng viktige.

Men nå vil noen spørre: Hva oppnår samarbeidspartneren? Jeg vil komme med noen punkter om det:

a) Sikrer seg tilførsel av et stort kvantum metall som han har bruk for, til en akseptabel pris.

b) Som følge derav slipper han det kapitalutlegg som eventuelt måtte til for å bygge ut den samme smeltekapasitet. Kapital er som kjent mangelvare.

c) Selvfølgelig har det også sitt å si at en framtidig konkurrent blir en samarbeidspartner.

Det er sikkert også flere grunner, uten at jeg tør ha noen bestemt formening om deres beveggrunner.

Får jeg lov helt til slutt å presisere: I en diskusjon som denne kan man lett komme til å føre debatten på en slik

måte at dette alternativ framstår som det eneste rette. Det ligger her - som ellers - en vurdering bak, en vurdering av framtida foretatt av mennesker. Ingen kan garantere noe. Men vi vet at det ligger et stort arbeid bak for å finne fram til det man mener er riktig for å tjene bedriften og landet. Utviklingen går sin gang. Det krever at også vi er beredt til de endringer og omlegginger som tida krever. Uten den vilje til omlegging som tida krever, vil vi snart være slått ut. Det er denne vilje til å møte de krav som morgendagen setter, som her er kommet til uttrykk, for å ivareta de arbeidsplasser vi allerede har, og fordi man tror at framtida er best sikret ved denne form for samarbeid.

Onar Onarheim: Stortinget har fått vite atskillig - både i dag og i den stortingsmelding vi har fått - om integrering, strukturendring, avsetningsmuligheter, fremtidsutsikter for ÅSV, og det står ikke så mye igjen å tilføye.

Jeg vil bare si at en må være oppmerksom på at denne tendens har en akselererende utvikling. Det har stadig gått fortore med integreringen, og derfor blir det etter hvert farligere jo lenger tiden lir.

ÅSV har hatt dette under kontinuerlig observasjon. Det har stadig vært diskutert, og integreringsproblemet er ikke noe nytt for Årdal og Sunndal Verk. Verkets styre har vært oppmerksom på det i minst 10 år. Man har gjentatte ganger vurdert videreforedlingslinjen, men har ikke funnet den lønnsom og derfor ikke forsvarlig. Man har stadig hatt kontakt med de store utenlandske aluminiumselskaper, alltid med et sideblikk til samarbeid på den mest gunstige måte.

I april 1962 tok man opp diskusjon med et av de største selskapene og forsøkte å finne fram til et forhandlingsgrunnlag, men man fant ikke de betingelser som ble satt, å være noe brukbart grunnlag.

I første halvdel av 1963 tok man en planmessig sondering hos alle de større aluminiumsprodusenter og videreforedlere, for om mulig å få klarlagt mulighetene og betingelsene for et samarbeid. Det var fem selskaper som var inne i bildet. Den gang festet man seg også ved Alcan som det gunstigste. Men man fant ikke betingelsene eller mulighetene gode nok. Jeg vil si at jeg tror selskapet har fulgt nøye med i mulighetene for videreforedling. Men disse muligheter blir stadig mer preget av integrering.

Da styret høsten 1965 tok saken opp igjen konkret og vurderte hvilke muligheter det var for samarbeid, falt dets øyne igjen på Alcan. Samarbeidet mellom Alcan og Elektrokemisk, Harvey og Hydro var et faktum. American Blimox bygget ut selv. Pechiney hadde man vært i kontakt med før. Man kom til at skulle det bli noen avtale, var Alcan den som lå best til rette. Styret måtte foreta et foreløpig valg med reservasjoner. Konkrete drøftelser er meget innfløkte og vanskelige, og derfor var man nødt til å foreta et valg. Man måtte da være forberedt på å løpe linen ut. Hvis ikke de bestemmende instanser var enige, måtte man

heller ta fatt på en ny partner. Men det kunne kanskje ikke skje helt umiddelbart. Ved orienteringer hos Alcan ble man klar over at de var interessert i å skaffe seg råmetall i Europa - noe man hadde ventet, og man kom i kontakt med dem om denne saken.

For å ta en sjekk på et annet selskap - et av de meget store - snakket man også med det våren 1966, før man for alvor tok fatt på Alcan-saken. Resultatet av de uformelle drøftelser var at de utelukkende ville gå med på 50-50-basis uten noen avgjørende stemme. De ville utelukkende gå med på cost-plus basis, dvs. ren underleverandør og dermed nærmest husmann. Det var ikke noe alternativ. Man hadde tillit til Alcan. Det har vært snakket om hard business, og at de er så harde i sine vilkår. Vel, internasjonal business er hard, og det må man bare være klar over. Jeg tror ikke at vilkårene ville bli noe mindre harde hos andre enn hos Alcan.

Når det gjelder målsettingen for forhandlingene, skal jeg ikke ta det opp igjen. Det har vært nevnt så mye om det. Men man fant fram til en avtale som var brukbar etter den oppfatning man hadde. Dette at man kommer med i videreforedling, at man får en viss foredlingsinnsikt, og at man dermed kan skaffe et grunnlag for norsk know how i videreforedling, mener jeg er meget gunstig og meget nødvendig. At man ved spesialisering gjennom den foredlingsbedrift man kommer inn i, kan skape muligheter for videre utbygging av konkurransedyktige bedrifter, er også et viktig moment.

Man satte meget inn på at ÅSV skulle få beholde eget salg av det de ønsket å selge. Det er også viktig. En bedrift uten salg er en amputert bedrift.

Det har vært snakk om den pris ÅSV har oppnådd. Man må være klar over at ÅSV's salg foregår med rabatter. Rabatter har hatt tendens til å øke fordi det er vanskelig å selge. Det er sannsynlig at man, for å kunne selge i det hele tatt, etter hvert vil få mindre nettopris på grunn av stadig større rabatter.

Det har vært nevnt at man hadde en god forhandlingsposisjon i dag, og det er riktig. Alcan trenger metall. Alcan hadde også alternativer som det naturligvis ikke lot oss være ukjent med. De har fremdeles sine alternative muligheter under full utvikling og stoler ikke på at forslaget blir vedtatt her i dag. Alternativene er både i Storbritannia og i Holland basert på gass. Det er ingen hemmelighet. Også Swiss Aluminium har bygd sitt råaluminiumsverk i Holland på basis av gass. Med de gassforekomster man har funnet i dag, er det et brukbart alternativ. Den avtalen man kom fram til ved forhandlinger, er etter min oppfatning en brukbar avtale for begge parter.

Det ble nevnt av representanten Gustavsen at Alcans direktør fortalte Kongeriket Norge osv. - Det er ikke riktig, for det var forhandlerne fra ÅSV som sa seg enig i den dato som er satt, nemlig 15. desember. Dette ble underskrevet 7. juli, og man mente at fem måneder og en uke skulle holde for

Industridepartement og Storting uten å komme i press og tidsnød. Industridepartementet fikk saken etter at juristene var blitt enige om formuleringen, og det tok også tid. Regjeringen ble hele tiden holdt løpende orientert. Man kan si at Industridepartementet har brukt lang tid. Javel, men det er en vanskelig sak, og Industridepartementet har sikkert trengt tid. De har måttet innhente flere opplysninger. De har måttet vurdere dette meget grundig. Jeg synes at Industridepartementet måtte få den tid det trengte. Jeg håper at man til slutt finner ut at også Stortinget har fått den tid det trengte.

Underskriften i København har vært nevnt. Det er klart at når forhandlere fra ÅSV kom fram til en avtale som de mente var god eller iallfall brukbar, måtte de binde vedkommende forhandlingspartner. Hvis ikke det ble gjort, hadde vi ingenting å holde oss til.

For forhandlerne, som jeg var blant, var forutsetningen hele tiden godkjennelse av Regjering og Storting som hadde full anledning til å forkaste et eventuelt forslag. For oss var det om å gjøre å binde Alcan. Derfor ble det skrevet under, og det er nokså vanlig i slike saker at det blir gjort.

Jeg vil gjerne si et par ord til hr. Borgens innvendinger. Det ble nevnt at Industridepartementet var spurt om utsettelse, og at også ÅSV var spurt. Men hvorfor var ikke Alcan spurt, ble det sagt. Jo, Alcan er i høy grad spurt. Det skjedde underhånden gjennom deres sjef i Europa, som brakte spørsmålet videre til Canada. Men de var ikke villig til utsettelse.

Man kan naturligvis ha mange mistanker og spørsmål om mangt og meget når man løsriver og går i detalj i en så komplisert sak som denne. Men som hr. Gerhardsen og flere andre har sagt, man bør vel kunne ha en viss tillit til eksperter og til dem som har vært inne i denne saken. Jeg vil si at både de amerikanske sakførere og revisjonsfirmaer er av en meget høy standing. De var de beste man kunne få.

Jeg tror ikke departementet og Stortinget kunne ha influert noe særlig på disse forhandlingene. Naturligvis kunne det vært bedre forhandlere enn de som forhandlet for Årdal og Sunndal Verk, men jeg kan vanskelig forestille meg hvordan man kunne ha hatt nytte av f.eks. en komite - eller et eller annet utvalg - i tillegg som rådgivende organ for forhandlerne. Jeg tror ikke det ville vært praktisk mulig.

Jeg tror man må ta dette slik som det nå er. Alternativet er å ta sjansen på at det går som det nå er og ta vanskelighetene når de kommer. Det er det man ikke har turdet gjøre, fordi man antar at utviklingen vil fortsette å akselerere, og man derfor ikke vet hvilken dag man kan komme i vanskeligheter.

Det ble spurt her hvorfor ikke Årdal og Sunndal Verk har nyttet sine ressurser til utbygging av videreforedling og kommet seg inn i denne produksjonssektor. Man kan ikke både gifte bort datteren og beholde henne, som man sier. Årdal og

Sunndal Verk har med full backing hos landets myndigheter bygd ut sin råmetallkapasitet med alle ressurser de har hatt. Det har vært en av myndighetene velsignet policy, og jeg vil si det har vært gjort på en bra måte.

Man kan også kritisere dette med årstonn pr. mann og kwh pr. tonn. Man kan ikke sammenligne ovner som står foran utskifting med ovner i helt nye verk. Det må man være forsiktig med å gjøre. Det er en god del ting der som det ikke er tid til å komme inn på her.

Når det gjelder oppgjøret - bytteforholdet - tror jeg man må si at forhandlerne ved ÅSV fant å måtte godta det man forhandlet seg fram til på basis av en samlet forretningsmessig totalvurdering. Slik har det vært, og slik vil det alltid være i saker som denne.

Jeg tror det er vanskelig å påvise eller i det hele tatt finne et klart alternativ hvorved beskjeftigelsen og fremgangen for ÅSV kan garanteres opprettholdt i fremtiden. Men med den sikkerhet man synes å ha fått i dag, og med den erfaring jeg har fra industri, mener jeg at det som foreslås her i dag, er det beste vi kan gjøre for å sikre norske interesser i fremtiden. Jeg ville føle det som jeg tok på meg et meget tungt ansvar ved ikke å godta de avtaler som er fremlagt. En nektelse her kan jo føre til at man kanskje om ikke altfor lang tid kan bli konfrontert med en situasjon innen ÅSV som kan bli ganske kjedelig. Med den avtale som foreligger, vil man etter min oppfatning overvinne de vanskeligheter ÅSV *på litt sikt* synes å ha mulighet for å komme opp i. Derfor mener jeg at å godta disse oppgaver er den beste måten man kan gardere seg mot slike vanskeligheter på.

Ingvald Ulvseth: Eit typisk trekk ved det strukturomskiftet som industrien i dag er inne i, er dei sterke integrasjonstendensar som vi møter både her i landet og ikkje minst i utlandet. Kravet om integrasjon heng saman både med marknadsutviklinga og med ønsket om å utnytta den tekniske utviklinga gjennom forskning, automasjon og rasjonalisering til større og billegare produksjon.

Her i landet har marknadsutviklinga ført til integrasjon mellom ein del verksemdar gjennom samanslutningar - fusjonar - ved horisontale samarbeidsavtalar, eller ved sambinding av verksemdar gjennom nye organisatoriske bindeledd. Av slike samanslutningar er det vel kanskje nok å nemna slike som Aker-konsernet og utvidinga av Christiania Spigerverk. Men også innafor tekstilindustri, motorproduksjon og andre industrigreiner er ei liknande utvikling i gang. Men ennå er vi her i landet berre ved startstreken i ei utvikling som i utlandet ser ut til å gå stadig fortare. Eg trur likevel at det i dag er stor semje om at vi også her i landet så snøgt som råd er, må nå fram til ein bedriftsstruktur og eit produksjonsmønster som gjer det mogleg å ta i bruk moderne teknologi og såleis leggja vilkåra til rettes for norsk industri til å hevda seg på ein stormarknad.

Mellom dei industrigreiner der dette er mest tydeleg, er mellom anna treforedlingsindustrien og den metallurgiske industrien. Men også når det gjeld annan industri, kan ein peika på tydelege døme der ei slik strukturrasjonalisering ser ut til å vera heilt avgjerande dersom industrien vår skal overleva.

For å få eit bilete av skilnaden i produksjonskapasiteten mellom norske og utanlandske verksemdar skal eg her berre nemna korleis tilhøva er innafor treforedlingsindustrien. Medan kapasiteten i norske cellulosefabrikkar gjennomsnittleg ligg på ca. 40 000 årstonn og berre ein fabrikk kjem opp i 100 000 tonn, er gjennomsnittsstorleiken i Sverige 80 000 tonn, i Finland 170 000 tonn og i USA 200 000 tonn.

Når det gjeld aluminiumsproduksjonen, gjev stortingsmeldinga og proposisjonen liknande tal for utviklinga, sjølv om det kan seiast at vår produksjon på dette området har følgd betre med når det gjeld produksjonskapasiteten i fabrikkane.

Då industrikomiteen i sommar var i utlandet for å sjå på jern- og stålverk, fekk vi også tydeleg demonstrert kor langt ein der var komen med integrasjon både horisontalt og vertikalt. Det gjekk tydeleg fram både av det vi såg og av dei tekniske utgreiingane vi fekk om dei verksemdene vi vitja, at dei satsa sterkt på produksjonssamarbeid, salssamarbeid og på samarbeid med verkstadindustrien om best mogleg utnytting av produksjonskapasiteten ved stålverka. Fleire av konserna innafor stålindustrien har derfor 50 000-60 000 tilsette i dei verksemdar som er knytte til eller samarbeidar innafor konsernet; og eg kan nemna at ei slik ny samarbeidsgruppe har ein produksjonskapasitet på 9-10 mill. tonn.

Når eg har brukt noko tid på å få fram dette biletet av strukturendringa i industrien, er det fordi eg meiner at det problem vi i dag står framføre innafor aluminiumsindustrien, berre er ein lekk i ei ålmenn utvikling. Sjølv om det inntrykket ein fekk av utviklinga innafor stålindustrien i Europa, på ein måte verka deprimerande, kan vi vel slå fast at dei problem vi står framføre i aluminiumsindustrien, ikkje er mindre vanskelege. Grunnane til dette er, som det er gjort greie for i meldinga og i proposisjonen, og som saksordføraren og andre har gjort tydeleg klårt her i dag, at vi her står framføre ein full integrasjon frå råstoffproduksjon til ferdigvare. I tillegg til det vert det gjort samarbeidsavtalar om utnyttinga av marknadene.

På ein måte kan denne utviklinga verka noko skremande, ikkje minst for eit lite land med avgrensa ressursar og med tilsvarande små avsetningsvilkår. Men likevel bør vi også vera merksame på at ei slik strukturrasjonalisering også fører med seg føremoner for forbrukarane. Ved at ei slik stordrift legg vilkåra til rette for sterkare innsats i forskning, utnytting av automasjon og rasjonalisering i verksemdene har prisane på produktet ikkje auka i takt med

lønsauken. For råaluminium er såleis til dømes prisen i dag den same som i 1957.

Men sjølv om situasjonen på ein måte kan sjå mørk ut, bør vi ikkje missa motet. På somme område kan mindre verksemdar framleis hevda seg godt i konkurransen. Men då er det turvande med ei sterk spesialisering innafor dei felt der slike verksemdar har særlege føresetnader. Verksemdene må gå inn for ei avgrensing av variantar og ein konsentrasjon om færre produkt i større seriar som gjev grunnlag for forenkling av produksjonsmetodane og vilkår for å nytta meir effektivt spesialutstyr. Vidare må underleverandørsystemet byggjast ut, slik at dei små spesialiserte verksemdene kan avlasta storverksemdene for slik produksjon som ikkje høver for dei. Gjennom underleverandørkontrakter, bransjesamarbeid og andre samarbeidsformer kan nok levedyktige mindre industriverksemdar her i landet framleis skaffast sikre utviklingsvilkår utan ein gjennomgripande integrasjon.

Heilt annleis meiner eg tilhøva er for dei større verksemdar som skal konkurrera med storindustrien i utlandet. Her er det heilt turvande å nå fram til ein slik integrasjon mellom verksemdene som gjer det mogleg å konkurrera med dei industrigigantar som opererer der. Mest tydeleg er dette for slike industrigreinene som har ein produksjon som langt på veg kan karakteriserast som råvarer for vidareforedling. Her kjem då storparten av den metallurgiske industrien inn, og Stortinget har alt tidlegare drøfta dei problem Jernverket strir med. Det er vel såleis mykje som tyder på at dersom Jernverket skal greia seg i konkurransen med dei store utanlandske verka, må det til ein integrasjon eller eit intimt samarbeid med andre verksemdar innafor denne bransjen. For Jernverket er vi likevel i den heldige situasjon at vi sjølve har råstoffet til produksjonen.

Langt verre er stoda når det gjeld aluminiumsindustrien, avdi integrasjonen der kanskje er komen lenger enn på andre felt, og avdi vi her også er avhengige av å skaffe oss råstoffet, bauxitten, eller aluminiumoksyden, frå utlandet. Eg finn det ikkje nå turvande å gå nærare inn på alle dei opplysningar vi har fått om denne sida av saka. Det eg ville oppnå med dette innlegget mitt, var å peika på at dei problem vi står framføre når det gjeld aluminiumsindustrien vår, ikkje er spesifikke for denne industrien. Vi står her framføre eit typisk døme på verknadene av den sterke strukturendringa i storindustrien. Men likevel bør vi vera merksame på at vanskanane i denne sektoren kanskje er større enn for andre produksjonar, og at det er vår plikt å ta dette spørsmålet alvorleg, dersom vi ønskjer å tryggja dei arbeidsplassar vi har innafor aluminiumsindustrien.

Ut frå det eg alt har sagt, skulle det derfor vera klårt at eg for min del ikkje ser annan utveg for å sikra vår aluminiumsindustri enn å gå inn for samarbeid eller integrasjon med andre produsentar. Særleg når eg tenkjer på dei mange arbeidsplassar som denne industrien gjev, og den økonomiske verknad desse verksemdene har på Vestlandet, vert

eg overtydd om at her må det finnast ei løysing som sikrar lønsam drift også i framtida. Det kan då sjølv sagt vera spørsmål om korleis ein slik integrasjon skal skje. Ut frå dei røynsler vi har frå tidlegare industrireising, ser det for meg ut som om vi får den beste løysinga ved samarbeid mellom utanlandske konsern og norske verksemdar som er godt utbygde og har samla mykje teknisk kunnskap. Særleg har det mykje å seia for samarbeidsvilkåra for den norske verksemda at verksemda sjølv kan møte med økonomisk styrke og høg teknisk utvikling. Det er derfor etter mi meining ein stor føremon at Årdal og Sunndal Verk står så sterkt både teknisk og økonomisk i drøftingane med utlendingane.

Eit anna spørsmål som også melder seg, er kven ein skal samarbeida med. Etter mi meining er dei grunngjevingane vi har fått for valet av partner, i dette høvet så gode at eg for min del må godta dei.

Mellom anna legg eg då vekt på at samarbeidet med Alcan også fører til ein integrasjon av dei to andre aluminiumsverksemdene, A/S Norsk Aluminium Company og A/S Nordisk Aluminiumindustri her i landet.

Dette samarbeidet vil såleis styrkja heile den norske aluminiumsindustrien og såleis tryggja arbeidsplassane og vidare utvikling i desse verksemdene.

For min del finn eg elles at eg må leggja særleg vekt på at ein gjennom denne avtalen legg vilkåra til rette for vidare utvikling og utbygging av aluminiumsindustrien her i landet. Vi får høve til å dra nytte av den tekniske kunnskap dette store konsernet har, både når det gjeld vanleg drift og utnytting av nye oppfinningar som til dømes bruk av bauxitt direkte utan å gå vegen om oksyd. Dersom ein går vidare med utbygging av aluminiumoksydverk her i Europa, vil vi òg ha von om å få dette her i landet. Vilkåra for utbygging av vidareforedlingsanlegga her i landet skulle også liggja betre til rette ved ein slik avtale. Med dei store unytta kraftressursar vi framleis har på Vestlandet, skulle vi også her ha vilkår for vidare utbygging av råaluminium, eventuelt i samband med eit nytt oksydverk, og kanskje aller helst også med tilknytning til eit vidareforedlingsanlegg. I samband med arealplanlegginga for Vestlandet skal vi prøva å sikra areal som høver til ei slik utbygging, og det er mi von at utviklinga i aluminiumsindustrien vert slik at dei ikkje vert liggjande lenge unytta.

Gjennom lengre tid har det vore arbeidt med planar om eit valseverk for aluminium i Vik i Sogn. Ut frå dei opplysningar som har kome fram i pressa, kunne ein ha von om at denne planen var nær ei gjennomføring. Diverre går det fram av proposisjonen at ein ikkje kan rekna med at denne planen kan setjast ut i livet nå. ÅSV og Alcan har likevel sagt seg samd i at dei skal prøva å skaffa anna verksemd til Vik. Det vert ei oppgåve for Industridepartementet og industriministeren å syta for at det skjer noko i Vik. Med den interesse statsråden har vist for saka, har også eg tru

på at han tek denne oppgåva alvorleg, slik at vi snart får dei nye arbeidsplassar som dette distriktet treng.

Elles vil eg for min del streka under den verdi det vil ha for vår forskning og utvikling i aluminiumsindustrien at ein også får samarbeid med ein slik storindustri om desse oppgåvene. I framtida vert forskinga ein stadig viktigare utviklingsfaktor, og storindustrien har råd til å bruka meir kapital til slik verksemd enn dei mindre verksemdene, sjølv om viljen til innsats også her er aukande.

Eit viktig grunnlag for at eg finn å gå inn for avtalen, er dessutan at det er ein klår føresetnad at staten framleis skal sitja med dei norske aksjane. Det gjev grunnlag for at vi framleis kan følgja utviklinga i denne industrien nøye, og eventuelt gjera dei tiltak som vi finn turvande for å sikra arbeidsplassane og leggja vilkåra til rette for vidare vokster og utvikling i denne industrigreina som er så viktig for landet vårt.

Erik Braadland: Som så mange andre som har stått på denne talerstol i dag, vil jeg si at studiet av meldingen og proposisjonen om Årdal og Sunndal Verk er lite oppløftende lesning. Rent uforvarende blir det fortalt oss at denne bedriften står så svakt at den hurtigst mulig bør søke seg inn under et konkurrerende verdenskonserns trygge vinger. Den norske stat er selv for liten og svak til å gi sitt eget selskap trygghet. Jeg synes at det må være en bitter erkjennelse for mange.

Det faller meg naturlig å dele de fremlagte avtaleutkast mellom Årdal og Sunndal Verk og Alcan i to deler. Den første del kan man si omhandler vilkårene for at Aluminium Limited of Canada erverver nøyaktig en halvpart av eierinteressen i statsselskapet Årdal og Sunndal Verk, og vilkårene for at Alcan overlater sine aksjer i Høianger og Naco til ÅSV.

Den annen del omhandler vilkårene for ÅSV's innpasning i Alcan-konsernets produksjons-, salgs- og videreforedlingsvirksomhet.

Det som mange av oss føler så sterk uvilje mot, er at vi blir tvunget til å ta standpunkt i en så stor og vanskelig sak på kort varsel. Vi befinner oss i en hektisk periode i Stortingets arbeid, da det er meget liten tid til overs for en vurdering av den saksoversikt Regjeringen gir og til eventuelt å innhente tilleggsopplysninger.

Vår største vanskelighet - iallfall den største vanskelighet jeg personlig har stått overfor - er at vi i sakens dokumenter ikke blir stilt overfor noe valg. Representanten Onarheim nevnte i sitt innlegg at ÅSV hadde forhandlet med en rekke av de større selskapene, men at man allikevel hadde festet seg ved Alcan som det beste alternativ. Jeg synes det er kjedelig at disse opplysningene ikke er tatt inn i sakens dokumenter. De er for meg av stor viktighet. Jeg ville gjerne ha spurt industriministeren om f.eks. Tube Investments i England, det britisk-amerikanske selskap som eies av Reynolds Metals i Amerika, Alsuisse eller

Pechiney har vært spurt direkte om de var interessert i et produksjons- og salgssamarbeid med ÅSV.

Jeg synes også at Industridepartementet kanskje på eget initiativ i tillegg til de undersøkelser som var foretatt av ÅSV's styre, burde ha satt seg i forbindelse med enkelte av de store selskapene ute for å høre om det var interesse for et samarbeid og på hvilke vilkår man kunne tenke seg det.

Man kan også se saken fra andre sider. Det er riktig, som representanten Gerhardsen gjorde i sitt innlegg, å legge hovedvekten på de menneskelige, økonomiske og sosiale forhold for dem som er ansatt ved verket, noe som forutsetter en jevn drift av verkets anlegg. Men vi skal også huske på bedriftenes spesielle betydning for distriktene hvor de hører hjemme. Vi bør også tenke på verkets betydning som inntekts- og valutaskaper for landet, kort sagt, den fremtidige samfunnsøkonomiske betydning av bedriften.

Endelig har vi spørsmålet om den foreliggende overdragelse av ÅSV til Alcan ved siden av å sikre en jevn drift og et jevnt salg av de norske anleggs produksjon, også gir en rimelig erstatning til staten for de kapitalverdier - de er meget betydelige - som er investert og oppsamlet gjennom selvfinansiering i verkets anlegg. Det er ikke under 1 milliard norske kroner.

Styret i ÅSV og departementet fraråder bestemt utsettelse av salget ut over den av Alcan oppstilte frist 15. desember. Jeg hørte nettopp at det ikke bare var Alcan som hadde stilt fristen, men at også ÅSV hadde gått god for den. Faren for at Alcan vil benytte sin rett til å gå fra avtaleutkastet, sies å være stor. Dessuten vil faren for at hemmelighetene vil sive ut, øke. Men hvilke hemmeligheter? Etter at avtalene måtte være undertegnet, kan jeg ikke se noe i de fremlagte dokumenter som kan kalles for hemmeligheter. Jeg vil snarere for en gangs skyld erklære meg enig med hr. Gustavsens i at det norske folk ville ha godt av å se denne samarbeidsavtalen.

I denne forbindelse vil jeg nevne at jeg i 1946 i Frankfurt hadde den tvilsomme fornøyelse å få utlevert en kopi av originalteksten til avtalen fra 1928 mellom Norsk Hydro og I.G. Farbenindustrie, hvorved Hydro fikk Haber-Bosch-metoden og I.G. Farbenindustrie en minoritetsinteresse. Hadde denne avtalen vært allment kjent i Norge, ville den iallfall ha vakt meget stor oppmerksomhet. Ved en tilfældighet - kan man kanskje si - ble avtalen opphevet ved erstatningsforliket med de allierte og Tyskland etter krigen, så vi fikk Hydro-aksjene tilbake og avtalen annullert. Men jeg vil ikke stille Hydro-avtalen med I.G. Farbenindustrie i klasse med denne.

Jeg har gjort et lite regnestykke over hva Alcan har av kontante utlegg for å få 50 pst. av eierinteressene i ÅSV. Regnestykket består av tre poster. Den første er de berømmelige 4 mill. dollar som skal betales kontant i tillegg til aksjene. Så er det tre styremedlemstillinger for representanter for ÅSV. De representerer vel også en verdi.

Men personlig er jeg av den mening - jeg må si at jeg også har gjort den erfaring - at når et nytt styremedlem er sluppet inn av døren i styrerommet, blir han mer å betrakte som døvstum enn som styremedlem - iallfall for utenverdenen - så den posten tillegger jeg ikke særlig stor verdi. Den tredje posten har jeg ført opp med 100 000 dollar. Det er trykningsomkostninger for 1,1 million nye Alcan-aksjer, som ikke har noe pålydende, og som ikke vil koste selskapet mer enn trykningsomkostningene. Alt i alt blir det en netto kontantutbetaling på ca. 35 mill. kroner for å erverve denne eierinteressen.

Heldigvis er det slik at staten ikke får et så dårlig salgsproveny. Den får 1,1 mill. aksjer som på de internasjonale børser er verd ca. 230 mill. kroner, og de kan inkasseres hvis man selger aksjene. Man kan foretrekke å være spekulant - man bruker ofte det uttrykket om folk som sitter på aksjer - og vente i håp om at aksjekursene vil stige. Jeg er slett ikke sikker på at det passer seg så godt for den norske stat å gjøre det.

Jeg ser lampen lyser, og jeg vil da måtte tegne meg på nytt. Men før jeg gjør det, vil jeg nevne at jeg av interesse for saken gjennom et herværende industriselskap fikk utlånt årsberetningen for Alcan for 1965, for å se hvorledes Alcan orienterer sine aksjonærer. Denne årsberetningen legger jeg på presidentens bord for resten av debatten. Jeg må levere den tilbake senere. Den inneholder en fortegnelse over de selskaper som Alcan arbeider sammen med, og der finner man da også de norske.

Det er tre grupper av dem. Den ene gruppe er den hvor Alcan har over 50 pst. av aksjene. Den andre gruppe er den hvor de har nøyaktig 50 pst., og den tredje gruppe er den hvor de har mindre enn 50 pst.

Jeg legger som sagt årsberetningen foreløpig på presidentens bord, og gjør spesielt oppmerksom på at fra og med 1965 innførte Alcan et helt nytt regnskapssystem for de bedrifter hvor de bare har 50 pst. av aksjene.

Arne Eldegard: Eg er fullt klår over at dette både er ei viktig og ei vanskeleg sak, og eg forstår til dels dei innvendingar som kan vera til stades. Etter dei grundige innlegg som har vore frå medlemene i industrikomiteen og andre, skal eg ikkje gå inn i realitetar og detaljar i saka, men berre kort markera mitt standpunkt.

Sjølv er eg frå ei av dei bygdene som byggjer så å seia heile sitt eksistensgrunnlag på A/S Årdal og Sunndal Verk si verksemd, og det er då sjølvsagt at denne sak har stor interesse. Det er klårt at desse bygdene, både Årdal og Sunndal, ønskjer at denne verksemda skal få arbeida vidare på best mogleg grunnlag. For at dette skal lukkast, er det eit par ting som er svært viktige. Først og fremst må sjølvsagt produksjonsapparatet vera i full orden. Dinest må tilgangen på råstoff vera tilfredsstillande, og sist, men ikkje minst, må marknadstilhøva vera slike at ein til kvar tid kan få

avsetnad for det som vert produsert, og helst til best mogleg prisar. Mange vil då gjerne spørja: Korleis ser folk i distriktet på ei slik omorganisering av ei av våre største og beste statsverksemdar? Sjølv sagt kan ikkje eg her og no veta - og såleis heller ikkje seia - korleis folk i mi bygd ser på dette spørsmålet. Men eg veit at deira største ønske er, som eg sa, at verksemda vil vera konkurransedyktig i framtida - som ho har vore til denne tid. Personleg vil eg seia det slik at det viktigaste for desse bygdene er å få halda på arbeidsplassane - halda på dei som gode arbeidsplassar for dei som skal bu der - og at verksemda til kvar tid vert driven slik at ho er til hjelp for desse bygdene og dei kringliggjande distrikt.

Eg har nøyte gått gjennom både stortingsmeldinga, proposisjonen og innstillinga, og meiner å ha vurdert saka etter beste evne. Og ut frå tilhøva slik dei ligg føre etter dokumenta i denne saka, kan eg då berre slutta meg til fleirtalstilrådinga.

Harald Løbak frafalt ordet.

Statsråd Rostoft: Jeg synes nok at representanten Borgen - og vel også kanskje representanten Braadland - forenklet ÅSV's problemer noe for sterkt. Det har jo, som både representanten Onarheim og representanten Gunnar Alf Larsen nevnte, vært på det rene i lengre tid, kan man vel si, at ÅSV har stått overfor et integrasjonsproblem - og det ikke bare når det gjelder råvaresiden, som kanskje særlig hr. Borgen konsentrerte seg om, men også når det gjelder produksiden. Det må også ha vært klart i lengre tid at dette integrasjonsproblemet må løses. Jeg kan være enig med dem som har hevdet at det ville vært hyggelig - og alle hadde vel kanskje også håpet at det ville vært mulig - at denne statseide bedriften hadde kunnet løse dette integrasjonsproblemet på norsk basis. Verkets sterke økonomi, basert ikke minst på den billige vannkraften, skulle kanskje gi et berettiget håp om at dette ville vært mulig. På den annen side er det vel et spørsmål om ikke den internasjonale utvikling, som hr. Onarheim også var inne på, i retning av integrasjon i aluminiumsindustrien har gått for fort - har gått så fort, kan man vel si, at verket ikke ville hatt den nødvendige tid til å samle krefter for en slik innsats.

Det er ingen gitt med sikkerhet å kunne bedømme om den linjen som verket nå slår inn på, på lang sikt vil være den riktigste. Men enhver beslutning må treffes på grunnlag av den situasjon som foreligger og det vurderingsmateriale som er tilgjengelig i øyeblikket. På dette grunnlag har jeg personlig ikke villet ta ansvaret for å sette meg utover representantskapets og styrets klare og enstemmige anbefaling. Det er selskapet og dets organer som best kan vurdere selskapets stilling og markedsutviklingen. En vurdering på avstand vil nødvendigvis måtte bli mer - ja,

meget - usikker. Vi vil, tror jeg nok - og det ble også antydnet her når det gjelder Jernverket, og kanskje vil det også gjelde andre bedrifter - i årene fremover sannsynligvis komme til å stå overfor liknende situasjoner som den vi står overfor i dag. Og det vil ganske sikkert ofte kunne argumenteres sterkt for at norske bedrifter vil kunne få løst sine problemer ved at de blir opptatt av større utenlandsk eide eller baserte konserner. Hver sak må selvsagt vurderes konkret, underkastes en rent konkret vurdering. Jeg vil dog gjerne si at vi ikke alltid kan velge den løsningen som vi velger i dag. Sikkerhet for beskjeftigelse og sikkerhet for lønnsomhet er uhyre viktig, men nasjonale hensyn kan komme til i en annen sak å måtte veie tyngre.

Det forhandlingsresultat som foreligger, det er vel og bra - kanskje ikke så gunstig som man gjerne hadde sett når vi ser hen til den forhandlingsinstruks som Regjeringen gav. Man hadde vel håpet kanskje at det ville vært mulig å finne fram til en løsning på basis av en utenlandsk minoritetsinteresse. Man kan også snakke litt om denne prisen på 20 cent. Det har vært snakket en del om den i dag. Jeg vet ikke hvor god den er. Styret hevder at det er en bra pris. Og man må vel når man vurderer prisen, heller ikke glemme at det også dreier seg om en så å si garantert avsetning til avtalt pris.

Jeg tror imidlertid at det ville være galt å vurdere de forskjellige sider ved disse avtalene isolert, slik som kanskje enkelte har hatt en tendens til i dag. Avtalene må ses på som den helhet de er. Det forhandlingsresultat som foreligger, må antas å være det beste som ÅSV's forhandlere under de foreliggende omstendigheter har kunnet oppnå. Ønsker man den sikkerhet og den klarhet med hensyn til verkets fremtid som avtalene gir, må man akseptere disse avtalene som en helhet.

Jeg vil imidlertid gjerne i dag understreke en del av de betraktninger som departementet og også Regjeringen har bygget på ved en samlet vurdering av disse avtalene.

For det første regner vi med at de inngåtte avtalene vil danne basis for det vi så ofte har snakket om, videreforedling av aluminium i Norge, i langt større utstrekning - og kanskje viktigere - på et tidligere tidspunkt enn det ellers ville vært mulig. Jeg går ut fra at ÅSV og Alcan vil gjøre en helhjertet innsats for hurtigst mulig på dette felt å komme fram til de konkrete realiteter vi alle ønsker, og på tilsvarende måte går jeg ut fra at det arbeides aktivt med reising av et oksydverk i Norge, eiet av ÅSV.

For det annet går jeg ut fra at ÅSV vil bygge ut en omfattende og, jeg vil si, selvstendig forskningsavdeling som kan styrke norsk forskningsmiljø som helhet og legge forholdene til rette for ÅSV's ekspansjon.

For det tredje forutsetter jeg at man fra norsk side er sikret representasjon i styret i Alcan så vel som i de tre datterselskapene. Jeg hørte at representanten Gustavsen

siterte formuleringen der. Den hørtet jo nokså svak ut. Jeg går ut fra at den har fått den form av formelle grunner, og regner med at vi er sikret en representant i styret i Alcan og en i hvert av de tre datterselskapene. Jeg forutsetter at den person som skal representere de norske aksjeinteressene i Alcan, utpekes av Regjeringen. Jeg går videre ut fra at selskapet vil rådføre seg med departementet når ÅSV's representanter til styrene i de tre datterselskapene skal pekes ut.

La meg i denne forbindelse også, siden representanten Ulveseth var inne på det, få understreke det som i proposisjonen er sagt om Vik-prosjektet. Den komite som i lengre tid har arbeidet for å få reist et plate- og folie-valseverk i Vik i Sogn, med tilhørende videreforedlingslinjer, har nedlagt et meget stort og verdifullt arbeid. Mulighetene for å få gjennomført dette prosjektet etter de foreliggende planer er blitt redusert som følge av det samarbeid som ÅSV ønsker å etablere med Alcan. Jeg legger her avgjørende vekt på de erklæringer som Alcan og ÅSV har gitt om at de vil ha Vik i tankene ved etablering av ny virksomhet i Norge, og jeg kan forsikre representanten Ulveseth, siden han nevnte dette spesielt, at departementet i den tid som kommer, vil gå sterkt inn for at et eller annet prosjekt kan bli realisert i Vik.

Hva angår spørsmålet om integrasjon av NACO-Nordisk i ÅSV, fremgår det av avtalen at staten er forpliktet til å fremsette et tilbud overfor A/S Høyangers aksjonærer om kjøp av dette selskaps aksjer i NACO og i Nordisk, og dette tilbudet bør da baseres på at en av aksjepostene har en verdi på 42 mill. kroner. Dersom A/S Høyanger ikke godtar dette tilbudet, vil man kunne falle tilbake på en løsning som innebærer at A/S Høyanger og ÅSV hver eier 50 pst. av aksjene i NACO-Nordisk. Staten får da den avgjørende stemme, fordi Alcan har den i dag. Jeg legger ikke avgjørende vekt på hvilken av disse to løsningene som blir lagt til grunn. Jeg har merket meg de synspunkter komiteens flertall har gitt uttrykk for, og som også representanten Ulveseth var inne på, hva angår statens gjenværende aksjer i ÅSV samt de aksjer staten erverver i Alcan. Jeg forstår meget godt disse synspunktene og vil selvsagt legge dem til grunn. Departementet vil nøye vurdere hvilke retningslinjer staten bør følge når det gjelder aksjepostene, og vil forelegge saken for Stortinget dersom det skulle bli aktuelt med rent praktiske disposisjoner.

Jeg vil til slutt påpeke - og det er kanskje riktig å gjøre det selv om det står i dokumentene - at staten i disse avtalene kun opptre som en privatrettslig avtalepartner, og ikke i og med godkjennelse av avtalene påtar seg noen som helst forpliktelser utover dette. Staten må således for eksempel stå fritt til på vanlig måte å vurdere de konsesjonssøknader som en eventuell utvidelse av ÅSV's smeltekapasitet forutsetter.

Til representanten Braadland vil jeg gjerne si følgende: Det står nevnt i meldingen at det har vært kontakt med andre selskaper, og det er også blitt opplyst til komiteen at man har vært i kontakt med andre selskaper, og at styret er kommet til at de ville velge Alcan fordi de hadde erfaring for samarbeid med Alcan, og fordi de visste, så å si, at andre selskaper ikke ville kunne gi bedre vilkår, snarere tvert imot.

Det er vanskelig å forstå hvordan representanten Braadland kan antyde at departementet så å si på statens vegne - mens forhandlingene med styret og Alcan pågikk, eller etter at de var ferdige - skulle drive undersøkelser blant andre konserner for å høre hvilke vilkår de måtte kunne by for å få interesser i et statsverk. Jeg skjønner nesten ikke hvordan det skulle være mulig. Det måtte jo ha gitt en helt uholdbar situasjon, også for det styre som er satt til å ivareta statens interesser i Årdal og Sunndal.

Spørsmålet om hemmeligholdelse kan vi selvfølgelig diskutere i timevis uten i og for seg å bli enige. Det jeg legger avgjørende vekt på, og det også Regjeringen har lagt avgjørende vekt på, er - som jeg sa i mitt innlegg tidligere i dag - at de to selskaper som avtalene gjelder, begge hevder at avtalene inneholder vesentlige fundamentale forretningshemmeligheter, og at selskapene selv mener at det ville volde ubotelig skade for de samme selskaper hvis disse sakene ble kjent. Det har jeg holdt meg til, og det har Regjeringen holdt seg til.

Ingvaldsen hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Finn Gustavsen: Den 26. mai gav Regjeringen sin fullmakt til styret i ASV til å forhandle. De forhandlet i juni og juli, og den 17. august ble avtalen undertegnet. Samtidig ble det bestemt at hvis Stortinget ikke innen 15. desember godkjente avtalen, ville den ikke være bindende.

Mitt spørsmål må derfor være: Hvorfor akkurat 15. desember? Ble ikke Regjeringen konsultert om dette spørsmålet? Hadde ikke Årdal og Sunndals representanter rett til å si til disse folkene at vi må ha lengre frist, fordi vi har et demokratisk samfunn og en nasjonalforsamling i dette land som har noe med dette å gjøre, og fristen blir for kort? Hadde de ikke rett til å si at Stortinget må få mer enn snaue tre uker til å behandle en sak som denne? Jeg nekter å tro at man var nødt til å gå med på 15. desember. Og jeg ber industriministeren fortelle hvorfor akkurat 15. desember. Vil han fortelle Stortinget at 15. januar var umulig? Vil han fortelle Stortinget at 15. februar var umulig? Hvis han ikke kan gi en skikkelig forklaring på dette, må han finne seg i at mistankens skjær vil hvile over dette punktet.

Dette at Stortinget får beskjed på et så sent tidspunkt! Når Regjeringen den 17. august er klar over at denne saken

kommer, er klar over avtalen, hvorfor blir ikke industrikomiteen iallfall underrettet? Hvorfor er det ingen i industrikomiteen - i hvert fall ikke vår representant - som har hørt om denne saken overhodet før den kommer i meldingsform i slutten av november, og deretter i proposisjonsform 2. desember? Jeg synes Stortinget har krav på en forklaring på den behandlingsmåte som er brukt i denne saken.

Statsråd Rostoft: Det er en ting som hr. Gustavsen kanskje ikke er klar over, og det er at vi forhandlet med et privat konsern. Etter det som er vanlig, er den tid vi fikk, en meget lang tid, og jeg regner med at selskapet ikke kunne få lengre frist. Som det ble opplyst også av hr. Onarheim, og som vi har redegjort for tidligere, hadde Alcan også andre alternativer. Det kan være at de også der hadde frister. Og vi regnet med at det ville være mulig for Stortinget å behandle denne saken innen den tid. Vi har for så vidt ikke blitt konsultert når det gjelder selve fristen. Vi fikk avtalene presentert med denne tiden fra de var undertegnet og til Stortinget måtte ha godkjent avtalene.

Erik Braadland: Statsråden sa at han ikke kunne forstå hvorledes jeg kunne hevde at Industridepartementet kunne foreta undersøkelser i utlandet i et spørsmål som dette. Det forbauser meg i høy grad, fordi jeg synes det forhandlingsresultat som foreligger fra styret i ÅSV, trenger en supplerings, og at det hadde vært naturlig om Industridepartementet da på eget initiativ hadde foretatt en undersøkelse - ikke nødvendigvis selv, men kanskje gjennom Utenriksdepartementet, gjennom andre kompetente folk.

I mitt første innlegg nevnte jeg at Alcan fra og med 1965 gikk over til et nytt regnskapssystem. Det innebærer ifølge årsberetningen - som jeg la fram - så vidt jeg skjønner, at nettooverskuddet i selskaper hvor Alcan har 50 pst. av aksjene, disponeres av Alcans styre. Både dividenden og den del av utbyttet som blir stående i bedriften, inngår i konsernbalansen. Det oppfatter jeg slik at det er Alcans styre selv som treffer disposisjoner med hensyn til overskuddet. Jeg vil gjerne ha en bekreftelse eller benektelse fra industriministeren - om dette kan være riktig.

Statsråd Rostoft: Når det gjelder det første representanten Braadland nevnte, hvorvidt departementet burde ha undersøkt - på si', så å si - om andre selskaper var villige til å gi bedre vilkår, er det bare å konstatere at vi på det punkt er uenige. Jeg mener at vi ikke kunne og ikke burde gjøre det. Jeg kan ikke si noe annet.

Når det gjelder anvendelsen av overskuddet, er det ÅSV's styre som disponerer over det, og ikke Alcan.

Erik Braadland: Jeg takker statsråden for svaret. Vi kan konstatere uenighet angående det første spørsmål, om Industridepartementet bør eller kan utvise noe initiativ.

Jeg tror det er prinsipielt riktig at vi slår inn på den vei at hvor det gjelder et rent statsselskap, bør departementene kunne utvise en viss aktivitet.

Når det gjelder det annet spørsmål, om disposisjonsretten over overskuddet i Årdal og Sunndal etter den nye bokføringspraksis, fremgår det tydelig av årsberetningen fra 1965 at det her er inntrådt en ny ordning. I selskaper hvor Alcan eier 50 pst. av aksjekapitalen eller mer, blir overskuddet trukket inn i konsernbalansen slik at Alcans styre dermed overtar disponeringen av overskuddet.

Finn Gustavsen: Jeg tviler ikke på at det er en beinhard forhandlingspartner, og at det har vært beinharde forhandlinger. Men jeg tviler på at forhandlerne ikke ville ha akseptert det når en regjering, når en stat - tross alt bare det lille Kongeriket Norge, men likevel - ber denne forhandlingspartneren om en utsettelse av fristen på én eller to måneder. Jeg tviler på at ikke det ville blitt akseptert. Jeg nekter å tro at det ikke ville ha blitt akseptert; i så fall er vårt land en husmann under internasjonale konsern i enda større grad enn jeg har kunnet forestille meg. Og jeg fastholder også at når Regjeringen først aksepterte dette, og fikk forhandlingsresultatet den 17. august, da måtte den ha kunnet underrette industrikomiteen løpende om at denne saken kom og tilstillet den papirer, dokumenter og opplysninger på løpende bånd fram til at den hadde sin melding og sin proposisjon ferdig. Det tar det tid å utarbeide, men det går an å holde komiteen løpende underrettet om at en stor og viktig sak for landet er under oppseiling. Og det at det ikke er gjort, betrakter jeg som ringeakt for Stortinget. Det er et forsøk på å sette Stortinget under et helt utilgivelig press. Ordet tvangssituasjon er brukt av medlemmer av industrikomiteen. Uttrykket er helt på sin plass, og Regjeringen har selv en del av ansvaret. Det forbauser meg at representanter for det parti som ble anklaget i forrige periode for ringeakt for Stortinget, ikke har reagert på dette. Det er helt forbausende å høre representanten Gerhardsen være Borten-regjeringens varmeste talsmann i denne saken, uten overhodet å reagere på den ringeakt som er vist overfor Stortinget.

Ellers vil jeg bare spørre industriministeren om Regjeringen har noe imot at dokumentene blir frigitt for offentliggjørelse øyeblikkelig etter denne debatt. Jeg vil spørre om man har noe imot at Presidentskapet frigir denne debatt for offentliggjørelse like etter at den er over, når den da får det utfall som Regjeringen har antydnet, nemlig blir vedtatt. Da skulle det altså ikke være noe som taler imot at man kunne offentliggjøre den.

Statsråd Rostoft: Hr. Gustavsen bør holde seg til de riktige datoer, siden han er så flink til å sitere. Det var ikke 17. august, men 26. august. Og det var ikke i slutten av november måned meldingen kom, det var i begynnelsen av

november. Man kunne være fristet til å spørre - men det er vel min oppgave å svare i dag - om én måned hadde vært nok for hr. Gustavsen til å gå igjennom dette og se annerledes på det enn han i dag har gitt uttrykk for.

Når det gjelder offentliggjørelse, går jeg ut fra at man må ha en viss tid, slik at verkets ledelse kan få orientert sine forbindelser om hva som her er skjedd, og at det også er ting i dokumentene som ikke kan bli offentlig kjent fordi de inneholder bestemmelser som ikke kan offentliggjøres. Men det vesentlige av det som her er diskutert, vil vel, etter Presidentskapets eller Stortingets bestemmelse, kunne frigjøres om kort tid, skulle jeg tro.

Erik Braadland (fra salen): Hr. president!

Presidenten: Hr. Braadland har hatt ordet to ganger under replikkordskiftet og har ikke anledning til å få ordet flere ganger.

Neste taler, hr. Næsheim, har en taletid på inntil 10 minutter.

Peder Næsheim: Jeg skal bare ganske kort komme inn på et enkelt av de perspektiver som denne saken reiser.

Bakgrunnen for saken er jo at noen få store konsern har fått hånd om nesten hele aluminiumsproduksjonen i vår del av verden. Det er snart ikke plass igjen for en selvstendig mindre aluminiumsprodusent. Og den refleksjonen melder seg da naturlig at en slik integrasjon som det her dreier seg om, ville ha vært helt i strid med den lovgivning som både vårt land og andre land har overfor truster og karteller innenfor sine egne grenser. Det finnes ikke et tilsvarende internasjonalt lovverk. Det forklarer at det har vært mulig å begrense det frie marked for aluminium så sterkt. Denne konsentrasjonen byr sikkert på fordeler, men den har også alvorlige skyggesider.

Blant bilagene til årets tolltariff var det et brev fra en mindre ferdigvarebedrift i aluminiumsektoren, og dette firma forteller at det ikke er så helt enkelt å få kjøpt halvfabrikata av aluminium på verdensmarkedet. Det er dannet et kartell som alle valseverk i Europa er tilknyttet. Kartellet har et kontor i Zürich som skal godkjenne alle ordrebekreftelser og fakturaer fra de tilsluttede verk. Alle priser skal ligge på om lag samme nivå, og alle valseverkene har underkastet seg maksimalkvoter på eksporten til Skandinavia.

Det er vel tvilsomt om en slik kartelldannelse er til fordel for verdens forbrukere av aluminium. En tilsvarende integrering foregår på en rekke områder. Så vidt jeg skjønner, skal det i større eller mindre grad gjelde for jern- og metallindustrien, for den kjemiske industri, deriblant den farmasøytiske industri, og også bl.a. i olje- og fettindustrien.

Det finnes mange eksempler på at slike trustdannelser og slike kartelldannelser i årenes løp har misbrukt sin makt og har hemmet den tekniske utvikling og ført med seg høye priser og innskrenket produksjon på viktige områder. Samtidig er det sikkert riktig at slike integreringer i den internasjonale industri følger naturlig av utviklingen. De store enheter kan drive mer rasjonelt og satse langt sterkere på produksjonsutvikling og på forskning. Men det er en stadig mer påtrengende oppgave å etablere mellomfolkelige organer som kan ha kontroll med de internasjonale truster og karteller, og passe på at interessen til verdens forbrukere ikke blir tilsidesatt. Denne oppgaven har vært tatt opp i forskjellige organer. Opprinnelig var det formulert et eget kapittel i GATT-avtalen med sikte på at GATT skulle ha innsyn med kartellvirksomheten. Vedkommende kapittel er imidlertid aldri blitt ratifisert av medlemslandene. En underavdeling i FN har arbeidet med problemet, uten at det har vært mulig å nå fram til konkrete resultater av betydning. Fellesmarkedets organer og EFTA's organer fører et visst innsyn med de konkurranseregulerende avtaler innenfor hvert av sine områder, men disse organers muligheter og myndighet er begrenset.

Det er verken mulig eller ønskelig at Norge stiller seg utenfor den integrering som foregår i verdens industri. Men så langt et lite land kan utrette noe på dette område, bør Norge gjøre sitt til at en kan få lagt de store truster og karteller under mellomfolkelig samfunnskontroll, selv om den norske stat nå blir medeier i et av verdens største aluminiumskonsern.

Jon Leirfall: Tallause gonger når vi har diskutert Jernverket eller statsdrift reint generelt, og somme av oss har sett kritisk på statsdrifta, er det blitt sagt til oss: Sjå til Årdal, kva for glimrande resultat er ikkje oppnådd der. - Det minner nesten om Rooseveltts ord under krigen: «Sjå til Norge.» Og det har vi også høyrte frå dei som har sete i selskapets styre og kjenner til dei tingingar som no har pågått, og som måtte ha visst betre. Det kom som noko av eit sjokk på oss at denne oppskrytne bedrifta, som er blitt peika på som eit eksempel på kor vellukka statsinvesteringar er, no er komen i den stilling at den må leggja seg inn under ein internasjonala trust, fordi framtida er usikker, så usikker at ein ikkje vågar å halde fram på eiga hand.

Det er ei svært tvilande regjering som står bak proposisjonen. Den seier:

«Det er vanskelig med sikkerhet å kunne bedømme om den ordning de foreliggende avtaler tar sikte på, er en riktig vei å slå inn på og om avtalen er tilfredsstillende.»

Meir vagt kan det vel ikkje seiast, og det er då for så vidt hyggeleg for ein gongs skuld å møte ei regjering som ikkje er så skråsikker som den tidlegare regjering var kvar gong det var spørsmål om tvilsame statsinvesteringar.

Dersom vi ser på kva som er sagt i meldinga om korleis Alcan ser på framtidsutsiktene for aluminium, og kvifor dei meiner dei kan gå til store investeringar, då er det litt vanskeleg å forstå at når det gjeld Årdal, skal alt vere så håplaut.

Som eit lite apropos til det vi diskuterer i dag, vil eg vise til «Morgenbladet», der direktør Ramm i Norsk Aluminium Co. A/S peikar på at utsiktene for neste år er tilfredsstillande, og han nemner også at dei er relativt tilfredsstillande for fleire år framover. Derimot er det hevda i den samanhengen at når det gjeld vidareforedling, er faren for overkapasitet og overproduksjon langt større.

Vi skal vere klåre over at vi her tar over aksjar frå og vi sel halvparten av Årdal til eit selskap som statusmessig står langt veikare enn Årdal og Sunndal Verk. Eg vil peika på tala i proposisjonen på side 3 og 6, der det tydeleg går fram at det er to selskap som har drive etter to forskjellige prinsipp. Årdal og Sunndal har betalt ut små utbytte, men foretatt store ekstraordinære avskrivningar og operert med nedskrivne verdiar. Alcan har oppskrivne verdiar, og har operert med store aksjeutbytte for å halde prisen på aksjane oppe - fortienesta i desse selskapa ligg for ein stor del i sal av aksjar. Den eine bedrifta har pløgd overskotet ned i bedrifta; den andre har sloppe det ut i form av aksjeutbytte. Og dersom vi studerer tala litt nærare, vil vi sjå at ein opererer med reine fantasiprisar. Eg vil peike på det som står på side 6 i meldinga, og be dei som ikke har gjort det før, sjå kva for prisar som der er førte opp for eit kraftverk som er ein tredjepart større enn Årdal og Sunndals kraftkjelder.

Det kan seiast at det betyr ikkje så mykje kva vi får ved oppgjeret. Det som er det viktige, er framtida for verket. Men eg synest dog det betyr ein del at fleire hundre millionar kroner av norsk kapital som er nedlagde i verket, her blir overlatt for ein pris som ligg langt under den kapital som ligg i verket.

Når det gjeld framtida, trur eg vi kan seie at ingen av oss i dag kan spå korleis forholda vil vere i 1980. Vi kan likeså lite spå om det som om den utanrikspolitiske utviklinga. Her kan det kome inn mange ting, ting som i 1980 ville gjere Årdal og Sunndal Verk til eit mykje lønsamt foretak, slik som det er i dag. Eg vil streke under at både i år og for neste år vil ein kunne rekne med overskott som langt på veg nærmar seg den prisen som vi skal få for halvparten av aksjane.

All industri arbeider med ei uviss framtid, men skal det hindre at ein tar vågnad? Det er sagt at vi her må velje mellom friheit og tryggheit. Det er etter mi meining ei heilt feilaktig problemstilling. Friheit og tryggheit kan vere samanfallande begrep, men eg vil heller seie at vi kan velje mellom tryggheit og vågnad. Vågnad er det alltid ved industrireisning. Utan vågnad ville det vere stagnasjon både i den einskilte bedrift og i eit land. Som nasjon må vi ta

vågnader politisk og økonomisk. Det har vi gjort før, og det må vi gjere heretter. Eg vil seie at dette snakket om tryggheit tar no til å bli litt overdrive.

For eit par dagar sidan var det ein norsk industrimann som har gjort ei revolusjonerande oppfinning, som uttala seg til ei Oslo-avis. Han fortalde at han var spurd av det kontoret den førre regjeringa skipa for å skaffe utanlandsk kapital til landet, om han ville selje til ein av gigantane i bransjen. Han sa nei takk. Han foretrakk sjansen på å skape noko for seg sjølv og for landet i staden for den tryggheit har vart bydd. Han seier - og det synest eg det er grunn til å sitere etter alt som er blitt sagt i dag:

«Jeg kan ikke forstå at vi uten refleksjoner skal risikere å gli tilbake - næringsøkonomisk - til det vi politisk ønsket å frigjøre oss fra i 1905.»

Han sa at han som norsk industrimann var «rystet over at utenlandsk kapital mer og mer sluker oss. Fremmede varehus og industri skyter opp som paddehatter. Ola Nordmann blir holdt i ørene». - Ja, vi blir det.

I går var det ein representant her i salen som sa då det var spørsmål om ein liten vegstump i Østfold, at i denne saka ville vedkomande representant røyste etter si overtyding, og han oppmoda oss andre til å gjere det same. Her er det ei stor sak. I denne saka - som eg meiner i seg sjølv er ei veldig stor nasjonaløkonomisk sak, og som eg er redd kan danne presedens - vil eg ikkje røyste imot mi overtyding. Eg røystar imot framlegget.

Det har vore spurt når resultatet av Stortingets forhandlingar skal offentleggjerast. Eg vil foreslå at vi tar førstkomande søndag. Den har frå gammalt av her i landet vore kalla Svartsøndag.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at Stortinget nå avbryter forhandlingene, og at det settes hemmelig møte igjen kl. 18 hvor forhandlingene fortsetter. - Det anses bifalt.

Møtet hevet kl. 15.